

Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Уманський національний університет садівництва
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»
Факультет агротехнологій та економіки

XX01 XX02 XX03

**«МІЖГАЛУЗЕВІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ:
МОЖЛИВОСТІ ТА ВАРІАНТИ ВПРОВАДЖЕННЯ»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

м. Ніжин - 2024

Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Уманський національний університет садівництва
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

**«Міжгалузеві наукові дослідження:
МОЖЛИВОСТІ ТА ВАРІАНТИ
ВПРОВАДЖЕННЯ»**

(ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ)

05 грудня 2024 року

Ніжин – 2024

УДК 001.2/.891
М58

*Рекомендовано до друку вченою радою
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
(Протокол № 5 від 28.11.2024 року)*

Редакційна колегія:

к.пед.н., професор В.С. Лукач (голова); к.т.н. І.О. Демчук;
к.е.н., доцент Г.М. Македон; к.е.н., доцент І.В. Дворник;
д.і.н., доцент О.С. Сидорович; к.б.н., доцент А.В. Семеніхін;
к.е.н., доцент Н.Г. Царук; к.с.-г. н. І.Д. Кепкало; А.І. Михайленко

**М58 «Міжгалузеві наукові дослідження: можливості та варіанти
впровадження», збірник наукових праць. Ніжин: НДУ Гоголя., 2024.
С. 140.**

У збірнику розміщено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Міжгалузеві наукові дослідження: можливості та варіанти впровадження», що відбулася 5 грудня 2024 року на базі ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут». Збірник охоплює основні напрями наук про життя. Для науковців, викладачів, аспірантів, здобувачів закладів вищої освіти.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, галузевої термінології, імен власних та інших відомостей.

ISBN 978-617-527-258-9

© ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
© автори тез

НАПРЯМ 1

Сучасне тваринництво

Горбань Андрій
студент 2-го курсу спеціальності
«Агрономія»

Литовченко Віктор
к.філос.н., доцент
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОРГАНІЧНОГО БДЖІЛЬНИЦТВА

Органічне бджільництво – це напрямок органічного виробництва, пов'язаний із розведенням та утриманням бджіл, спрямований на отримання високоякісної продукції тваринного походження з дотриманням суворих вимог органічних стандартів. Такий підхід передбачає відповідальне ставлення до довкілля, здоров'я бджіл та збереження природного балансу.

Із 1 січня 2022 року в ЄС введено в дію новий Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2018/848 про органічне виробництво й маркування органічних продуктів. До переліку продукції бджільництва, яка сертифікується в Україні, входять мед, віск, пилок, маточне молоко та деякі інші. Ключові зміни, що можна виділити в новому Регламенті, – це розширення сфери його застосування, посилення відповідальності операторів у разі виникнення підозри щодо забруднення продукції, перехід від еквівалентності до рівнозначності та встановлення вимог до групової сертифікації [1].

Для отримання сертифікату органічного продукту бджільництво має відповідати чітким критеріям. Передусім ведення бджільництва має базуватися на принципах гармонії з природою, що передбачає використання виключно натуральних матеріалів для виготовлення вуликів та інвентарю, а також застосування природних методів боротьби зі шкідниками та хворобами бджіл. Власник пасіки, як відповідальний виробник натурального продукту, повинен регулярно проводити моніторинг навколишнього середовища, аналізувати дані про забруднення повітря, води та ґрунту, а також вивчати агротехнічні практики в регіоні. Пасіка повинна бути розміщена в екологічно чистій зоні, де переважають дикорослі медоноси або культивовані органічним способом рослини. Такий підхід дозволяє мінімізувати ризик забруднення меду пестицидами та іншими шкідливими речовинами.

Якість меду та інших продуктів бджільництва безпосередньо залежить від здоров'я бджіл та чистоти воску. Тому регулярне оновлення стільників та перевірка воску на наявність шкідливих речовин є обов'язковими процедурами для кожного пасічника, який прагне отримати продукцію найвищої якості. Органічне бджільництво передбачає використання виключно натуральних матеріалів та методів ведення господарства. Використання прополісу, воску та олії для обробки вуликів є одним з основних принципів органічного

бджільництва, оскільки ці речовини мають природні антисептичні властивості і не забруднюють мед. Для боротьби з кліщем у бджільництві можуть використовуватися різноманітні природні засоби, такі як органічні кислоти (мурашина, молочна, шавлева) та ефірні олії (ментол, тимол, евкаліптол, камфора). Ці речовини мають широкий спектр дії і ефективно знищують кліщів на різних стадіях розвитку. Крім того, вони мають менший вплив на бджіл та навколишнє середовище порівняно з синтетичними препаратами.

Важливою складовою в органічному бджільництві є турбота про бджіл. Останні повинні мати постійний доступ до меду або іншого відповідного корму протягом усього року. Особливо важливо забезпечити бджіл кормом перед зимівлею та під час весняного розвитку. Для цього найкраще використовувати натуральні продукти, такі як органічний мед або органічний цукор. Процес відкачування меду вимагає від пасічника відповідального та дбайливого ставлення до бджіл. Заборонено будь-які дії, що можуть завдати шкоди бджолиній сім'ї, такі як знищення бджіл, відкачування меду з розплодом, використання хімічних репелентів та обрізання крил маток. Ці практики не тільки порушують принципи гуманного ставлення до комах, але й негативно впливають на якість меду та здатність бджолиної сім'ї до відновлення. Відкачування меду має проводитися з дотриманням всіх технологічних норм, щоб мінімізувати стрес для бджіл і забезпечити отримання чистого і натурального продукту.

Виконання вимог до органічного бджільництва – це екологічно чистий підхід до розведення бджіл, який гарантує отримання високоякісної, безпечної для споживання продукції. Завдяки дотриманню суворих стандартів, органічне бджільництво забезпечує збереження здоров'я бджіл, зменшує вплив на довкілля та гарантує, що мед та інші продукти бджільництва вироблені без використання шкідливих хімікатів. Цей підхід передбачає використання натуральних матеріалів, природних методів боротьби зі шкідниками та хвороб, а також дбайливе ставлення до бджіл. Органічне бджільництво не лише відповідає сучасним трендам здорового харчування, а й сприяє збереженню біорізноманіття та сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Шор К. В ЄС введено в дію нове органічне законодавство. веб-сайт. URL: <https://organicinfo.ua/news/new-organic-regulation-in-force/> (дата звернення: 26.11.2024).
2. Разанова О.П., Голубенко Т.Л., Скоромна О.І. Шляхи підвищення конкурентоспроможності галузі бджільництва у контексті євроінтеграційних процесів: монографія. Вінниця. 2023. 279 с.

Горна Вікторія
студентка факультету агротехнологій та економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
Карпенко Богдан
доктор філософії, старший викладач
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

МІНЛИВІСТЬ ОЗНАК ДОВГОЛІТТЯ МОЛОЧНИХ КОРІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ВАРІАНТІВ ПІДБОРУ ЛІНІЙ

У науковій літературі досить часто повідомляється про ефективність як внутрішньолінійного розведення, так і кросу ліній. Про селекційну важливість та користь внутрішньолінійного розведення свідчить довготривала практика зоотехнії. Структуризація породи на окремі лінії, які відрізняються за розвитком господарськи корисних ознак, тобто спадково контролюються відповідно різними генотипами, дозволяє створити у їхніх межах тварин з досить високою спадковою стійкістю, обумовленою великою кількістю генів, що сприяють як розвитку господарськи корисних ознак, так і зростанню гомозиготності до того рівня, який не викликає інбредної депресії, зберігаючи у породі достатній рівень мінливості [1]. Тому внутрішньолінійне розведення повинно забезпечувати генетичний прогрес, але за умови чіткого дотримання системи добору, підбору та оцінки тварин за племінною цінністю.

З іншого боку, існує теоретичне підґрунтя, яке свідчить, що крос генеалогічних формувань, навпаки, завдяки зростанню гетерозиготності призводить до підвищення показників життєздатності, відтворення та продуктивності у потомства [2]. Існують також окремі наукові дослідження, які свідчать, що не кожний міжлінійний підбір дозволяє отримати кращі результати [3, 4]. Враховуючи важливий селекційний аспект заходу стосовно внутрішньо- та міжлінійного розведення вважаємо за доцільне дослідити ефективність використання цих варіантів при удосконаленні української червоно-рябої молочної породи стада ПСП "Пісківське" за ознаками тривалості використання та довічної продуктивності.

Узагальнюючи результати оцінки потомства корів, одержаних при внутрішньолінійному підборі восьми генеалогічних формувань стада, встановлено достовірний вплив спадковості ліній на показники довічної продуктивності. У ранзі за оцінкою ознаки тривалості господарського використання першу позицію зайняло потомство корів відомої в українській червоно-рябій молочній породі заводської лінії Сейлінг Трайджун Рокіта 0252803, яке на підтвердження свого спадкового впливу з достовірною різницею на 328-651 днів ($P < 0,01-0,001$) перевершувало потомство решти ліній, за виключенням Стендаута Кавалера та Хановера. Генеалогічні формування С. Кавалера 1620273 та Хановера 1629391 – це також заводські лінії в українській червоно-рябій молочній породі, потомство яких зайняло у рейтингу оцінки за

ознакою тривалості господарського використання відповідно другу та третю позиції.

Нащадки лінії С.Т. Рокіта відрізнялися також найвищою тривалістю використання лактацій (5,2) з перевищенням потомства чотирьох ліній (Валіанта, Півні Фарм Арлінда Чіфа, Рефлексн Соверінга, Розейф Сітейшна) на 1,1-1,8 лактацій з достовірністю при $P < 0,01-0,001$.

Найголовніша із ознак, що характеризує довічну продуктивність – надій корів за усе життя. Першу позицію зайняли корови, що належали заводській лінії С.Т. Рокіта з довічним надоем 42860 кг молока, другу – нащадки наступної заводської лінії С.Кавалера (41821 кг) і лише третю зайняли нащадки лінії Інгансера (39049 кг). За довічним надоем корови заводської лінії С.Т. Рокіта з достовірною різницею перевищували потомство усіх без виключення оцінюваних ліній з різницею від 1039 ($P < 0,05$), у порівнянні з нащадками лінії С.Кавалера, до 15306 кг молока ($P < 0,001$) – у порівнянні з нащадками лінії Р. Сітейшна.

Мінливість вмісту жиру в молоці корів оцінюваних ліній варіювала у межах 3,77-3,83%, проте міжлінійна різниця була недостовірною.

За оцінкою довічного виходу молочного жиру кращими були нащадки лінії С.Т. Рокіта. Вони при середньому значенні показника 1624,4 кг перевищували корів решти генеалогічних формувань з різним рівнем достовірності, від 115,2 кг ($P < 0,05$; лінія С. Кавалера) до 569,1 кг ($P < 0,001$; лінія Р. Сітейшна). Показник надою на один день життя також вищий у потомства бугаїв лінії С. Кавалера і становив 15,9 кг. Достовірна різниця виявлена лише у порівняннях з тваринами ліній П.Ф.А. Чіфа (1,7 кг; $P < 0,05$), Р. Соверінга (2,2 кг; $P < 0,05$) та Р. Сітейшна (3,1 кг; $P < 0,001$).

Аналіз міжлінійного підбору у різних варіантах поєднань батьківських та материнських ліній показав істотну мінливість потомства, отриманого від цих варіантів, за оцінюваними ознаками тривалості використання та довічної молочної продуктивності.

Використання бугаїв-плідників заводської лінії Інгансера виявилось найбільш вдалим у поєднанні з коровами також заводських ліній С.Кавалера та Хановера, ніж з коровами генеалогічної лінії Валіанта. Завдяки більш тривалому використанню та високій продуктивності довічний надій їхнього потомства був вищий (відповідно 41013 та 42969 кг) у порівнянні з потомками, отриманими від невдалого поєднання плідників батьківської лінії Інгансера з коровами від бугаїв материнської Валіанта (29911 кг) відповідно на 11102 та 13058 кг молока ($P < 0,001$).

Із двох варіантів підбору бугаїв лінії Р. Сітейшна з материнськими С.Т.Рокіта (30734 кг) та Р.Соверінга (32135 кг) останній виявився дещо кращим за перший з перевагою за довічним надоем на 1401 кг молока, проте різниця виявилася не достовірною.

Аналіз варіантів міжлінійного підбору плідників батьківської лінії Р. Соверінга з дочками бугаїв материнських ліній Хановера, Валіанта,

С.Т. Рокіта та П.Ф.А. Чіфа засвідчив, що найбільш ефективним виявилось поєднання бугаїв продовжувачів лінії Р. Соверінга з коровами лінії ХанOVERA та С.Т. Рокіта. Отримане потомство від кросу цих ліній, за майже однакового терміну тривалості використання, було істотно кращим за показниками довічної продуктивності у порівнянні з дочками бугаїв ліній Валіанта та, особливо, П.Ф.А. Чіфа. Достовірна різниця на їхню користь за довічним надоєм відповідно становила 5040 і 9385 ($P<0,001$) та 3479 ($P<0,01$) і 7824 ($P<0,001$) кг молока.

При використанні міжлінійного кросу з батьківського боку бугаїв заводської лінії ХанOVERA найбільш вдалими за тривалістю використання (2782 дні та 5,2 лактації) та ознаками довічного надою (41247 кг) і молочного жиру (1563 кг) виявилось поєднання із заводською лінією С.Кавалера. Потомство від цього поєднання перевищувало з достовірною різницею потомство отримане від решти кросованих варіантів за тривалістю господарського використання на 551-850 днів ($P<0,001$), за кількістю використаних лактацій – на 1,5-2,4 ($P<0,05-0,001$), за довічним надоєм – на 13035-15679 кг ($P<0,001$), молочним жиром – на 490-592 кг ($P<0,001$) та надоєм на один день життя – на 3,1-3,3 кг молока ($P<0,001$).

Порівнюючи потомство, отримане у варіантах міжлінійного підбору з материнського боку з батьківською лінією Валіанта, слід зазначити, що найвищі показники довічної молочної продуктивності отримані у підборі з лінією С.Кавалера (42482 кг молока та 1619 кг молочного жиру), а найнижчі – від поєднання з бугаями лінії ХанOVERA (25523 та 983 кг).

Варто звернути увагу на те, що корови отримані в усіх варіантах міжлінійного підбору батьківських ліній Інгансера, ХанOVERA та Валіанта з бугаями материнської С.Кавалера завжди відрізнялися високими показниками тривалості господарського використання та довічної молочної продуктивності.

Список використаних джерел:

1. Буркат В. П., Полупан Ю. П. Розведення тварин за лініями: генезис понять і методів та сучасний селекційний контекст. К. : Аграрна наука, 2004. 68 с.
2. Гончаренко І. В. Тривалість господарського використання молочних корів як ознака селекції. Вісник аграрної науки. 2014. №6. С. 33-36.
3. Хмельничий Л. М., Вечорка В. В. Ефективність внутрішньолінійного розведення та поєднуваності ліній в селекції голштинської худоби. Вісник Сумського НАУ. Наук. журнал. Серія "Тваринництво". 2010. Вип. 12 (18). С. 149-153.
4. Хмельничий Л. М., Салогуб А. М. Ефективність поєднання генеалогічних формувань в селекції молочної худоби. Збірник наукових праць Подільського держ. аграрно-технічного університету. Серія "Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва". Кам'янець-Подільський. 2012. Вип. 20. С. 285-287.

Карпенко Богдан
доктор філософії,
старший викладач Відокремленого підрозділу Національного
університету біоресурсів і природокористування України
«Ніжинський агротехнічний інститут», Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА КОРІВ-ПЕРВІСТОК ЧОРНО-РЯБОЇ ХУДОБИ ЗА ОЗНАКАМИ ЛІНІЙНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕКСТЕР'ЄРНОГО ТИПУ

Ефективність використання у селекційній практиці методики лінійної класифікації за типом відкрилася через її простоту, доступність, можливість оцінки ознак, які важко виміряти, здатність побудувати екстер'єрний профіль бугаїв-плідників за результатами оцінки їхніх дочок та перейти від оцінки фенотипу до оцінки за генотипом [3, 5]. Таким чином, застосування методу лінійної класифікації молочних корів за типом дозволяє перетворити якісну експертну оцінку до розряду кількісних ознак і на її основі запровадити ефективну масову селекцію корів та оцінку племінної цінності бугаїв-плідників за екстер'єром їхніх дочок [2, 4]. До того ж у новій редакції Закону України “Про племінну справу у тваринництві” лінійна класифікація корів молочних порід за типом вказана як обов'язковий елемент у визначенні комплексної племінної цінності худоби [1].

Мета дослідження полягала у визначенні як зміна напрямку селекції при створенні голштинської породи вітчизняної селекції вплине на стан екстер'єру у порівнянні з вихідною українською чорно-рябою молочною породою. Базою для досліджень слугувало стадо компанії “Укрлендфармінг” приватного підприємства “Буринське” Підліснівського відділення Сумського району з розведення української чорно-рябої молочної та голштинської порід.

В цілому корови-первістки обох порід характеризувалися добрими показниками лінійної оцінки, особливо за 100-бальною системою (табл. 1). Проте тварини голштинської породи у порівнянні з українською чорно-рябою молочною виявилися кращими за статями, які характеризують молочний тип – на 1,3 балу, тулуб – на 0,8 балу, вим'я – на 1,2 балу та за фінальною оцінкою – на 0,8 балу ($P < 0,001$). За описовими ознаками, такими як ширини грудей, тварини голштинської породи поступалися ровесницям української чорно-рябої молочної з достовірною різницею на 1,3 балу, проте перевищували за кутастістю – на 1,2 балу, міцністю прикріплення передніх часток вимені – на 0,8 балу та центрально зв'язкою – на 1,1 балу ($P < 0,001$).

Найважливішим комплексом у 100-бальній системі лінійної класифікації, з найвищим ваговим коефіцієнтом у 40 %, є оцінка морфологічних ознак вимені. За оцінкою молочної системи достовірна різниця за розвиток ознак вимені у 1,2 балу ($P < 0,001$; $td = 6,25$) виявилась на користь корів-первісток голштинської породи.

Напрям 1
«Сучасне тваринництво»

1. Характеристика корів-первісток чорно-рябої худоби різного походження за ознаками лінійної класифікації екстер'єрного типу, балів

Ознака екстер'єру	Порода				
	голштинська		українська чорно-ряба молочна		
	x ± S.E.	Cv, %	x ± S.E.	Cv, %	
Кількість голів	293		278		
Комплекси ознак: молочного типу	84,5 ± 0,08	1,72	83,2±0,12	1,95	
тулуба	84,6 ± 0,09	1,59	83,8±0,10	1,84	
кінцівок	83,4 ± 0,14	1,81	83,8±0,16	2,21	
вимені	84,4 ± 0,12	1,76	83,2±0,15	1,88	
Загальна оцінка	84,2 ± 0,10	1,93	83,4±0,09	1,69	
Описові ознаки: висота	7,0 ± 0,12	13,5	6,5±0,14	16,5	
ширина грудей	5,4 ± 0,12	21,7	6,7±0,15	25,6	
глибина тулуба	7,6 ± 0,10	19,3	7,2±0,11	22,6	
кутастість	7,8 ± 0,13	17,6	6,6±0,15	20,7	
нахил заду	5,2 ± 0,06	13,4	5,4±0,08	15,7	
ширина заду	7,4 ± 0,09	18,1	6,6±0,11	21,4	
кут тазових кінцівок	4,9 ± 0,12	21,2	5,2±0,13	24,1	
постава тазових кінцівок	7,8 ± 0,11	19,3	7,5±0,12	23,0	
кут ратиць	5,6 ± 0,13	19,5	5,8±0,15	24,5	
прикріплення часток вимені:	передніх	7,6 ± 0,11	16,8	6,8±0,15	19,4
	задніх	7,0 ± 0,12	15,3	6,5±0,14	20,6
центральна зв'язка	7,7 ± 0,13	22,6	6,6±0,16	25,8	
глибина вимені	6,8 ± 0,11	20,5	6,2±0,13	26,2	
розташування дійок:	передніх	4,4 ± 0,13	21,4	4,2±0,10	25,8
	задніх	5,2 ± 0,09	15,4	5,5±0,11	23,6
довжина дійок	5,1 ± 0,06	10,7	5,3±0,08	12,3	
переміщення (хода)	6,8 ± 0,08	22,4	6,2±0,10	25,5	
вгодваність	6,2 ± 0,07	21,2	7,3±0,11	18,0	

Розподіл корів-первісток на класи, відповідно до міжнародної класифікаційної шкали, наглядно показав рівень племінної цінності піддослідних порід за екстер'єрним типом, який визначається відсотковим співвідношенням кращих від оціненого підконтрольного поголів'я (табл. 2). Серед оцінених корів голштинської породи у стаді ПП «Буринське» виявлено тварин з оцінкою «дуже добре» 7,15 %. Переважна більшість (86,0 %) корів отримала клас «добре з плюсом», а «добре» лише 6,5 %. У корів української чорно-рябої молочної породи це співвідношення склало відповідно 5,8; 83,4 та 10,8 %, що дещо нижче у порівнянні з голштинами.

Рівень фінальної оцінки корів-первісток за екстер'єрний тип співвідносно визначає величину їхньої молочної продуктивності за 305 днів першої лактації. Корови голштинської та української чорно-рябої молочної породи з оцінкою

«дуже добре» перевищують ровесниць з оцінкою «добре з плюсом» за надоем відповідно на 785 та 589 кг ($P < 0,01$), а з оцінкою «добре» – на 1705 та 1502 кг ($P < 0,001$).

2. Співвідносний розподіл корів-первісток за класифікаційною шкалою та продуктивністю

Фінальна оцінка, балів	Клас	Кількість		Продуктивність корів за першу лактацію, $x \pm S.E.$		
		голів	%	надій, кг	% жиру	кг жиру
Голштинська порода						
85-89	дуже добре	22	7,5	7233±248,5	3,78±0,075	273,4±11,52
80-84	добре з плюсом	252	86,0	6448±115,6	3,81±0,011	245,7±3,73
75-79	добре	19	6,5	5528±195,3	3,84±0,039	212,3±7,05
Українська чорно-ряба молочна порода						
85-89	дуже добре	16	5,8	6836±261,2	3,79±0,091	260,5±18,64
80-84	добре з плюсом	232	83,4	6247±123,4	3,82±0,011	238,6±4,12
75-79	добре	30	10,8	5334±188,2	3,86±0,035	205,9±6,83

Отже, застосування у селекційному процесі молочної худоби методики лінійної класифікації є досить ефективним засобом об'єктивного визначення породних особливостей корів за екстер'єрним типом. Наявність співвідносного зв'язку між фінальною оцінкою та рівнем молочної продуктивності буде сприяти ефективності селекції при опосередкованому доборі тварин за цими ознаками.

Список використаної літератури:

1. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про племінне тваринництво”. “Голос України”. 25 січня 2000 р. № 13 (2260). С. 4-5.
2. Полупан Ю. П. Генетична детермінація тривалості та ефективності довічного використання чорно-рябої молочної худоби. Розведення і генетика тварин. 2015. Вип. 49. С. 120-133.
3. Хмельничий Л. М., Ладика В. І., Полупан Ю. П., Братушка Р. В., Прийма С. В., Вечорка В. В. Лінійна класифікація корів молочних і молочно-м'ясних порід за типом. (Методичні вказівки) – 2-е вид., перероб. і доп. Суми : Сумський національний аграрний університет. 2016. 27 с.
4. Хмельничий Л. М., Карпенко Б.М. Ефективність використання бугаїв-плідників, оцінених за екстер'єрним типом їхніх дочок, у стаді з розведення молочної худоби. Вісник Сумського НАУ. Серія «Тваринництво». 2020. Вип. 4(43). С.3-12. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.lvst.2020.4.1>
5. Khmelnychiy L., Vechorka V., Khmelnychiy S., Rubtsov I., Samokhina E., Smolyarov S. Genetic parameters of linear traits and the effect of cow's final type assessment on the longevity of Ukrainian Black-and-White dairy breed. Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, 2021. Vol. 21. Issue 1. pp. 413-421.

Цап Світлана

к. с.-г. н., доцентка

Оріщук Оксана

к. с.-г. н., доцентка

Михаліна Максим,

магістр

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФЕРМЕНТНОГО ПРЕПАРАТУ В ГОДІВЛІ КУРЧАТ-БРОЙЛЕРІВ

Птахівництво – одна з самих ефективних галузей агропромислового комплексу. Ця галузь пред'являє високі вимоги до організації годівлі птиці. Розвиток цієї галузі, в останні роки, в Україні розвивається швидкими темпами. Це підтверджується тим, що Україна входить до п'ятірки країн з максимальним виробництвом птахівницької продукції. Серед заходів, спрямованих на підвищення продуктивних якостей птиці за рахунок кращого використання кормів, значна роль належить різним біологічно активним речовинам [1].

Для збільшення виробництва продукції з мінімальними витратами праці і коштів, існує необхідність використання у годівлі птиці нових кормових добавок. Їх введення в раціон птиці нормалізує обмін речовин, підвищує рівень використання компонентів корму, що покращує продуктивні показники [3, [1]. 4].

Зернові культури, що становлять основну масу кормових раціонів сільськогосподарських птахів, містять підвищений вміст некрохмалистих полісахаридів. Вони сприяють зниженню рівня перетравності та засвоєння поживних речовин кормів. Низька перетравність вуглеводів викликана тим, що в травному тракті птиці не синтезуються ферменти, що розщеплюють целюлозу, геміцелюлозу, пентозани, ксилани і інші некрохмалисті полісахариди [2].

Тому для підвищення ефективності використання рослинних кормів та збільшення продуктивності сільськогосподарської птиці, біологічно активні речовини відіграють значну роль. Висока вартість кормів зумовила значний інтерес до різних видів біологічно активних речовин. Основна група цих речовин це ферменти, сприяючі розщепленню складних високомолекулярних речовин до більше простих компонентів.

Метою досліджень було вивчення впливу ферментного препарату “Ладозим” на динаміку живої маси та якість м'яса курчат-бройлерів.

Матеріали та методи. Наукові дослідження щодо вивчення впливу біологічно активних речовин на продуктивність курчат-бройлерів були встановлені на птахофабриці ТОВ Агро-Овен, на курчатах-бройлерах кросу “Росс-308”.

Для проведення дослідів були сформовані чотири групи добових курчат, по 100 голів у кожній. Бройлери контрольної групи отримували основний раціон (ОР), який виготовляло господарство. Бройлери I дослідної групи у складі основного раціону отримували ферментну добавку “Ладозим” у кількості 0,75

кг/т комбікорму, II дослідна група – ферментну добавку “Ладозим” у кількості 1,0 кг/т комбікорму, III дослідна група – ферментну добавку “Ладозим” у кількості 1,25 кг/т комбікорму. Тривалість досліду становила 43 доби (з добового до 43 добового віку).

Результати досліджень. Важливими показниками, за якими судять про ефективність впливу нових кормових компонентів на організм курчат-бройлерів, є здоров'я та збереженість поголів'я, інтенсивність росту й повнота використання кормів. Збереженість в усіх піддослідних групах була достатньо високою і становила 96-98 %. Але кращою збереженістю поголів'я все ж таки відзначалася птиця другої дослідної групи, яка завдяки біологічній добавці у кількості 1,0 кг/т корму перевищила аналогів контрольної групи на 2,1 %.

Аналізуючи склад та поживність представлених комбікормів, можна відзначити, що в кожен фазу вирощування курчата-бройлери усіх груп були забезпечені необхідною кількістю поживних і мінеральних речовин для отримання запланованих приростів живої маси.

Середня жива маса піддослідних птахів у II дослідній групі, якій згодовували ферментний препарат була на рівні 2324,2 г, що на 153,3 г або на 7,12 % достовірно більше, ніж показник живої маси контрольної групи.

Жива маса птахів, що вирощується на м'ясо, характеризує її м'ясні якості, що знаходить підтвердження в абсолютному, середньодобовому і відносному прирості живої маси, які розраховуються на основі щотижневих зважувань.

Різниця між показниками контрольної і дослідних груп, за середньодобовими приростами живої маси, виявилася вже в перший тиждень вирощування, склавши від 0,5 до 2,7 г, або від 3,3 до 17,9 %. Ця перевага збільшувалася кожний наступний тиждень, і, наприкінці вирощування становила 7,1-14,5 г або 11,4–23,3 %.

Показник витратів корму на одиницю приросту є одним із самих важливих економічних показників вирощування бройлерів. Саме з обліком цього показнику, здійснюється вибір найбільш ефективної програми годівлі, згідно з якою на одиницю приросту живої маси витрачається мінімум комбікорму.

Розрахунки показують, що збагачення раціону птахів ферментом, дозволило збільшити конверсію корму в продукцію, що позначилося на зниженні витрати корму на 1 кг приросту живої маси. Якщо у контрольній групі цей показник становив 2,05 кг, то за введення ферменту він знизився до 1,87-2,00 кг.

Для виробництва більшої кількості високоякісного дієтичного м'яса, в птахівництві все ширше використовуються сучасні кроси, що володіють високим генетичним потенціалом продуктивності. Аналіз їх продуктивності дозволяє зробити достовірний висновок про здатність їх організму ефективно перетворювати поживні речовини у відповідну продукцію.

За досягнення 43-денного віку, у відповідності зі схемою дослідження, був здійснений забій піддослідної птиці, в результаті якого визначено основні показники м'ясної продуктивності. М'ясна продуктивність птахів

характеризується цілим комплексом ознак, які відображають кількісні і якісні показники, зокрема забійні якості бройлерів.

Результати наших досліджень свідчать про те, що різні біологічно активні препарати в раціонах курчат-бройлерів під час їх вирощування по різному впливали на їх забійні якості. Так, введення до раціону курчат-бройлерів ферментного препарату, сприяло підвищенню їх передзабійної живої маси на 221,4 г у порівнянні з аналогами контрольної групи.

Аналізуючи співвідношення їстівних і неїстівних частин тушок курчат-бройлерів, було встановлено, що маса їстівних частин дослідних груп стосовно контрольної, становила 0,5-1,7 %. У II та III дослідних групах вихід маси їстівних частин однаковий і склав 79,6 %.

Висновок. Встановлено, що позитивний вплив на ріст бройлерів і відповідно, на кінцеву живу масу поголів'я, виявило включення в раціон ферментного препарату у кількості 1 кг/т комбікорму.

Список використаної літератури:

1. Кравченко, О. О., Мельник, В. О. Годівля сільськогосподарської птиці. 2021. 63 с.
2. Савченко, Т. В., Саванчук, Т. М. Сучасний стан і тенденції виробництва продукції птахівництва у регіонах України. Економіка та суспільство. 2022. № 46. С. 17-23.
3. Цап, С. В., Оріщук, О. С. Ефективність використання пробіотиків у годівлі птиці. Вісник ШНАУ. Серія "Тваринництво". Суми. Вип. 1 (52). 2023. 76-81. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.lvst.2021.4.29>
4. Tsap S.V., Orishchuk O. S., Chernenko O. I., Chernenko O. M., Mykytiuk V. V Efficiency assessment of organic protein formulation for quail feeding. Theoretical and Applied Veterinary Medicine, 2024. Vol 12, № 1, P. 10–14.

Халак Віктор

к. с.-г. н.,

старший науковий співробітник, завідувач лабораторії тваринництва,
Державна установа Інститут зернових культур НААН

Бордун Олександр

к. с.-г. н., старший дослідник, завідувач лабораторії тваринництва і
кормовиробництва,

Інститут сільського господарства Північного Сходу НААН,

РІВЕНЬ АДАПТАЦІЇ ТА ПРОДУКТИВНІСТЬ СВИНОМАТОК ВЕЛИКОЇ БІЛОЇ ПОРОДИ КОМПАНІЇ «АХІОМ»

Мета роботи – дослідити рівень адаптації та відтворювальні якості свиноматок великої білої породи французької селекції, визначити критерії відбору високопродуктивних тварин та економічну ефективність їх використання у підконтрольній популяції.

Матеріал і методи досліджень. Дослідження проведено в умовах племінного репродуктора з розведення свиней великої білої породи ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН», лабораторії тваринництва і кормовиробництва Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН та лабораторії тваринництва Державної установи Інститут зернових культур НААН. Роботу виконано згідно програми наукових досліджень НААН №31 «Генетичне поліпшення сільськогосподарських тварин, їх відтворення та збереження біорозмаїття. («Генетика, збереження та відтворення біоресурсів у тваринництві») та №30 «Система організаційно-технологічних рішень з адаптації тварин до зміни клімату за виробництва продукції тваринництва («Кліматично – адаптивне та органічне тваринництво»).

Індекс «рівень адаптації» у свиноматок великої білої породи французької селекції розраховували за наступною формулою:

$$PA = TЖ^2 / ТПВ \times \text{кількість опоросів} \quad (1)$$

де: PA – індекс «рівень адаптації, бала; ТЖ – тривалість життя, міс; тривалість племінного використання, міс [1]. Індекс «рівень адаптації» у свиноматок I піддослідної групи (n=12) коливається у межах 10,52-19,21, II (n=46) – 7,66-10,42, III (n=14) – 6,76-7,54 бала.

Оцінку свиноматок проводили з урахуванням наступних кількісних ознак: тривалість життя, міс, тривалість племінного використання, міс, народилося живих поросят усього, гол; багатоплідність, гол.; кількість поросят на час відлучення у віці 30 діб, гол; маса гнізда на час відлученні у віці 30 діб, кг; збереженість поросят до відлучення, %. Для цього використовували дані первинного зоотехнічного обліку [2] та результати наших досліджень. Комплексну оцінку тварин зазначеної виробничої групи проводили за селекційним індексом відтворювальних якостей свиноматки (СІВЯС)

$$СІВЯС = (6,0 \times X_1) + \left[9,34 \times \left(\frac{X_2}{X_3} \right) \right] \quad (2)$$

де: СІВЯС – селекційний індекс відтворювальних якостей свиноматки, бала; X_1 – багатоплідність, гол.; X_2 – маса гнізда поросят при відлученні, кг; X_3 – вік при відлученні, діб [3].

Умови годівлі та утримання свиней різних статевих вікових груп в ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН» відповідають зоотехнічним нормам.

Біометричну обробку результатів досліджень проводили за загальноприйнятими методиками [4].

Вартість додаткової продукції розраховували з урахуванням наступних даних: закупівельна ціна одиниці продукції, відповідно до існуючих цін, які діють в Україні; середня продуктивність тварин; середня надбавка основної

продукції (%), яка виражена у відсотках на 1 голову при застосуванні нового і поліпшеного селекційного досягнення порівняно з продуктивністю тварин базового використання; чисельність поголів'я сільськогосподарських тварин нового або поліпшеного селекційного досягнення, голів. Постійний коефіцієнт зменшення результату, який пов'язаний з додатковими витратами на прибуткову продукцію дорівнює 0,75 [5].

Результати досліджень свідчать, що у свиноматок підконтрольної популяції ($n=73$) тривалість життя становить $36,6 \pm 1,08$ міс ($Cv=25,03$ %), тривалість племінного використання – $27,8 \pm 1,14$ міс ($Cv=34,74$ %). За період племінного використання від тварин зазначеної виробничої групи одержано $5,6 \pm 0,21$ опоросів ($Cv=31,92$ %), живих поросят усього – $65,1 \pm 2,57$ гол ($Cv=33,54$ %). Середні показники багатоплідності, кількості поросят на час відлучення у віці 30 діб, маси гнізда на час відлучення у віці 30 діб та збереженості поросят до відлучення дорівнюють $11,5 \pm 0,13$ гол ($Cv=10,18$ %); $10,2 \pm 0,02$ гол ($Cv=7,69$ %); $76,9 \pm 0,67$ кг ($Cv=7,42$ %) та $89,0 \pm 0,71$ % відповідно. Селекційний індекс відтворювальних якостей у свиноматок загальної вибірки становить $92,88 \pm 0,893$ бала ($Cv=8,16$ %)

Внутрішньопородна диференціація свиноматок за індексом «рівень адаптації» показала, що максимальною тривалістю життя ($48,7 \pm 1,65$ міс) і племінного використання ($40,7 \pm 1,67$ міс) характеризуються свиноматки III піддослідної групи. Порівняно з тваринами II і I піддослідних груп різниця за даними показниками становить $12,1$ ($td=6,54$; $P<0,001$) і $24,3$ міс ($td=12,27$; $P<0,001$), $13,6$ ($td=7,12$; $P<0,001$) і $25,1$ міс ($td=12,67$; $P<0,001$). Різниця між тваринами зазначеної групи за кількістю одержаних опоросів становить $2,6$ ($td=8,38$; $P<0,001$) і $5,0$ опоросів ($td=15,15$; $P<0,001$), кількістю живих поросят на час народження – $31,5$ ($td=8,26$; $P<0,001$) і $61,4$ гол ($td=13,76$; $P<0,001$), багатоплідністю – $0,2$ ($td=0,67$; $P>0,05$) і $0,8$ гол ($td=2,22$; $P<0,05$), кількістю поросят на час відлучення у віці 30 діб – на $0,3$ ($td=1,30$; $P>0,05$) і $0,7$ гол ($td=2,18$; $P<0,05$), масою гнізда на час відлучення у віці 30 діб – на $2,1$ ($td=1,57$; $P>0,05$) і $5,8$ кг ($td=2,88$; $P<0,01$), селекційним індексом відтворювальних якостей свиноматки (СІВЯС) – на $2,14$ ($td=1,07$; $P>0,05$) і $6,68$ бала ($td=3,21$; $P<0,01$). Максимальний показник збереженості поросят до відлучення встановлено у свиноматок I піддослідної групи; він дорівнює $89,1 \pm 2,64$ %.

Результати розрахунку економічної ефективності використання свиноматок різного рівня адаптації свідчать, що максимальну прибавку додаткової продукції одержано від свиноматок III піддослідної групи ($+6,97$ %), а її вартість становить $+189,59$ грн. / гол. / опорос. Середня ціна реалізації молодняка свиней на час проведення досліджень дорівнювала $57,4$ гривень за 1 кг живої маси.

Висновки:

1. Установлено, що свиноматки великої білої породи французької селекції характеризуються високими показниками рівня адаптації (тривалість життя становить $36,6 \pm 1,08$ міс, тривалість племінного використання – $27,8 \pm 1,14$ міс) та

відтворювальних якостей (за багатоплідністю та масою гнізда на час відлученні у віці 60 діб 82,19 % належать до класу еліта).

2. Достовірну різницю між свиноматками III піддослідної групи ($PA=6,76-7,54$ бала) та тваринами I групи ($PA=10,52-19,21$ бала) встановлено за тривалістю життя і племінного використання, кількістю опоросів і живих поросят на час народження, багатоплідністю і кількістю поросят на час відлучення у віці 30 діб, масою гнізда на час відлучення у віці 30 діб та селекційним індексом відтворювальних якостей свиноматки (СІВЯС).

3. Встановлено, що максимальну прибавку додаткової продукції одержано від свиноматок III піддослідної групи (+6,97 %), а її вартість становить +189,59 грн. / гол. / опорос.

4. Критерієм відбору високопродуктивних свиноматок за індексом «рівень адаптації» у підконтрольній популяції є межі даного показника від 6,76 до 7,54 балів.

Список використаних джерел:

1. Дудка О. І. Адаптаційна здатність та експлуатаційна цінність свиноматок генофондових стад. *Науковий вісник «Асканія-Нова»*. 2020. Вип.13. С. 245–256. <https://doi.org/10.33694/2617-0787-2020-1-13-245-256>
2. Інструкція з бонітування свиней; Інструкція з ведення племінного обліку у свинарстві. Київ : Київський університет, 2003. 64 с.
3. Ващенко П. А. Прогнозування племінної цінності свиней на основі лінійних моделей селекційних індексів та ДНК-маркерів: автореф. дис. ... д-ра с.-г. наук: 06.02.01. Миколаїв, 2019. 43 с.
4. Коваленко В. П., Халак В. І., Нежлукченко Т. І., Папакіна Н. С. Біометричний аналіз мінливості ознак сільськогосподарських тварин і птиці. Навчальний посібник з генетики сільськогосподарських тварин. Херсон: Олді, 2010. 160 с.
5. Черненко О. М. Розробка та реалізація селекційних методів оцінки конституції і адаптаційної здатності молочної худоби. дис. ... доктора. с. - г. наук: 06.02.01. Дніпропетровськ. 2016. 393 с.

Хмельничий Леонтій

доктор с.-г. наук, професор

Сумського національного аграрного університету

Пономарьов Юрій

аспірант спеціальності 204-технологія

виробництва і переробки продукції тваринництва

Сумського національного аграрного університету

СИЛА ВПЛИВУ СПАДКОВИХ ЧИННИКІВ НА РОЗВИТОК ЛІНІЙНИХ ОЗНАК ТИПУ КОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ БУРОЇ МОЛОЧНОЇ ПОРОДИ

Природно, що біологічні властивості живих організмів та рівень розвитку господарськи корисних ознак тварин контролюється низкою спадкових та середовищних чинників [3], які істотно впливають на реалізацію їхнього

генетичного потенціалу. Проте, найперше, що дуже важливо – це відокремлено визначати ступінь впливу кожного із спадкових чинників у загальній мінливості взятих для дослідження селекціонованих ознак. Використання задля цього дисперсійного аналізу дозволяє одержати математичний вираз мінливості, обумовленої дією врахованих у досліді факторів та визначити статистичну достовірність частки впливу чинників, що вивчаються. Дослідженнями науковців доведено, що із групи генетичних факторів відповідний вплив на мінливість господарськи корисних ознак корів справляють: належність до породи [5], умовна кровність за поліпшувальними породами [1, 5], належність до лінії, родини, походження за батьками [1, 2, 4, 6] та інші чинники. Тому метою даного дослідження стала оцінка впливу окремих генетичних чинників на розвиток лінійних ознак екстер'єру корів-первісток української бурої молочної породи, оскільки ефективність селекційного удосконалення порід і стад молочної худоби можлива лише за умов урахування і постійного моніторингу складових генетичної варіанси на кожному етапі їхнього розвитку. Матеріалами досліджень слугувала інформація з лінійної класифікації корів-первісток племінного заводу з розведення української бурої молочної породи Білопільської філії державного підприємства "Укрліктрави" Сумської області.

Селекційний процес створення та подальшого удосконалення української бурої молочної породи Сумщини тривалий час супроводжувався підбором бугаїв-плідників різного походження, від вітчизняних, з різною умовною часткою спадковості за бурою швіцькою породою, до чистопородних швіців різного світового походження. Плідники відрізнялися за племінною цінністю і використовувалися на помісному поголів'ї корів із значним генотиповим різноманіттям, яке накопичувалося у результаті безсистемного підбору. Визначення ступеня впливу кожного із спадкових чинників у загальній мінливості лінійних ознак має селекційне та науково-практичне значення, табл.

Нашими дослідженнями підтверджуються висновки численних авторів у тому, що умовна частка спадковості поліпшувальної породи здійснює позитивний вплив на розвиток лінійних ознак екстер'єру корів молочних порід взагалі та української бурої молочної зокрема. За нашими дослідженнями сила впливу умовної кровності швіцької породи у загальній частці фенотипової мінливості лінійних ознак займає значний відсоток – від 17,5 до 38,5 та підтверджується статистичною достовірністю.

Завдяки інтенсивному добору бугаїв-плідників та відповідному використанню серед них найкращих у підборі, їхня роль у селекційному процесі удосконалення молочних стад є переважаючою. За результатами досліджень, що наведені у таблиці, рівень показників сили впливу у загальній фенотиповій мінливості за усіма лінійними ознаками високий і достовірний. Найперше, це відноситься до групових ознак екстер'єру, розвиток яких детермінується племінною цінністю батька на рівні 25,6-38,7 %, а фінальна оцінка екстер'єрного типу – на 43,6 %.

**Сила впливу провідних спадкових чинників на
розвиток лінійних ознак корів-первісток (n=185)**

Екстер'єрні показники	Вплив організованого фактору (η_x^2):				
	умовна кровність швіца	племінна цінність батька	генотип батька	лінія батька	лінія матері
Комплекси ознак: молочний тип	0,277 ³	0,366 ³	0,325 ³	0,226 ²	0,093
тулуб	0,303 ³	0,359 ³	0,242 ³	0,183 ²	0,069
кінцівки	0,226 ²	0,256 ³	0,264 ³	0,174 ²	0,074
вим'я	0,344 ³	0,387 ³	0,336 ³	0,242 ²	0,073
Фінальна оцінка	0,377 ³	0,436 ³	0,377 ³	0,272 ³	0,058
Описові ознаки: висота	0,289 ³	0,294 ³	0,184 ³	0,106 ¹	0,063
ширина грудей	0,236 ²	0,244 ³	0,133 ¹	0,086	0,071
глибина тулуба	0,315 ³	0,377 ³	0,266 ³	0,138 ¹	0,085
кутастість	0,385 ³	0,396 ³	0,355 ³	0,262 ²	0,062
нахил заду	0,145 ¹	0,166 ¹	0,114 ¹	0,027	0,070
ширина заду	0,258 ²	0,277 ³	0,239 ³	0,144 ¹	0,056
кут тазових кінцівок	0,209 ¹	0,284 ³	0,182 ²	0,106 ¹	0,079
постава тазових кінцівок	0,211 ²	0,275 ³	0,266 ³	0,133 ¹	0,065
кут ратиць	0,175 ¹	0,188 ²	0,177 ²	0,044	0,074
переднє прикріплення вимені	0,338 ³	0,363 ³	0,284 ³	0,127 ¹	0,086
заднє прикріплення вимені	0,329 ³	0,362 ³	0,297 ³	0,108 ¹	0,078
центральна зв'язка	0,317 ³	0,375 ³	0,266 ³	0,136 ¹	0,047
глибина вимені	0,288 ²	0,296 ³	0,159 ²	0,085	0,055
розташування передніх дійок	0,204 ²	0,291 ²	0,104 ¹	0,062	0,061
розташування задніх дійок	0,208 ²	0,276 ³	0,197 ²	0,051	0,083
довжина дійок	0,202 ²	0,228 ³	0,152 ²	0,038	0,068
переміщення (хода)	0,103 ¹	0,184 ²	0,191 ²	0,089	0,044
вгодованість	0,245 ²	0,278 ³	0,169 ²	0,096	0,053

Примітка: ¹ – $P < 0,05$; ² – $P < 0,01$; ³ – $P < 0,001$.

До описових ознак, у яких коефіцієнт сили впливу племінної цінності батька за критерієм достовірності Фішера становить $P < 0,001$, відносяться: висота, глибина тулуба, кутастість, ширина заду, постава тазових кінцівок, переднє та заднє прикріплення вимені, центральна зв'язка, глибина вимені, розташування та довжина дійок і переміщення. Це ті ознаки, які на практиці позитивно корелюють із продуктивністю, функціональністю та технологічністю корів молочної худоби.

Вирахувані коефіцієнти сили впливу генотипу батьків на розвиток лінійних ознак корів української бурої молочної породи підконтрольного господарства знаходяться майже на такому ж рівні ($\eta_x^2 = 19,7-35,5\%$), як і їхня племінна цінність. Оскільки у даному випадку організований фактор – це чистопородні бурі швіцькі та помісні бугаї-плідники вітчизняної селекції,

позитивна роль спадковості швіцького генофонду у поліпшенні екстер'єрного типу корів молочної худоби простежується на достатньо позитивному рівні.

Важливість розведення за лініями, як одного із ефективних методів у системі селекції молочної худоби, можна істотним чином обґрунтувати одержаними, у більшості випадків, достовірними величинами коефіцієнтів сили впливу лінії батька на лінійні ознаки потомства ($\eta_x^2 = 0,027-0,272$) не дивлячись на те, що вони відрізняються істотно мінливістю. Вплив належності корів до материнської лінії виявився незначним та недостовірним ($\eta_x^2 = 0,044-0,093$).

Отже, результати досліджень підтверджують обґрунтовану доцільність моніторингу селекційних стад за екстер'єрним типом, виявлення і використання характерних для корів закономірностей розвитку лінійних ознак, залежно від впливу генотипових чинників, у селекційному процесі формування заводського стада з розведення молочної худоби.

Список використаних джерел:

1. Пелехатий М. С., Кочук-Яценко О. А., Кучер Д. М., Новосад В. В. Роль бугаїв-плідників у поліпшенні господарськи корисних ознак потомства. Вісник Сумського НАУ. Серія «Тваринництво». 2020. Вип. 1(40). С.17-24. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.lvst.2020.1.3>
2. Полупан Ю. П., Гавриленко М. С. Методика оцінки селекційно-генетичної ситуації у племінних стадах. Вісник аграрної науки. 2008. № 8. С. 38.
3. Полупан, Ю. П. Суб'єктивні акценти з деяких питань основ селекції та породоутворення. Розведення і генетика тварин : міжвід. темат. наук. зб. К. : Аграрна наука, 2007. Вип. 41. С. 194–208.
4. Федорович Є., Сірацький Й. Вплив батьків на формування молочної продуктивності дочок. Тваринництво України. 2005. № 2. С. 15-17.
5. Khmelnychy L. M. Features of conformation type of cows brown cattle of Sumy region estimated by the method of linear classification. Вісник Сумського НАУ. Серія «Тваринництво». 2020. Вип. 2(41). С. 3-11. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.lvst.2020.2.1>
6. Savegnago R. P., Rosa G. J. M., Valente B. D., Herrera L. G. G., Carneiro R. L. R., Sesana R. C., Faro L. El., Munari D. P. Estimates of genetic parameters and eigenvector indices for milk production of Holstein cows. Journal of Dairy Science. 2013. V. 96. No. 11. P. 7284–7293. DOI: <http://dx.doi.org/10.3168/jds.2013-6708>

НАПРЯМ 2

**Розумна агрономія для ефективного
господарювання**

Биковець Назар
студент,
Лавська Наталія,
к.с.-г.н., науковий керівник
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ВИРОЩУВАННЯ ТОМАТІВ НА ГІДРОПОНІЦІ В СПОРУДАХ ЗАКРИТОГО ҐРУНТУ

Гідропоні́ка (від дав.-гр. ὕδωρ — «вода» і πόνοϛ — «робота») — спосіб вирощування рослин без ґрунту на поживних розчинах.

Рослини всмоктують корисні речовини корінням із субстрату або безпосередньо з розчину, який у цьому випадку не повинен застоюватися. Поживні речовини можуть бути навіть у пароподібному стані - тоді субстрат не потрібен рослинам взагалі. Цей метод називається «аеропоніка».

Смачні, соковиті томати, вирощені за допомогою системи гідропоніки, взагалі не відрізняються від помідорів, які були отримані звичайним методом. Навпаки, отримані за допомогою гідропонного способу помідори мають щедріше цвітіння, ідеальне плодоношення.

При цьому не потрібно витратити багато часу, сил для розпушування ґрунту, внесення добрив, виконувати мульчування, обробляти ґрунт від шкідників. Головні маніпуляції – вчасно вносити поживний склад, стежити за показниками.

Теоретично для того, щоб вирощувати за допомогою гідропоніки томати, годяться будь-які сорти. Однак доглядати легше ті, які невеликого розміру. Насіння томатів замочується на 25 хвилин в 1% марганцевому розчині. Примірники, які спливли, викидаються, насіння, що опустилося, промиваються за допомогою звичайної чистої води.

Береться марля, складається шарами, поміщається в резервуар, зверху розміщується насіння (між ними має бути відстань приблизно 2 см). Насіння обов'язково накривається марлею. Береться пульверизатор. Він необхідний, щоб добре змочити марлю і насіння. Вода має бути тепла. Марлю необхідно намочити трохи, щоб насіння у воді не плавало.

Наприкінці резервуар накривається кришкою, ставиться у темне місце, де температура становить мінімум +22°C, максимум +27°C на кілька діб. Потрібно регулярно перевіряти насіння на проростання.

Щоб помідори повноцінно росли, розвивалися, вони потребують корисних речовин. Ці компоненти присутні у розчині у необхідних пропорціях. Якщо пропорції порушуються, томатна розсада зникає вже на початковому етапі вирощування. Щоб не нашкодити рослинним культурам, безпечніше придбати готовий поживний склад у спеціалізованому магазині. Склад такого розчину відмінно збалансований, може використовуватися для вирощування томатів та інших рослин.

Коли з'являються перші корінці томатів, їх довжина становить мінімум 0,5 см, насіння переносять у спеціальні ємності або мінеральну вату в гідропоніці. Мінеральна вата служить субстратом, тому її потрібно просочити, поживним розчином.

Майбутня розсада вирощується приблизно 10 діб. Через кожні два дні вона поливається поживним складом. Мінімальна температура навколишнього повітря +22°C, світловий день триває близько 12 год. Якщо звичайним шляхом даних показників не можна домогтися, застосовується світильник з денним світлом. Так розсада розвивається ще кілька тижнів.

Після того, як на стеблах виникає 4 справжні листочки, томати пересажують у піддони гідропоніки. З усіх типів гідропоніки для успішного вирощування томатів найоптимальнішою системою вважається краплинний полив.

Для субстрату при вирощуванні помідорів за допомогою гідропоніки бажано використовувати мінеральну вату. Вона має властивість добре пропускати кисень, утримувати воду. Крім того, завдяки цьому субстрату рослини ефективніше споживають поживний склад.

Коли рослини стають висотою 20 см, їх підв'язують до опор. Таким чином, під дією своєї ваги рослинні культури не ламаються, не випадають із горщика.

При цвітінні необхідно виконати штучне запилення. Для цього процесу підійде звичайна паличка, на кінчику якої намотана вата. Температура навколишнього повітря в даний період розвитку повинна становити не менше ніж +24 і не більше +28°C. Подачу світла потрібно збільшити до 15 год., а коли рослини активно розвиваються, томати повинні підсвічуватись 20 год.

Коли рослини цвітуть, зав'язують плоди, додавати поживний склад потрібно з урахуванням інструкції, яку пропонує виробник. Також необхідно постійно стежити за рівнем рН (оптимальне значення дорівнює 6). Крім того, можна додати до поживного розчину препарат, що активує цвітіння, вітаміни.

Тривалість вирощування томатів за допомогою гідропонного методу становить приблизно 70 діб. Щоб не зашкодити рослинним культурам під час збирання плодів, потрібно покрутити плоди, щоб вони змогли самі відпасти від стебла.

Смачні, соковиті томати, вирощені за допомогою системи гідропоніки, не відрізняються від помідорів, які були отримані звичайним методом. Навпаки, отримані за допомогою гідропонного способу помідори мають щедріше цвітіння, ідеальне плодоношення.

Список використаних джерел:

1. Технологія вирощування томатів на гідропоніці : веб сайт. URL: <https://grow.in.ua/uk/blog/technology/pomidory-na-gidroponike#> (дата звернення 27.11.2024).

2. Вирощування томатів на гідропоніці в закритому ґрунті : веб сайт. URL: <https://zubun.zapysnyk.cx.ua/articles/metod-viroshhuvannja-tomativ-na-gidroponici.html> (дата звернення 27.11.2024).

3. Субстрати для гідропоніки : веб сайт. URL: <https://hydroponics.net.ua/uk/2017/08/21/yaki-substraty-zastosovuyut-v-gidroponitsi/#>: (дата звернення 27.11.2024).

Дмитренко Володимир
студент
Лавська Наталія,
к.с.-г.н., науковий керівник
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РОСЛИН ОГІРКА У ЗИМОВИХ СКЛЯНИХ ТЕПЛИЦЯХ

Огірок – це однорічна, однодомна, роздільностатева, теплолюбна, світлолюбна, трав'яниста культура. В Україні огірок вирощують у відкритому та закритому ґрунті безрозсадним і розсадним способами.

Технологія вирощування огірка багато в чому залежить від специфічних якостей гібрида й безпосередніх умов вирощування. Рекомендується підбирати технологію під конкретний гібрид, певні кліматичні умови та технічні можливості господарства.

Для вирощування ранньої продукції можна використовувати касети із гніздами розміром 10 x 10 см, або 8 x 8 см, контейнери, торфоперегнійні горщики ємністю не менше 0,5 л. На сьогоднішній час усе більше фермерів використовують вже готові субстрати.

Насіння огірка висівають на глибину 1-1,5 см по 1 шт у кожний горщик. Оптимальна температура повітря й ґрунту в період проростання насіння 25-30°C. Після появи сходів температуру повітря протягом 4-5 діб знижують удень до 15-18°C, уночі до 12-14°C. Цей прийом запобігає витягуванню розсади. Під час вирощування розсади проводять підживлення рослин, яке стимулює активне проростання насіння, підвищує стійкість до хвороб. Далі розсада готова до висаджування у фазі 3-4 справжніх листків.

Добрими попередниками під огірки є цибуля, морква, томати, капуста. Не рекомендується вирощувати після гарбузових культур адже вони мають спільні хвороби та шкідники.

Розсаду огірка висаджують у весняні теплиці, коли ґрунт на глибині 10 см прогрітий до 14°C. Найбільш розповсюджена схема посадки 80 x 45 см. При весняному висаджуванні розсади густина стояння рослин може коливатися в межах 2,5-3,0 шт/м². При ранній висадці в кінці лютого – початку березня, густина стояння рослин – 2,5 шт/м², при більш пізніших строках в березні-квітні - до 3 шт/м². Рослини в теплиці можна розміщувати в один або два ряди. При

однорядному розміщенні рослини розводять V-подібно, на дві шпалери. При дворядному розміщенні рослини висаджують в шахматному порядку.

Для зменшення забур'яненості проводиться мульчування, або якщо відсутня мульча то проводиться механічний обробіток по знищенню бур'янів. Система захисту у закритому ґрунті базується на використанні біологічних препаратів.

Оптимальний рівень перед поливної вологості на стадії вегетативного розвитку 80%, на стадії плодоутворення 90% НВ у ґрунтовому горизонті глибиною до 40 см. Полив огірків бажано проводити кожен день невеликими дозами. Такого режиму поливу можна досягти, використовуючи крапельне зрошування. До початку цвітіння рослини поливають помірно – 2,5-4 л/м², теплою водою (24-26°С).

Періодичність поливу огірка у закритому ґрунті залежить від умов освітлення. Чим більше сонячної енергії надходить до рослини, тим інтенсивнішими є транспірація і фотосинтез, тим більше води потрібно рослині, і частота поливів відповідно збільшується. По мірі росту вегетативної маси, аж до початку плодоношення, норму поливу поступово збільшують. Під час цвітіння і плодоношення норму поливу збільшують, доводячи під час плодоношення до 6-8 л/м².

Формування огірка, зазвичай, проходить на шпалері (це конструкція до якої підв'язуються рослини). Вони бувають різні за формою та матеріалу. Треба розуміти щоб правильно підв'язати огірки під час росту необхідно враховувати сортові особливості та спосіб вирощування. Підв'язка стебел здійснюється за допомогою гнучких, м'яких ниток, щоб уникнути пошкодження лози. Один кінець мотузки фіксується на підставці, інший – на верхівці рослини. Є кілька видів підв'язувань.

Вертикальну підв'язку починають після того, як стебло підросте приблизно на 30 см (фаза 4-5 справжніх листків). Рослину підв'язують під нижнім листом. До шпалері джгут найкраще прив'язати за допомогою змінного вузла, так як він дозволяє регулювати довжину шпагату в міру зростання ліани. Вертикальну підв'язку огірків виконують до шнура, один кінець якого встромляють в землю поруч з рослиною, використовуючи кілочок, якір або скобу. А інший кінець піднімають до горизонтальної шини до рейки або до балки теплиці. Ліану огірка завивають навколо шнура і закручують вуса.

Знизу можна підв'язувати шнур прямо до стебла вільним вузлом між другим і третім листом. Другий кінець шнура також закріплюється на шині вгорі рейки. В цьому випадку шнур не натягується до кінця, а залишається в провис. Якщо натягнути підв'язку, можна висмикнути або перетиснути стебло. Вгорі шпагат перекидають через шину і зав'язують на ньому ж. Такий вузол дозволяє легко регулювати натяг і довжину підв'язки.

Цей спосіб підв'язувати огірки зручніше і легше в роботі. А вертикально організовані стебла добре освітлюються, рослину легко обслуговувати, шнур не

заважає при роботі. У міру зростання стебло і нові вуса закручують навколо шнура, а його натяг постійно регулюють.

Для горизонтальної підв'язки використовують шпалеру (сітку), закріплюючи її між двома стовпчиками по краях грядки, укопаними навпроти один одного або натягують горизонтальні шнури або дріт драбинкою, на відстані від ґрунту від 30 см і вище з таким же інтервалом.

Стебло огірка і його вуса обвивають на горизонтальні нитки, і куш формується уздовж них. Надалі перекидають вуса на наступну сходинку, і так далі. При появі бічних пагонів їх легко підв'язувати на сусідню горизонталь.

Недоліком є невелика висота підв'язаних кущів, що часто призводить до зачеплення вусами один за одного і утворенням того ж клубка колючої зелені. А часті стійкі з боків грядки заважають обслуговувати рослини і збирати плоди.

Збір урожаю огірків починається через 30-45 днів після появи сходів. Плоди прибирають в перший час через два-три дні, а в період масового плодоношення через один-два дні. Під час збору огірків обов'язково прибирають потворні, які переросли і хворі плоди, так як вони затримують ріст нової зав'язі й послаблюють рослини. Не можна допускати пожовтіння або побіління огірків, в такому разі вони втрачають смак, і шкірка у них стає грубою. При вирощуванні без шпалер щоб не пошкодити «батого», їх рекомендується не піднімати і не перевертати. Відокремлюють плід від рослини нігтем великого пальця, натискаючи на плодоніжку. Збирати огірки краще вранці або пізно ввечері.

Список використаних джерел:

1. Технологія вирощування огірка на шпалері // *Word of seeds* : веб сайт. URL:https://mirsemyan.com.ua/ua/blog/article_ua/13954.htm?srsltid=AfmB0oq4iXKTDjUHtCiL2gWo8FPmF69dw8CI6eVP-fTPGCGe_dRycf8d (дата звернення 22.11.2024).

2. Вертикальний ефективний спосіб вирощування огірків: як підв'язувати, формувати, поливати? // *Флористікс Інфо* : веб сайт. URL:<https://floristics.info/ua/statti/gorod/9189-vertykalnyi-efektyvnyi-sposib-vyroshchuvannia-ohirkiv-iak-pidviazuvaty-formuvaty-polyvaty.html> (дата звернення 22.11.2024).

3. Технологія вирощування огірка у закритому ґрунті // *Грин Бутік* : веб сайт. URL: <https://greenbutik.com.ua/tekhnolohiia-vyroshchuvannia-ohirka-u-zakrytomu-hrunti/> (дата звернення 22.11.2024).

Калініченко Андрій

студент

Лавська Наталія,

к.с.-г.н., науковий керівник

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СПОРУДАХ ЗАКРИТОГО ГРУНТУ

Штучний інтелект (ШІ) – це набір технологічних інструментів і алгоритмів, які дають нам прогнози, рекомендації та рішення щодо змін цифрового й реального середовища, базуючись на різних даних і допомагає зберегти фізичне і ментальне здоров'я людини, підвищує продуктивність праці, збільшує кількість вільного часу людини.

Сучасні цифрові технології активно впроваджуються в усі сфери діяльності, включаючи тепличне господарство. Цифровізація змінює підходи до вирощування рослин у теплицях, впроваджуючи новітні рішення для ефективного управління процесами. Штучний інтелект (ШІ) стає невід'ємною частиною цих змін, забезпечуючи автоматизацію повсякденних завдань, аналізуючи великі обсяги даних і допомагаючи раціонально використовувати ресурси, такі як вода, добрива, енергія та освітлення.

Технології, засновані на ШІ, дозволяють тепличним господарствам автоматично підтримувати оптимальні кліматичні умови, враховуючи потреби рослин. Це сприяє зменшенню енергетичних витрат і створенню ідеального середовища для росту культур. Країни з високим рівнем технологічного розвитку вже досягли значних успіхів у впровадженні таких рішень, демонструючи їх ефективність і екологічність.

Штучний інтелект має обмеження, зокрема, не здатний мислити абстрактно чи приймати свідомі рішення. Проте його сильні сторони значно перевищують ці недоліки. Завдяки можливостям швидкого аналізу даних, ШІ точно прогнозує врожайність, контролює кліматичні параметри в теплицях та своєчасно виявляє можливі проблеми, такі як захворювання рослин або дефіцит поживних речовин.

Самонавчальні алгоритми ШІ дозволяють оптимізувати використання ресурсів, знижувати виробничі витрати та покращувати екологічну стійкість тепличного господарства. Водночас його ефективність залежить від якості даних, отриманих через сенсори, камери та інше обладнання. Крім того, ключові рішення повинні залишатися під контролем людини, оскільки автоматизовані системи можуть враховувати лише обмежений набір факторів.

Використання ШІ у тепличному господарстві відкриває широкі можливості для вдосконалення процесів вирощування рослин. Для реалізації повного потенціалу технологій необхідно забезпечити якісні навчальні дані, доступ до сучасного обладнання та підвищення професійного рівня працівників у цій сфері.

За оцінками ООН, до 2050 року населення Землі досягне 9,7 мільярдів, що значно збільшить попит на продукти харчування. Умови, за яких оброблювані площі можуть зрости лише на 4%, вимагають значного підвищення продуктивності на кожній одиниці землі. Для тепличного господарства це означає необхідність максимального використання сучасних технологій.

Штучний інтелект (ШІ) відкриває широкі можливості для оптимізації процесів у теплицях, допомагаючи підвищувати врожайність і знижувати споживання ресурсів, таких як вода, добрива та енергія. Завдяки алгоритмам ШІ тепличні господарства можуть створювати точні прогнози, адаптуючи умови до потреб культур і зменшуючи негативний вплив на довкілля. Експерти прогнозують, що до 2025 року інвестиції у технології інтелектуального сільського господарства зростуть утричі, підкреслюючи важливість цих рішень для майбутнього продовольчої безпеки.

Сільське господарство стикається з викликами, пов'язаними зі змінами клімату, обмеженими природними ресурсами та необхідністю підвищення продуктивності. Штучний інтелект пропонує інноваційні рішення для прогнозування врожайності на основі аналізу великих масивів даних. Сучасні моделі, що використовують супутникові знімки, геоінформаційні системи та кліматичні показники, забезпечують точні прогнози для всього поля та його окремих ділянок. Це дозволяє фермерам мінімізувати ризики, пов'язані з надмірним використанням хімікатів, та сприяє сталому розвитку аграрного сектору.

Використання нейронних мереж у тепличному господарстві дозволяє враховувати широкий спектр факторів, які впливають на ріст та врожайність рослин. Дані про температуру, рівень вологості, освітлення, поживні речовини та інші кліматичні показники інтегруються в моделі, засновані на технологіях штучного інтелекту. Ці моделі забезпечують високу точність прогнозування, що дозволяє досягати рівня до 93,7%.

Деталізовані карти росту та врожайності, створені за допомогою нейронних мереж, допомагають оптимізувати управління теплицею. Завдяки таким інструментам можна точно розрахувати обсяги внесення добрив, води та інших ресурсів, зменшити витрати на хімічні засоби захисту рослин і підвищити ефективність використання кожного квадратного метра теплиці.

Список використаних джерел:

1. Ю.Д. Васильєва, М.М. Морозова Нейромережа для контролю параметрів мікроклімату теплиці. / Збірник праць XII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Погляд у майбутнє приладобудування». К.: ПБФ, КПІ ім. Ігоря Сікорського, Центр учбової літератури. – 2019. – С. 429 – 432.

2. Використання штучного інтелекту для оптимізації врожайності // *SEM AGRO* : веб сайт. URL: <http://surl.li/lyakeg> (дата звернення 20.11.2024).

3. Штучний інтелект допомагає тепличникам // *Овочі та фрукти* : веб сайт. URL: <http://surl.li/nerypn> (дата звернення 20.11.2024).

Калініченко Андрій

студент ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Ілля Царук

Ph.D., старший викладач

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ УРОЖАЙНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Цифровізація та роль штучного інтелекту (ШІ): У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємною частиною всіх сфер діяльності людини, і сільське господарство не є винятком. Процес цифровізації трансформує аграрну сферу, впроваджуючи інноваційні підходи до управління виробничими процесами. ШІ відіграє ключову роль у цій трансформації, забезпечуючи автоматизацію рутинних завдань, аналіз великих обсягів даних та оптимізацію ресурсів. Завдяки значним інвестиціям у дослідження і розробку новітніх технологій, Північна Америка стала лідером у впровадженні ШІ в аграрну сферу, створюючи приклади для наслідування іншим регіонам світу. Такі досягнення сприяють підвищенню ефективності господарювання та зниженню витрат [1].

Можливості та обмеження ШІ: Хоча ШІ позбавлений здатності до абстрактного мислення і свідомості, його сильні сторони значно перевершують ці обмеження. Сучасні алгоритми дозволяють аналізувати величезні обсяги даних з надзвичайною швидкістю, виконуючи завдання, які потребують великих часових та інтелектуальних ресурсів від людини. Завдяки здатності до самонавчання, ШІ створює довгострокові прогнози та оптимізує виробничі процеси. Це значно перевищує можливості людського аналізу, особливо у виконанні складних розрахунків і виявленні прихованих закономірностей у великих масивах даних. Однак, обмеження ШІ включають необхідність якісного навчального матеріалу та контроль людини над ключовими рішеннями.

Прогнози для аграрної сфери: Згідно з оцінками ООН, до 2050 року населення планети зросте до 9,7 мільярдів, створюючи безпрецедентний попит на продукти харчування [2]. Обсяги сільськогосподарського виробництва мають зрости на 60%, але при цьому оброблювані площі зростуть лише на 4%. Це вимагає від фермерів максимізації продуктивності на кожній одиниці землі. ШІ пропонує інструменти, які дозволяють збільшити врожайність, скоротити витрати на ресурси та зменшити негативний вплив на довкілля. Алгоритми ШІ допомагають створювати точні моделі прогнозування та приймати обґрунтовані рішення, що сприяє глобальній продовольчій безпеці. За оцінками експертів, до 2025 року обсяг інвестицій у технології інтелектуального сільського господарства зросте у три рази, що підтверджує важливість цих рішень для майбутнього агросектору.

Впровадження штучного інтелекту в прогнозування врожайності
Сільське господарство стикається з викликами, пов'язаними зі змінами клімату, обмеженими природними ресурсами та необхідністю підвищення

продуктивності. Штучний інтелект пропонує інноваційні рішення для прогнозування врожайності на основі аналізу великих масивів даних. Сучасні моделі, що використовують супутникові знімки, геоінформаційні системи та кліматичні показники, забезпечують точні прогнози для всього поля та його окремих ділянок. Це дозволяє фермерам мінімізувати ризики, пов'язані з надмірним використанням хімікатів, та сприяє сталому розвитку аграрного сектору.

Мультифакторний аналіз та нейронні мережі у прогнозуванні врожайності Поєднання супутникових даних, кліматичних індикаторів та характеристик ґрунту дозволяє нейронним мережам враховувати численні фактори, що впливають на врожайність. Моделі на основі нейронних мереж демонструють високу точність (до 93,7%), аналізуючи взаємодію між погодними умовами, агротехнічними заходами та генетичними характеристиками рослин. Створення деталізованих карт врожайності забезпечує фермерам можливість оптимізувати внесення добрив, зменшити витрати на засоби захисту рослин і підвищити ефективність використання ресурсів.

Оптимізація управлінських рішень у сільському господарстві Розробка моделей прогнозування з деталізацією до окремих ділянок поля дозволяє приймати більш обґрунтовані управлінські рішення. Це включає прогнозування потенційних втрат через нерівномірне дозрівання рослин, оцінку доцільності застосування десикації та вибірково обробку окремих зон поля. Інтеграція супутникових знімків, метеорологічних даних і характеристик посівного матеріалу в одній моделі значно знижує витрати та сприяє підвищенню врожайності.

Розширення можливостей та масштабу прогнозних моделей Адаптація моделей до різних агрокліматичних умов є ключем до їхньої універсальності. Додавання даних з різних регіонів і типів культур дозволить моделі не лише прогнозувати врожайність з високою точністю, а й масштабувати її застосування для нових умов. Це відкриває можливості для диференційованого внесення агрохімікатів, аналізу впливу локальних факторів та розробки індивідуальних рекомендацій для фермерів. Подальший розвиток цих моделей сприятиме сталому розвитку сільського господарства та підвищенню рентабельності аграрного виробництва.

Список використаних джерел:

1. Paudel, D., Boogaard, H., De Wit, A., Janssen, S., et al. Machine Learning for Large-Scale Crop Yield Forecasting. *Agricultural Systems*, 2021.
2. Elavarasan, D., & Vincent, P. M. D. Crop Yield Prediction Using Deep Reinforcement Learning Model for Sustainable Agrarian Applications. *IEEE Access*, 2020.

*Лавська Наталія,
к.с.-г.н., ст.викладач кафедри агрономії
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ТЕПЛИЧНИХ ГОСПОДАРСТВ СВІТУ

За даними супутникових даних Earth Observatory, теплиці нині охоплюють понад 13 тис. км² землі в усьому світі. Для порівняння, 40 років тому вони займали лише 300 км². Найбільше зростання відбулося в Китаї, де зараз розташовано 60% теплиць світу, які зосереджені на Північно-Китайській рівнині.

У теплицях Китаю вирощують огірки, баклажани і помідори. І все частіше в споруди висаджують цінні ягоди і фрукти, такі як полуниця, виноград, ківі та пітахайя. За останні 30 років виробництво помідорів та огірків у Китаї зросло в 6 разів, хоча обсяги експорту майже не змінилися.

Дослідники Копенгагенського університету використовували зображення Landsat, щоб визначити початок будівництва теплиць у кожному з 65 найбільших кластерів теплиць. Вони також відстежували зміни (в період 1985 – 2021 роки) у найбільших кластерах теплиць у країнах із найбільшою площею захищених ґрунтів: Вейфан, Китай; Альмерія, Іспанія; Барі, Італія; Анталія, Туреччина; і Чапала, Мексика. Вчені склали карту теплиць у 119 країнах, включаючи Іспанію (5,6% загальної площі теплиць), Італію (4,1%), Мексику (3,3%), Туреччину (2,4%), Марокко (2,3%), Республіку Корея (1,8%), Японію (1,7%), Нідерланди (1,4%) і Францію (1,3%). Вони також склали карту теплиць у 22 країнах Африки, де вони в основному використовуються для виробництва овочів і квітів [1].

Нідерландаи посідають друге місце у світі з експорту продукції садівництва, і це справжнє досягнення, враховуючи розмір Нідерландів. «Наш аграрний експорт перевищує 82 млрд євро. Це більше, ніж експорт нафти Саудівською Аравією!» – акцентує Кемпен. Теплиці в Нідерландах покривають майже 10 тис. га. Половина з них овочеві культури, у решті вирощують квіти. Переважно вони розташовані на заході, тому що там найбільше сонячних днів на рік та звідти легше експортувати продукцію. Це не зважаючи на обмежені водні ресурси та суворе законодавство стосовно використання води.

У країні давно зрозуміли переваги теплиць порівняно з відкритим ґрунтом. Що і говорити про менше використання пестицидів, поживних речовин і води. Кемпен наводить дані про те, як змінюються обсяги використання ресурсів у відкритому ґрунті порівняно із захищеними теплицями з клімат-контролем. «У нас таких зараз – більшість», – ділиться він. Але обов'язковою умовою є оснащення теплиць автоматизованими системами. «Це саме те, що ми використовуємо в Нідерландах. Ми контролюємо всі дані стосовно пестицидів, вентиляції, обігріву, рівня світла. Система клімат-контролю охоплює всі можливі показники», – розповідає вчений.

У таких системах, додає він, велике значення мають сенсори. Вони виміряють усі основні показники — температуру, вологість, світло, рівень CO₂ та деякі параметри ґрунту [2].

Останні декілька десятиліть людство все частіше звертається до ідей щодо використання у сільському господарстві тих великих ділянок землі, які природно не є родючими. Наприклад, живим та цікавим є проект «Sahara Forest», який стартував у 2009 році та досі розвивається і який має на меті озеленення пустині Сахара (прибережної зони). Авторами цього проекту є три компанії з Великобританії: Exploration Architecture, Max Fordham та Partners і Seawater Greenhouse. Проект передбачає поєднання лісопосадок, теплиць і сонячних електростанцій. Головну проблему – брак прісної води автори проекту запропонували замінити морською. Теплиці працюватимуть за рахунок морської води і сонячної енергії, що перетвориться в електричну. Проект Sahara Forest передбачає опріснення морської води. Крім того, на додаток буде збиратися волога з атмосфери і також пускатися на зрошення тепличних посадок і висаджених лісів. Подібні теплиці вже функціонують у Генеріфе, Омані та Об'єднаних Арабських Еміратах [3].

У Європі весь весняний врожай захищений, адже 80% всього врожаю фермери вирощують під плівкою. В Україні в теплицях вирощують лише 10% весняного врожаю, повідомляє ГолосUA.

В Європі і навіть у теплій Туреччині такого як у нас вирощування у відкритому ґрунті практично немає. Всі весняні посадки в європейських країнах накривають плівкою, вони 100%-во захищені. Західні фермери краще вкладуть кошти у плівку. При цьому, зрозуміло, що у них затрати на вирощування ягід будуть значно вищими, але при цьому вони розумітимуть, що вони застраховані і повної втрати врожаю в них не може бути», – підкреслює експерт [4].

Площа закритого ґрунту в Україні в 2021 році становила 6,4 тис. га, тоді як у 2023 році, згідно з даними Державної служби статистики, площі знизилися до 4,4 тис. га. Тенденція до зниження площ спостерігається й надалі.

Однією з головних причин цього явища є високі витрати на електрику та газ для обігріву та освітлення. Їхня ціна постійно зростає, що впливає на собівартість продукції та знижує рентабельність бізнесу. Високі витрати на обладнання, насіння, добрива та інші матеріали роблять бізнес залежним від кредитів та інвестицій. Проблеми з логістикою, включаючи недостатньо розвинену інфраструктуру та високі витрати на транспортування продукції, ускладнюють фермерам із віддалених регіонів доступ до ринків збуту [5].

«Розвиток тепличного виробництва в Україні може стати одним із цікавих нішевих напрямків бізнесу для українського аграрія» – про це заявила заступник Міністра аграрної політики та продовольства України Ольга Трофімцева під час «IV голландсько-українського форуму з тепличної індустрії». На сьогодні в Україні наявні 48 потужних промислових тепличних господарств, але обсяг виробленої продукції в теплицях недостатній для забезпечення внутрішнього

попиту. Українська теплична продукція займає не більше 20% ринку, в пік сезону – біля 50%, а решта – це імпорт.

«Тепличне господарство створює довший ланцюг виробництва, який потребує високої технологічності, починаючи з використання якісного насіння, будівництва самого комплексу, первинної переробки і доведення продукції до товарного вигляду для кінцевої реалізації. Але такий ланцюг може існувати лише у промислових тепличних господарствах, які вкладаються в енергозберігаючі технології, в забезпечення якості продукції та необхідну сертифікацію», — зауважила Ольга Трофімцева. За її словами, незважаючи на порівняно високі інвестиції, необхідні для започаткування тепличного бізнесу, та відносно невисоку рентабельність, спостерігаємо відкриття нових комплексів, у тому числі за участі іноземних інвесторів [6].

Список використаних джерел:

4. За 40 років площі теплиць у світі зросли у 43 рази // *Agro times* : веб сайт. URL: <https://agrotimes.ua/ovochi-sad/za-40-rokiv-ploshhi-teplycz-u-sviti-zrosly-u-43-razy/> (дата звернення 27.11.2024).
5. Наталія Рекуненко Опыт Нидерландов: как современные теплицы нарастили аграрное производство в 15 раз // *Agro Portal* : веб сайт. URL: <https://agroportal.ua/ru/agrocheck/inopressa/opyt-niderlandov-kak-sovremennye-teplitsy-narastili-agrarnoe-proizvodstvo-v-15-raz> (дата звернення 27.11.2024).
6. Тетяна Белінська Цікаво про теплиці // *АгроЕліта* : веб сайт. URL: <https://agroelita.info/tsikavo-pro-teplytsi/> (дата звернення 27.11.2024).
7. У Європі 80% врожаю вирощується у теплицях // *Kurkul* : веб сайт. URL: <https://kurkul.com/news/8129-u-yevropi-80-vrojaju-viroschuyetsya-u-teplitsyah> (дата звернення 27.11.2024).
8. Теплиці як бізнес в агросекторі // *WEAGR* : веб сайт. URL: <https://weagro.com.ua/blog/teplyczy-yak-biznes-v-agrosektori/> (дата звернення 27.11.2024).
9. Тепличне виробництво – перспективний нішевий напрямок для аграріїв // *Kurkul* : веб сайт. URL: <https://kurkul.com/news/7117-teplichne-virobnitstvo--perespektivniy-nisheviy-napryamok-dlya-agrariyiv--trofimtseva> (дата звернення 27.11.2024).

Царук Ілля,
PhD, старший викладач
ВП НУБіП України, «Ніжинський агротехнічний інститут»
Риженко Анатолій,
PhD, старший викладач
ВП НУБіП України, «Ніжинський агротехнічний інститут»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ТИФОНУ ЯК НОВОЇ КУЛЬТУРИ

Зміни клімату і необхідність отримання більшої кількості продуктів харчування, сировини для енергетичних цілей, кормів, змушують науковців і практиків розширювати асортимент вирощуваних культур [7]. Тифон –

унікальний та найменш затратний гібрид [1, 8] з погляду формування одиниці маси врожаю, що має водночас високу кормову цінність [4, 3].

Тифон за кордоном вирощується на зелений корм, має високу отавність, чудову скоростиглість і може сформувати до 120,0 т/га зеленого корму, в якому міститься від 10 до 16% сухих речовин [5, 6].

Суттєвою вадою капустяних, особливо в ріпаку є значний вміст ерукової кислоти та глюкозинолатів. Ці сполуки несприятливо впливають на здоров'я тварин і якість продукції. На відміну інших капустяних, тифон не накопичує у великій кількості глюкозинолатів, алкілрезорцинолів та інших антипоживних речовин [6].

В проведених нами дослідженнях було визначено, що кращі умови для реалізації біологічного потенціалу та формування рослинами тифону сорту Оракам урожайності насіння та загального виходу енергії з надземної маси створювались за застосування мінерального удобрення $N_{80}P_{60}K_{60}$ або ж $N_{120}P_{90}K_{90}$ та вирощування їх з шириною міжрядь 15 та 30 см. За таких умов формування врожаю насіння та накопичення енергії в біомасі відбувалось з високим рівнем пластичності та загалом умови відповідали інтенсивним умовам вирощування, що сприяло гарній реалізації рослинами біологічного потенціалу та ефективному використанню елементів технології, зокрема удобрення.

Було також досліджено, що за ширини 15 см складались умови для кращого формування урожайності насіння, а тому за вирощування з міжряддями 30 см рослини мали на 0,23 т/га а за вирощування з шириною міжрядь 45 см на 0,64 т/га меншу урожайність чим за ширини міжрядь 15 см. А мінеральне живлення сприяло отриманню кращого врожаю насіння. Так, за застосування мінерального удобрення в нормі $N_{80}P_{60}K_{60}$ рослини тифону сорту Оракам мали на 0,42 т/га вищу урожайність чим на контрольному варіанті, та за удобрення посівів мінеральними добривами $N_{120}P_{90}K_{90}$ на 0,24 т/га. Аже, за вирощування з шириною міжрядь 15 см та удобренням в нормі $N_{80}P_{60}K_{60}$ отримано урожайність насіння 3,88 т/га.

Визначено, що за вирощування тифону сорту Оракам кращі значення накопичення енергії в біомасі та насінні а також збір енергії надземної маси спостерігався за висіву рослин з шириною міжрядь в 15 см та застосування мінеральних добрив в нормі $N_{80}P_{60}K_{60}$ – 89,1, 24,6 та 15,2 Гкал/га відповідно.

Досліджено, що мінімальний середній збір олії був властивий суріпиці озимої сорту Оріана – 756,7 кг/га а ріпак озимий сорту Мерседес мав максимум – 1703,9 кг/га, тоді як тифон сорту Оракам в середньому по досліді забезпечував збір олії 1411,6 кг/га. Також визначено, що мінімальний вихід енергії був властивий насінню та олії суріпиці озимої сорту Оріана – 6280 та 9393 ккал/кг, а більш енергетично насичене насіння та олія було в ріпаку озимого сорту Мерседес - 6518 та 9454 ккал/кг. Встановлено, що мінімальний вихід енергії був

властивий біомасі ріпаку озимого сорту Мерседес - 3843 ккал/кг, а в суріпиці озимої сорту Оріана отримано більш енергетично насичену біомасу – 4090 ккал/кг.

Аналіз стратегій перероблення культур родини *Brassicaceae* на біопаливо показує що найбільш вигідно розглядати переробку загальної біомаси рослин з розділенням її на основну та побічну продукцію. Адже з насінням отримуємо лише 27,8 % від загальної енергії накопиченої з урожаєм надземної маси, а за використання лише олії цей відсоток становить всього 17,2 %.

Список використаних джерел:

1. Cox-Ganser J. M., Pushkin G. A., Reid R. L. Evaluation of *Brassica* in grazing systems for sheep: II. Blood composition and nutrient status. Science. gov (United States). 2012. URL : <http://extension.umass.edu/cdle/fact-sheets/brassica-fodder-crops-fall-grazing>.
2. Koch, D. W., Ernst Jr. F. C., Leonard N. R. Lamb performance on extended-season grazing of tyfon. *Journal of animal science*. 1987. Vol. 64. P. 1275–1279.
3. Reid R. L., Puoli J. R., Jung G. A., Cox-Ganser J. M. Evaluation of Brassica in grazing systems for sheep: I. Quality of forage and animal performance. Science. gov (United States)/ 2012. URL : <http://worldwidescience.org/topicpages/h/hybrid+brassica+rapa.html>.
4. Гур'єва І. Г., Кисличенко В. С., Гноєвий В. І. Тифон як цінна кормова культура та перспективне джерело біологічно активних речовин. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2015. № 10/4 (15). С. 19–23.
5. Царук І.В. Значення тифону в кормовиробництві : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий інноваційно-креативний розвиток соціально-економічних систем» (м. Бережани, 21 жовтня 2019 р.). 2019. С. 55.
6. Царук І.В. Тифон у органічному землеробстві : матеріали Всеукраїнської науково-практична конференції «Сучасний стан та перспективи аграрної сфери в Україні» (м. Ніжин, 26 листопада 2020 р.). 2020. С. 237
7. Рахметов Д. Б., Рахметова С. О. Підсумки інтродукції та селекції тифону (*Brassica rapa* L. × *B. campestris* F. *biennis* DC.) у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України. *Інтродукція рослин*, 2015, № 4. С. 18–30.
8. Тифон – справжня знахідка для фермера. Аграрник. URL: http://agrarnik.com.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=3095:tifon-spravzhnya-znakhidka-dlya-fermera&Itemid=434.

Яворов Віктор

к с.г. н., доцент

Гаврилюк Валерій

к с.г. н., доцент

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ҐРУНТІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ МІКРОЕЛЕМЕНТАМИ

Чим ближче науковці і виробничники наближаються до біологічного потенціалу сільськогосподарських культур, тим більше зусиль і коштів потрібно вкладати для досягнення поставленої мети. Одним із факторів який впливає на

продуктивність та економічну ефективність культур є забезпеченість ґрунтів мікроелементами [1-4]. В останнє десятиліття при вирощуванні сільськогосподарських культур основний акцент звертають на забезпечення поживними речовинами рослин, а не ґрунту. З точки зору економії коштів на вирощування культури це доцільно, але з позиції збереження родючості ґрунтів, як національного багатства, це неправильно. Дисбаланс між виносом та внесенням елементів живлення веде до деградації ґрунтів.

В 80-90-х роках минулого століття значне посилення матеріально-технічної і наукової бази обласних центрів родючості ґрунтів дало можливість проводити регулярну діагностику ґрунтів не тільки по фізичних, фізико-механічних властивостях ґрунтів та вмісту макро елементів, але і проводити визначення важливих мікроелементів. В останнє десятиліття, через недалекоглядність керівництва держави агрохімічна служба в Україні практично знищена. А тому, площі обстежених ґрунтів мізерні. Агрономічна служба вимушена користуватись результатами попередніх агрохімічних обстежень ґрунтів або використовувати добрива в сліпу.

Метою досліджень було оцінити сучасний стан забезпеченості ґрунтів Хмельницької області мікроелементами та проаналізувати динаміку протягом 1999-2017 рр. (VIII-XI тур обстеження).

Методика досліджень. Інформаційною основою досліджень були результати еколого-агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення, які були проведені у VIII-XI турах обстеження [5]. Результати агрохімічного обстеження ґрунтів подаються в межах адміністративних районів на час проведення обстежень.

Результати та їх обговорення. Розглянемо забезпеченість ґрунтів Хмельницької області в розрізі досліджуваних мікроелементів.

Купрум. 2014-2016 рр. у ґрунтах Білогірського, Волочиського, Ізяславського, Новоушицького, Славутського та Теофіпольського районів вміст купруму складав 0,16-0,19 мг/кг ґрунту, що відповідає середньому ступеню забезпеченості рухомими сполуками мікроелементів (СЗРСМ). У ґрунтах Городоцького, Кам'янця-Подільського, Полонського, Старокостянтинівського та Чемеровецького районів вміст Cu складав 0,21-0,24 мг/кг ґрунту, що відповідає підвищеному СЗРСМ. В інших регіонах області останнє обстеження ґрунтів було проведено протягом 2009- 2013 рр. (X тур). Дані свідчать, що у ґрунтах Вінковецького, Ярмолинецького, Хмельницького районів вміст Cu складав 0,16-0,18 мг/кг (середій вміст). У Деражнянському, Дунаєвецькому, Красилівському, Летичівському, Старосинявському, Шепетівському районах вміст Cu був 0,20-0,29 мг/кг ґрунту (підвищений вміст). Середньозважені показники по області, за даними X туру обстеження, свідчать, що вміст купруму складав 0,22 мг/кг ґрунту (середній СЗРСМ).

За 1999-2013 рр. середній показник Cu в ґрунтах області знизився з 0,35 мг/кг (високий СЗРСМ) до 0,22 мг/кг (середній вміст). Тобто, за 20 років кількість

міді в ґрунтах області зменшилась на 0,13 мг/кг або на 37,1%. Як свідчить XI тур обстеження ґрунтів Хмельницької області, кількість міді і далі зменшується.

Цинк. У всіх регіонах і по області в цілому, вміст цинку знаходиться в межах 0,44-0,69 мг/кг ґрунту, що відповідає дуже низькому вмісту. Протягом 1999-2013 рр. вміст цинку в ґрунтах зменшився від 0,61 до 0,55 мг/кг. Падіння за 20 років склало 0,06 мг/кг ґрунту або 9,8%. XI тур обстеження ґрунтів області підтвердив, що вміст цинку продовжує зменшуватись. Це зниження склало 0,02-0,25 мг/кг ґрунту.

Марганець. В XI турі проведено обстеження ґрунтів 11 районів із 20. За їх результатами у ґрунтах Білогірського, Кам'янець-Подільського, Новоушицького, Славутського, Старокостянтинівського, Теофіпольського, Полонського районів вміст Mn підвищений і знаходився в межах 10,81-14,45 мг/кг, в Городоцькому, Ізяславському, Чемеровецькому районах вміст Mn складав 15,36-19,07 мг/кг ґрунту (високий СЗРСМ). В X турі лише 5 районів мали підвищений СЗРСМ. Це Віньковецький, Волочиський, Полонський, Ярмолинецький і Дунаєвецький райони. У 7 районах вміст марганцю в ґрунтах високий СЗРСМ. Це в Ізяславському, Летичівському, Старокостянтинівському, Теофіпольському, Хмельницькому, Шепетівському та Новоушицькому районах. У 8 районах області вміст Mn у ґрунті був дуже високий. Це у Білогірському, Городоцькому, Дерезнянському, Кам'янець-Подільському, Славутському, Старосинявському і Чемеровецькому районах. Вміст Mn складав 21,81-28,9 мг/кг ґрунту.

Динаміка вмісту Mn в ґрунтах складна. У IX турі вміст його в обстежуваних районах збільшився. У X турі середньозважений показник збільшився до 18,53 мг/кг ґрунту, що відповідає високому вмісту і на 0,93 мг/кг більше, ніж у попередньому турі. В XI турі у всіх районах, де відбирали зразки, відбулось зниження вмісту Mn (за виключенням Ізяславського та Полонського районів, де відбулось його збільшення).

Бор. Вміст бору в ґрунтах Хмельницької області відповідає високому і дуже високому рівню. У 4 районах області: Віньковецькому, Дерезнянському, Летичівському і Славутському вміст бору складав 0,59-0,61 мг/кг ґрунту, що відповідає високому СЗРСМ. У 12 інших районах вміст бору складав 0,72-1,14 мг/кг ґрунту, що відповідає дуже високому СЗРСМ. Протягом VIII-XI турів обстежень вміст бору в ґрунтах Хмельниччини істотно не змінювався. Середній показник вмісту бору по області в VIII та X турах складав - 0,86; в IX – 0,91 мг/кг ґрунту.

Молібден. Даний показник визначався у всіх районах області лише в IX та X турах. У VIII та XI визначення, відповідно, проводились у 5 та 11 районах. По районах вміст молібдену в ґрунтах відрізняється мало і коливається від 0,09 до 0,14 мг/кг ґрунту (середній і підвищений СЗРСМ). Найбільше Mo у ґрунтах Летичівського району, найменше – Шепетівського району. Середньозважений показник вмісту молібдену у ґрунтах області в IX і X турах складав 0,11 мг/кг ґрунту (підвищений вміст).

Висновки. Грунти Хмельницької області відрізняються неоднорідністю за вмістом мікроелементів. Причиною цього є ґрунтовні породи та природно – кліматичні умови. Середньозважені показники по області складають: купрум – 0,22 мг/кг ґрунту (середній вміст), цинку – 0,55 (дуже низький вміст), марганцю – 18,53 (середній вміст), бору – 0,86 (дуже високий вміст), молібдену – 0,11 мг/кг (підвищений вміст).

Список використаних джерел

1. Назаренко І. І., Яворов В. М. Зміна урожайності та якості травосумішки під впливом окремих факторів інтенсифікації кормо виробництва у Передкарпатті. Тези Міжн. конф. «Селекція і технологія вирощування польових культур. – Кам'янець-Подільський. – 1995. – С. 36.
2. Заришняк А. С., Буряк І.І. Позакореневе підживлення і якість насіння // Цукрові буряки. – 2003. – № 2. – С. 16-25.
3. Василько В. У. Вітаміни для рослин. // Зерно. – 2011. – № 12. – С.88-89.
4. Мікродобива «Адоб Мако + Мікро» - інноваційна технологія що спонукає рослини заробляти гроші для Вас. // Агроном. – 2012. – №1. – С. 30-31.
5. Звіти про виконання проектно-технологічних та науково-дослідних робіт Хмельницькою філією ДУ «Держґрунтохорона» за 2016-2010 рр., 2011-2015 рр., 2016 р.

НАПРЯМ 3

**Управлінські, економічні та облікові,
аспекти поліпшення діяльності
підприємств**

*Stadnyk Victoriya**Ph.D., Senior Lecturer, associate professor**Separate division of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine «Nizhyn Agrotechnical Institute»*

ENSURING ECONOMIC SECURITY THROUGH THE PRISM OF THE INTEREST OF AGRICULTURAL ENTERPRISE

The economic security of an enterprise is a complex concept and is connected not so much with the internal state of the enterprise itself, but with the influence of the external environment, with its subjects, with which the enterprise interacts. In this regard, it can be more precisely stated that the economic security of the enterprise reflects the harmony and balance of the interests of the enterprise and the interests of the subjects of the external environment. From these positions, the economic security of the enterprise can be considered as a practical implementation of the provisions of the theory of resource interdependence, according to which, in its activities, the enterprise must take into account not only its own, but also the various interests of its partners, the range of which can be very wide. It is from the point of view of the coordination of the interests of the enterprise and the subjects of the external environment interacting with it that it is intended to study the concept of economic security [1.].

We would like to remind you that the economic security of an enterprise is such a state of an economic entity in which, with the most effective use of available resources, it achieves prevention, mitigation or protection from existing dangers and threats or other unforeseen circumstances and mainly achieves business goals in conditions of competition and economic risk [2.].

It is proposed to consider the economic security of the enterprise as a measure of harmonization in time and space of the economic interests of the enterprise with the interests of the entities of the external environment connected with it, operating outside the enterprise. This understanding of the economic security of the enterprise does not contradict the attempts to define this concept, because, like all these attempts, it is based on the recognition of a significant, if not more, determining influence of the external environment on the enterprise's activities.

As a positive influence of the external environment, it is worth considering technical and management innovations that affect the activity of the entire enterprise [1.].

The negative influence of the external environment on the enterprise can be considered negative trends in the stock market, imperfect state policy regarding the development of the industry, lack of state support and protection of producers, trends in the development of competition; force majeure circumstances, i.e. natural disasters, coincidence of objective circumstances, strikes, military conflicts, embargoes, etc. [4.].

From our point of view, it is advisable to consider the management of economic security as an integral component of enterprise management mechanisms aimed at countering both positive and negative external threats. Therefore, insufficient attention

of the owners (managers) of the enterprise to the issues of its economic security is often the main cause of the crisis.

The enterprise can accept these innovations for implementation, or it can ignore them, but the need to consider the innovation is dictated by objective reasons. As a result of innovative processes, new methods and means of production appear. This objectively determines the need for active intervention of enterprises and innovative processes of critical analysis of possible means and methods of manufacturing the same type of products.

The need to take into account the innovations that appear in the field of production organization and management is due to at least two reasons, namely the possibility: to reduce production costs, thereby increasing profits and gaining competitive advantages in the market; expand the occupied market segment or access to new sales markets. As a result, this should lead to an increase in the company's profit, strengthening of its competitive position on the market and an increase in the level of economic security.

Among the subjects of the external environment, it is worth highlighting first of all the state, which, as it was shown, exerts the most significant influence on the activity of the enterprise, regulating almost all aspects of its activity in various forms. Each enterprise interacts with consumers of its products, as well as with suppliers of necessary resources. The composition of market infrastructure subjects is largely determined by the type of enterprise, its organizational and legal form.

The interaction of the enterprise with the subjects of the external environment is carried out in the market environment, that is, through the implementation of functional types of activities in the external environment, which primarily allow the implementation of production activities and exchange operations between the enterprise and other subjects of the external environment.

I would like to emphasize that according to O. A. Grunin and S.O. Hrunin subjects of enterprise security are those persons, divisions, services, bodies, departments, institutions that are directly engaged in ensuring business security. Taking into account the multifaceted nature of enterprise security activities, it is not enough to cover its provision with the help of one or two bodies. Therefore, many bodies are included in the security subjects of the enterprise.

The formation of the security system and, above all, the creation of its bodies (entities) depends on the external environment of the enterprise, the size of the enterprise, its economic, financial, production-technical, informational, intellectual, professional, organizational and other capabilities [3.].

So, with regard to the interaction of the external environment, it can be direct and indirect.

Direct interaction means direct contacts of the enterprise with the subjects of the external environment, carried out temporarily or permanently, on a documentary or informational basis, the results of which directly affect the profit of the enterprise. Such entities of the external environment include organizations related to the enterprise due to the goals of their activities and the tasks performed to achieve them, suppliers of

resources and consumers of products, organizations of commodity and financial markets, state bodies and local self-government bodies. Indirect interaction does not allow the enterprise to have direct contacts with the subjects of the external environment, whose activity, without having a direct impact on the operational activity of the enterprise, determines strategically important decisions made by its manager.

The formation of the security system and, above all, the creation of its bodies (entities) depends on the external environment of the enterprise, the size of the enterprise, its economic, financial, production-technical, informational, intellectual, professional, organizational and other capabilities [3. p, 152.].

So, with regard to the interaction of the external environment, it can be direct and indirect.

The importance of the indirect interaction of the enterprise with the subjects of the external environment is increasing sharply in connection with the growth of the entire complex system of social relations, which is the environment of management.

As a result of the large number of external entities with which the enterprise directly or indirectly interacts, the interests of the enterprise are very diverse, and each enterprise is characterized by a set of interests unique to it, which in a certain way correlate with each other, have different statuses and belong to different entities. The interests of the enterprise are not only diverse, but also extremely mobile, which is due to the development of the enterprise itself and constant changes in the external environment. In this regard, it can be argued that the interests of the enterprise are not permanent, they change over time.

The main interests of enterprises include: economic, social, ecological, political, natural, compulsory, global, priority, secondary, current, strategic, branch, regional, functional.

The above examples of interests affect the results of its activity, the amount of profit, however, it is quite difficult to give them a quantitative interpretation, that is, it is practically impossible to describe the results of the enterprise's activity when satisfying such interests with the help of existing or newly developed economic indicators.

Thus, studies show that the interests of the enterprise are very diverse, as they cover all aspects of its activities.

List of sources used:

1. G. A. Pasternak-Taranushenko. Economic security of the state. Methodology of provision: Monograph. - K.: Kyiv Economic Institute of Management, 2003. - 320cc
2. Gerasimchuk Z. V. Economic security of the region: monograph / Z. V. Gerasimchuk, N. S. Vavdiyuk. – Lutsk: Nadstyrya, 2016. – 244 cc.
3. Donets L. I., Vashchenko N. V. Economic security of the enterprise: Teaching manual. – K.: Center for Educational Literature, 2018. – 240 p.
4. Eco-environment and modernity. In 8 t. / S. I. Dorohuntsov, M. A. Khvesyuk, L. M. Gorbach, P. P. Pastushenko – T. 8. Natural and technogenic safety: Monograph. – K. : Condor, 2018. – 576 p.

5. Stadnyk V. (2019), Improvement of economic safety management system of agricultural enterprises, Zbirnyk naukovykh prats' TDATU imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky). № 2(40) S. 157–163.

Боднар Ореста,

к.е.н., доцентка

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

Вітик Ігор,,

студент спеціальності «Облік і оподаткування»

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА, ЩО РЕГУЛЮЄ ПРОЦЕС РУХУ ВІДХОДІВ ТА БРАКУ ВИРОБНИЦТВА

Основою інформаційного забезпечення підприємств, установ, організацій є бухгалтерський облік. Кожне промислове, виробниче, інвестиційне підприємство має приймати різноманітні методичні підходи (правила, методи, прийоми) таким чином, щоб дана інформація була точною, правдивою, без викривлень, тобто об'єктивною, якою в процесі будуть оперуватися надалі. Саме таким важелем впливу та інформаційним забезпеченням виступає внутрішньофірмова облікова політика підприємства, установи або організації.

Облікова політика – це сукупність різноманітних способів та процедур, що використовуються суб'єктом господарювання для ведення обліку, складання та подання фінансової звітності в межах, визначених Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, міжнародними стандартами фінансової звітності, податковим кодексом та іншими нормативно-правовими документами.

Облікова політика є одним із важливих етапів існування та побудови всієї роботи суб'єктів господарювання. Відповідно до вимог чинного законодавства при затвердженні облікової політики немає необхідності вказувати, на який звітний рік вона приймається, оскільки облікова політика повинна застосовуватися з року в рік, а отже, розробляється підприємством самостійно на тривалий період його діяльності. Тому, важливим аспектом на сьогодні є формування облікової політики на підприємствах різних сфер управління.

При формуванні облікової політики особлива увага приділяється браку та відходам виробництва, тому що саме тут виникають проблеми, пов'язані з якістю продукції, ціною готової продукції, попитом споживачів й розміром отриманого прибутку, оскільки брак та відходи є складовими процесу виробництва, складовими витрат.

Кожна складова облікової політики підприємства об'єднує специфічні для неї об'єкти, які покликані забезпечити взаємозв'язок між різними її складовими елементами.

Як на кожному виробничому підрозділі, так і на підприємстві в цілому можна виділити безліч елементів облікової політики щодо браку та відходів виробництва. Проте ми розглянемо найбільш суттєві та важливі з них на даний момент:

I. Брак виробництва:

– собівартість браку складається з собівартості остаточно забракованої продукції з технологічних причин; вартості матеріалів зіпсованих під час налагодження устаткування, в разі зупинки або простою обладнання через тимчасове відключення енергії; витрат на усунення технічно неминучого браку.

– оцінка браку здійснюється в залежності від місця та часу виявлення та стадії завершеності браку.

– найважливішим аспектом складової облікової політики щодо браку є її внутрішня звітність. Оскільки ефективність управління підприємством залежить від якості отриманої інформації.

II. Відходи виробництва:

– перелік і склад відходів включає в себе широкий спектр їх різновидів, що міститься в Державному класифікаторі відходів та ДСТУ 3910-99 Охорона природи. Поводження з відходами. Класифікація відходів.

– з метою вдосконалення управління та планування діяльності підприємства встановлюються нормативи утворення відходів. Вони необхідні для того, щоб досягнути конкретного результату діяльності підприємства, який стоїть перед його виконанням.

– щодо методів оцінки відходів, то на сьогодні конкретних позицій не існує, за яким методом обліковувати та відображати на балансі. Тому, на даний час виділяють тільки один метод оцінки відходів, що передбачений пп. 11-12 П(С)БО 16 «Витрати».

– паспортизація відходів є також важливим аспектом віддзеркалення складової облікової політики відходів.

Паспортизація відходів необхідна для узагальнення інформації про конкретний вид відходів, що утворився або який знищено (утилізовано).

Отже, як зазначено вище, облікова політика надає суб'єкту господарювання точну та правдиву інформацію щодо здійснення його поточної діяльності; дає можливість встановити конкретні цілі її виконання: чому саме так, а не інакше.

За допомогою облікової політики підприємство самостійно обирає собі варіант як правильно вести бухгалтерський облік на підприємстві, що включати

до складу витрат виробництва, при цьому не порушуючи вимог чинного законодавства, як правильно скласти фінансову звітність, щоб отримати найбільш якісну та точну інформацію стосовно різних об'єктів обліку (активів, пасивів). І в кінцевому результаті, необхідно залучати до даного процесу висококваліфікованих спеціалістів, не тільки бухгалтерської сфери, а й економічної, юридичної, технічної тощо. Це, в свою чергу, дасть можливість встановити різноманітні та специфічні особливості діяльності підприємства.

Таким чином, облікова політика є найважливішим етапом в діяльності підприємства, що дає змогу більш раціонально використовувати діяльність підприємства при вирішенні його конкретних завдань та реалізації функцій.

Список використаних джерел:

1. Державне управління поведженням з твердими відходами: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / Р.З. Берлінг; Нац. ун-т "Львів. політехніка". Л., 2004. 20 с.
2. Нашкерська Г.В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 464 с.
3. Облік і аудит відходів виробництва та операцій з ними на гірничо-збагачувальних комбінатах: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / О.В. Руденко; Київ. Нац. Держ. Ун-т ім. Вадима Гетьмана. 2009. 24 с.

Власенко Дмитро

к.е.н., доцент,

Есаулов В'ячеслав

к.е.н., старший викладач

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

РОЗВИТОК ЯК ОСНОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ

Історія суспільства та досягнення науки надали велику кількість інформації, що підтверджує складний, неоднозначний характер процесів розвитку і їх механізмів, які показують, що прогрес не досягається автоматично, і загальна висхідна лінія розвитку суспільства – це результат складної діалектичної взаємодії безлічі процесів, у яких найважливіша роль належить цілеспрямованій діяльності людей [1].

Ідея розвитку набула широкого поширення в другій половині ХІХ століття. Розвиток – незворотня, спрямована та закономірна зміна матерії і свідомості, результатом якої є новий якісний стан об'єкта. Це загальний принцип пояснення історії природи, суспільства та пізнання. Існує дві форми розвитку: еволюційний та революційний. Так само виділяють прогресивний і регресивний розвиток.

Життєдіяльність організації пов'язана із процесами безперервної зміни та розвитку. У зв'язку з цим особливо слід виокремити роль менеджменту.

Раціональне його використання дозволяє підвищити ефективність функціонування організації та забезпечити організаційний прогрес у цілому. При цьому часто керівники компаній і підрозділів не замислюються про те, що діяльність будь-якої організації заснована на залежностях, законах і закономірностях. Знання цієї обставини може призвести до зниження ресурсних витрат при прийнятті управлінських рішень.

Так, відповідно до закону розвитку кожна організація, як матеріальна система прагне досягти найбільшого сумарного потенціалу при проходженні всіх етапів життєвого циклу [3]. Організаційний підхід до питань управління та розвитку передбачає розгляд функціонування організації з погляду певних періодів, характерних для будь-якої структури. Життєвий цикл організації відображає її еволюцію від створення до зникнення організації як окремої сутності.

Реалізація закону розвитку спирається на принципи [4]:

- інерції (або запізнювання) – зміна потенціалу (суми ресурсів) системи починається через деякий час після початку впливів змін у зовнішньому або внутрішньому середовищі та триває якийсь час після їх закінчення;
- самозалежності – на хід розвитку організації впливає потенціал самої організації;
- еластичності – кожна організація намагається згладити внутрішні та зовнішні наслідки;
- безперервності – процес зміни потенціалу системи йде безупинно, змінюються лише швидкість і знак зміни;
- стабілізації – організація прагне до стабілізації ефективних етапів життєвого циклу.

Даний закон допомагає визначити потенціал організації на кожному етапі життєвого циклу, який виражається, насамперед, у резервах і запасах організації, збільшення яких породжує проблеми їх обслуговування та зберігання. Нерозуміння реалізації закону в дії приводить до небажаних наслідків. Так, прагнення до швидкого розвитку організації вимагає інтенсивного розширення виробництва, залучення капіталу, що не завжди відповідає реальним потребам ринку та можливостям організації. Це може знизити її маневреність і стабільність, а також призвести до таких негативних наслідків як: бюрократизація та зарегульованість звичайних процедур прийняття рішень, посилення централізації, зростання адміністративного апарату. У даній ситуації, для вирішення цих проблем, рекомендується застосовувати методи регресивного розвитку шляхом руху до більш простих структур.

Організація може ефективно існувати та досягати встановлені перед нею цілі за умови, що її розвиток адекватний вимогам і змінам існуючого економічного середовища. Фахівці в області менеджменту [1-4] при управлінні розвитком організації радять враховувати: цілі та інтереси менеджменту і персоналу, вимоги і обмеження, пов'язані з технологією виробництва та реалізації продукту (послуги), потреби зовнішнього середовища. При цьому

основна складність полягає в тому, що ці фактори динамічні, між ними виникають протиріччя та усі їх зміни повинні бути погоджені. Завданням менеджменту є своєчасне коригування факторів з урахуванням розвитку організації.

Список використаних джерел:

1. Hatch, M. J. (2018). *Organization Theory: Modern, Symbolic, and Postmodern Perspectives* (4th ed.). Oxford University Press, 432 pages
2. Morgan, G. (2006). *Images of Organization* (Updated ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 520 pages
3. Mintzberg, H. (1979). *The Structuring of Organizations: A Synthesis of the Research*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 512 pages
4. Scott, W. R. (2003). *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall, 430 pages

Герчанівська Світлана

к.е.н., доцент

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

**СТРАТЕГІЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ**

Воєнні дії в Україні спричинили суттєвий вплив на стан економіки загалом та сільського господарства зокрема. Відтак у сільськогосподарських підприємствах виникає необхідність пошуку економічно обґрунтованих підходів, які сприятимуть підвищенню ефективності використання земельних ресурсів. Зокрема, аграрії потребують постійного пошуку нових напрямків, шляхів і методів, що дозволять забезпечити раціональне та ефективне використання земельних ресурсів, підвищити урожайність, зберегти родючість ґрунтів і зменшити негативний екологічний вплив. У ефективному використанні землі зацікавлений не лише її власник чи землекористувач, а й усе суспільство.

Забезпечення ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств можливе за умови дотримання не лише належного рівня результативності від свого господарювання, але й від ефективності використання ними земельних ресурсів. Ефективне (раціональне, розумне, доцільне, обґрунтоване) означає продуктивне землекористування і водночас збереження, а по можливості - підвищення родючості ґрунту. У цьому і полягає особливість земельного ресурсу. Всі уречевлені засоби праці в процесі їхнього використання амортизують вартість на вироблений продукт і через певний час змінюються новими. Земельна ділянка залишається, її «зношення» означає втрату поживних речовин, які повинні поновлюватися (підтримка балансу поживних речовин) [3].

Організація ефективного використання земельних ресурсів у сільському господарстві потребує застосування стратегічного управління. Стратегія

ефективного землекористування ґрунтується на тому, що кожен суб'єкт господарювання має орієнтуватись у своїй діяльності на дбайливе господарське використання обмежених земельних ресурсів шляхом дотримання таких елементів, як: внутрішньогосподарський землеустрій, цільове використання землі відповідно до її господарського призначення, охорона земель та забезпечення екологічної збалансованості землекористування.

Предметом стратегії ефективного використання земельних ресурсів є система взаємозв'язків та взаємовідносин між економічними суб'єктами, а об'єктом – сукупність організаційно-економічних процесів у діяльності цих суб'єктів, яка спрямована на отримання прибутку шляхом поєднання індивідуальної і суспільної вигоди на засадах самостійності, ризику, відповідальності та інноваційності.

Щодо суб'єктів даної стратегії, то ними виступають сільськогосподарські формування та держава, де інтереси підприємств представлені безпосередньо, а інтереси держави – опосередковано, через різноманітні інститути.

Складовими стратегії є агроекономічне землекористування, цифрові технології, альтернативні системи вирощування, альтернативні моделі управління землею, агротуризм і диверсифікація, розвиток інфраструктури, налагодження узгодженої взаємодії яких забезпечить ефективну діяльність сільськогосподарських підприємств та одержання значних переваг над конкурентами [2].

У даній стратегії обов'язково має бути врахований системний підхід до основних типів ґрунтів, їх агротехнічних особливостей, системи сівозмін, враховуючи розмір господарства та його організаційно-правову форму, рівня удобрення й розподілу добрив з метою відтворення родючості ґрунту, створення умов для розвитку тваринництва при повноцінному забезпеченні кормами, що в цілому пов'язано з формуванням і високоєфективним використанням виробничих ресурсів. Надзвичайно важливим є принцип програмно-цільового підходу, тобто здійснення сукупності організаційних, економічних заходів, які дозволять спрямувати діяльність агроформування на досягнення поставленої мети та разом з тим забезпечити раціональне використання сільськогосподарських угідь.

Також одним з основних напрямів стратегічного плану є удосконалення системи моніторингу земель, яка передбачає своєчасне виявлення зміни їх стану, оцінку, відтворення та ліквідацію наслідків негативних процесів.

Посилення регулятивного впливу держави у питанні використання земель сільськогосподарського призначення є дієвим чинником, які може вплинути на формування оптимальної системи землекористування, збереження та підвищення рівня родючості землі.

Отже, стратегічне планування в землекористуванні повинне здійснюватися з урахуванням такого використання сільськогосподарських угідь, за якого воно вважатиметься ефективним. Використовуючи ефективно земельні ресурси, аграрне підприємство покращує фінансово-економічний стан і

конкурентоспроможність. Збільшення обсягів виробництва збільшує й обсяги реалізації та доходу, а покращення якості продукції дозволяє конкурувати з іншим підприємствами в умовах невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Драбчук Н. Ю. Удосконалення економічного механізму використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 10(24). С. 421-429.
2. Дуляба Н. І., Гриценяк С. В. Передумови стратегічного управління використанням земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2023. № 7. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-7-03-11/2023-7-03-11> (дата звернення 20.11.2024).
3. Ясінецька І. А. Аналіз ефективності управління земельними ресурсами. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 4. С. 255-258.

*Дворник Інна, к.е.н., доцент
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Виробничий потенціал аграрного підприємства є ключовим фактором, що визначає його конкурентоспроможність та ефективність діяльності. Він відображає сукупність ресурсів, які аграрне підприємство може використати для виробництва продукції. Виробничий потенціал включає як матеріальні, так і нематеріальні активи, що забезпечують можливість досягнення певних виробничих результатів.

Управління виробничим потенціалом аграрного підприємства – це процес постійного пошуку найбільш ефективних напрямів покращення його виробничої діяльності та формування відповідних завдань із підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства, що дозволить забезпечити сталий розвиток сільського господарства в цілому [1].

Оцінка управління виробничим потенціалом аграрного підприємства базується на використанні системи підходів і методів, які дозволяють визначити ефективність використання його ресурсів (рис. 1).

Системний підхід передбачає розгляд виробничого потенціалу як сукупності взаємопов'язаних елементів, кожен з яких впливає на загальну ефективність підприємства. До таких елементів належать трудовий, матеріально-технічний, фінансовий, інформаційний та інноваційний потенціали. Оцінка повинна проводитися з урахуванням взаємодії між цими елементами та їх впливу на загальні результати діяльності підприємства.

Комплексний підхід означає, що при оцінці управління виробничим потенціалом слід враховувати всі його складові. Оцінка лише одного компоненту (наприклад, трудового або матеріально-технічного) може призвести до неповної

Напря́м 3

«Управлінські, економічні та облікові, аспекти поліпшення діяльності підприємств»

картини ефективності управління. Тому важливо аналізувати взаємодію різних компонентів потенціалу в межах виробничої системи.

Рис. 1 Методичні основи оцінки управління виробничим потенціалом аграрного підприємства

Динамічний підхід враховує, що виробничий потенціал не є статичним і може змінюватися з часом залежно від внутрішніх і зовнішніх факторів. Тому оцінка управління повинна проводитися не тільки в конкретний момент часу, але й протягом певного періоду для аналізу динаміки його розвитку.

Ефективність управління виробничим потенціалом визначається через систему показників, які дозволяють виміряти результативність використання ресурсів. Показники ефективності управління виробничим потенціалом аграрного підприємства: продуктивність праці, фондовіддача, рентабельність, інноваційна активність [2].

Методи оцінки виробничого потенціалу аграрного підприємства:

- SWOT-аналіз дозволяє виявити сильні та слабкі сторони підприємства, а також можливості та загрози зовнішнього середовища. Це допомагає визначити ключові напрями вдосконалення управління;

- бенчмаркінг допомагає зрозуміти, як підприємство використовує свій потенціал порівняно з конкурентами, і виявити можливості для поліпшення управління;

- економіко-математичні методи часто використовуються для кількісної оцінки управління виробничим потенціалом аграрного підприємства, такі як: виробничі функції, методи лінійного програмування, регресійний аналіз. Вони дозволяють провести аналіз продуктивності, ефективності використання ресурсів та прогнозування можливих результатів.

Така структура допомагає систематизувати підходи і методи оцінки управління виробничим потенціалом аграрних підприємств.

Ефективне використання виробничого потенціалу є важливим показником діяльності будь-якого підприємства, що безпосередньо впливає на його конкурентоспроможність та можливості розвитку. Однак при цьому існує вплив від низки зовнішніх і внутрішніх чинників, які визначають рівень продуктивності та рентабельності підприємства (рис. 2).

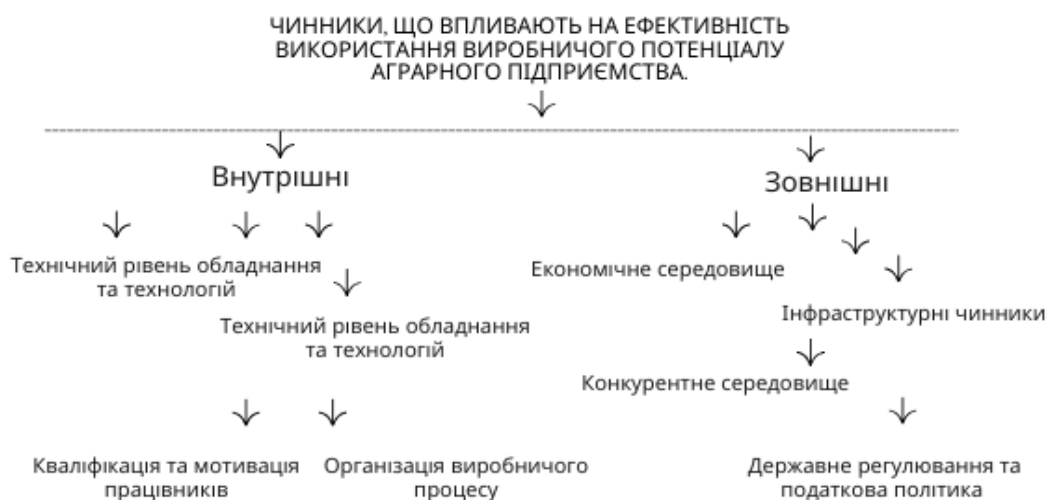

Рис. 2 Чинники, що впливають на ефективність використання виробничого потенціалу аграрного підприємства

Внутрішні чинники ефективності використання виробничого потенціалу: технічний рівень обладнання та технологій, кваліфікація та мотивація працівників, організація виробничого процесу, внутрішня структура управління підприємством.

Зовнішні чинники ефективності використання виробничого потенціалу: економічне та конкурентне середовища, державне регулювання та податкова політика, інфраструктурні чинники [3].

Поєднання оптимізації внутрішніх процесів і адаптації до змін у зовнішньому середовищі дозволяє підприємствам підвищувати свою ефективність та конкурентоспроможність.

Список використаних джерел:

1. Олійник Т.І., Косенко А.О. Управління виробничим потенціалом підприємства *Ефективна економіка*. 2020. №11. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2020/78.pdf
2. Петров І. І. Основи управління виробничими ресурсами. Харків: Фоліо 2021. С. 82-93.
3. Сухий П. С. Виробничий потенціал підприємства. Львів: Світ, 2019. С. 67-75.

Жданович Діана

студентка

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА

Досвід розвинутих країн показує, що важливий вплив на розвиток науки і в цілому на науково-технічний прогрес забезпечує держава, реалізуючи одну із функцій державного управління – проведення науково-технічної політики в сільськогосподарському виробництві [4, с. 65].

Основні теоретичні і методологічні положення, пов'язані з розкриттям сутності й змісту інноваційної діяльності, особливостями і закономірностями її прояву в сільськогосподарських підприємствах викладені в роботах В.І. Благодатного, В.О. Василенка, С.А. Володіна, О.І. Дація, О.В. Донця, В.О. Заготова, М.В. Зубця, С.М. Ілляшенка, М.І. Лобанова, П.М. Макаренка, М.Й. Маліка, Л.І. Михайлової, Ю.Н. Новікова, І.А. Павленка.

Головною ціллю держави є забезпечення економічного росту, основою якого повинна стати інноваційна політика спрямована на створення умов для освоєння нових і удосконалених існуючих технологій, організаційних, виробничих, організаційно-економічних заходів.

Для активізації інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств необхідно розробити чітку послідовну політику, яка повинна здійснюватися на основі: здійснення моніторингу інноваційної діяльності та інноваційних прогнозів основних напрямків освоєння науково-технічних досягнень в сільському господарстві на перспективу; впровадження інновацій, які підвищують ефективність виробництва і конкурентоздатність продукції; створення системи комплексної підтримки інноваційної діяльності; розвитку інфраструктури інноваційного процесу; інформаційно-консультаційного забезпечення інноваційної діяльності товаровиробників; підтримці і розвитку науково-технічного потенціалу; сприяння розвитку інноваційного підприємництва; активізація співробітництва на державному і міжнародному рівнях всіх зацікавлених сторін інноваційного процесу.

На сучасному етапі в рішенні важливих галузевих програм зростає значення державних і регіональних цільових програм. Необхідно створення державою інвестиційного фонду для фінансування наукових досліджень, здійснення державних цільових програм і важливих інноваційних проектів.

Джерелами такого фонду могли б бути відрахування частини податку на додану вартість від реалізації сільськогосподарської продукції і мита на продукцію для сільського господарства [1, с.118].

Важливим напрямком формування системи інноваційного забезпечення сільського господарства є створення ринку інновацій.

Ринок інновацій – це система економічних відносин між споживачами (товаровиробниками) інноваційної продукції або інноваційних послуг і суб'єктами пропозицій (власниками інноваційної продукції, інформаційно-консультаційних і впроваджувальних послуг) з приводу їх виробництва, придбання і використання [2, с.28].

Суб'єктами ринку інновацій є виробники інноваційної продукції, інформаційні, консалтингові і інші формування які надають послуги по впровадженню. Сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм та форм власності, які є споживачами інноваційної продукції виступають в якості об'єкту ринку інновацій. Товаром на ринку інновацій є інноваційні продукція і інноваційна послуга (інформація, консультація, навчання) [5, с. 107].

Як товар інноваційні продукція може бути реалізована тільки при наявності на неї відповідного попиту. Інноваційна продукція повинна задовольняти потреби конкретного ринку, відповідати рівню сучасних потреб, бути доступною як за ціною так і за сприйняттям.

Ринок інновацій повинен виконувати наступні функції:

- забезпечення – задовольняє потреби учасників в реалізації і придбанні інноваційної продукції;

- регулювання – оптимально формує попит і пропозицію на інноваційну продукцію і інноваційні послуги, забезпечуючи їх раціональний розподіл між суб'єктами інноваційної діяльності і встановлюючи рівень цін на них;

- інформування – є посередником при розповсюдженні інформації між учасниками інноваційного процесу;

- стимулювання – сприяє створенню конкурентоспроможного інноваційного продукту, розширенню переліку інноваційних послуг і засобів їх здійснення.

Система інноваційного забезпечення сільськогосподарських підприємств передбачає поряд з функціонуючими науковими організаціями, які виробляють наукову продукцію наявність певної впроваджувальної ланки, в якості якої можуть виступати центри інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Вони можуть виконувати наступні функції: - моніторинг, збір закінчених наукових розробок для формування банку інформаційних ресурсів і підготовки прогнозно-аналітичної інформації; формування замовлень на науково-дослідні розробки; доведення науково-технічних розробок до стадії інноваційного продукту; координація впроваджувальної діяльності в сільському господарстві і реклама спрямована на використання інновацій в сільськогосподарському виробництві.

Важелем створення сприятливих економічних умов для підвищення інноваційної активності виробників та споживачів інновацій є податкова система. Задача держави – вибірково послабити податковий тиск по пріоритетним напрямкам інноваційної діяльності. Для формування ресурсної

Напрям 3

«Управлінські, економічні та облікові, аспекти поліпшення діяльності підприємств»

бази необхідно знижувати податки і надавати податкові пільги на розробку і практичну реалізацію науково – технічної продукції. Заходом стимулюючим науково-технічний прогрес може бути звільнення від податку на прибуток доходів, спрямованих на освоєння ресурсозберігаючих технологій, модернізацію виробництва, підвищення кваліфікації і навчання персоналу інноваційним прийомам господарювання.

Враховуючі значення техніки у впровадженні передових технологій, необхідні субсидії, які будуть представлятися для компенсації початкового лізингового внеску на придбання машин і обладнання вітчизняного виробництва для рослинництва та тваринництва за ставкою не нижче 15%, але не більше 70% вартості майна, яке купується за лізингом.

Таким чином до напрямків організаційно-економічного механізму функціонування системи інноваційного забезпечення сільськогосподарських підприємств належать державна підтримка, формування ринку інновацій, організація системи впровадження інновацій, створення економічних умов, інноваційно-кадровий менеджмент.

Формування системи інноваційного забезпечення сільськогосподарських підприємств і її організаційно-економічного механізму призведе до створення сприятливого інноваційного середовища, забезпечить перетворення наукових ідей і розробок в інноваційні продукти, впровадження цих продуктів в виробництво а також збереження та розвиток інноваційного потенціалу регіону.

Список використаних джерел:

1. Белебега І.О. Управління розвитком сільських територій на регіональному рівні / І.О. Белебега, В.В. Бакум // Економіка АПК. - 2006. - № 11. – С. 118
2. Біловодська О.А. Інноваційна політика держави в контексті світового досвіду / О.А. Біловодська // Вісник СНАУ. Серія «Економіка та менеджмент». – 2002. - № 3-4. – С. 28
3. Володін С.А. Наукові основи інноваційного провайдингу на прикладі наукоємної сфери АПК / С.А. Володін. - К. : Дія, 2016. – 112 с. 4. Гаман М.В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід./ Микола Васильович Гаман. – К. : Вікторія, 2016. – 311с.
5. Гриник І.В. Підвищення ефективності діяльності центрів наукового забезпечення АПВ / І.В. Гриник // Вісник аграрної науки. – 2006. - № 12. – С. 106-109.

Клименко Мирослава,

здобувачка вищої освіти групи ЗМОА-231 кафедри економіки, обліку і оподаткування.

Перетяцько Юлія, к.е.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОГО ПДВ

Ключові слова: ПДВ, експорт, імпорт, відшкодування

В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, податок на додану вартість виступає одним із основних джерел формування доходної частини бюджету. У

світовій практиці, податок на додану вартість (ПДВ) визнається одним з найбільш ефективних інструментів оподаткування, який сприяє розвитку внутрішнього виробництва. Характерна особливість нарахування та сплати ПДВ полягає в тому, що його обчислення відбувається на кожному етапі переміщення товару від виробника до споживача. Сума ПДВ, яка сплачується до бюджету, визначається як різниця між сумою податкових зобов'язань і податкового кредиту. У випадку, якщо податковий кредит перевищує податкове зобов'язання, підприємство має право на бюджетне відшкодування. Процедура бюджетного відшкодування може бути здійснена двома способами: поверненням коштів на банківський рахунок платника (з обов'язковою перевіркою платника податків, термін якої не повинен перевищувати 30 днів) або заліком у рахунок податкових зобов'язань майбутніх податкових періодів.

Проблема отримання заявлених сум ПДВ до відшкодування від держави залишається актуальною. З початком повномасштабного вторгнення у суб'єктів господарювання виникли суттєві труднощі з веденням бізнесу, державні реєстри тимчасово перестали працювати, знизилась надходження до держбюджету та місцевих бюджетів відповідно це негативно вплинуло на отримання платниками податків бюджетного відшкодування ПДВ. В діаграмі (Рис.1) [2] наведено інформацію щодо заявлених та підтверджених сум бюджетного відшкодування ПДВ у 2021-2022 рр. Як бачимо, ситуація з відшкодуванням ПДВ під час воєнного стану суттєво погіршилась. У 2021 році відшкодовували 91% від усіх звернень, тоді як за весь 2022 рік ДПС відшкодувала лише 69% від суми звернень.

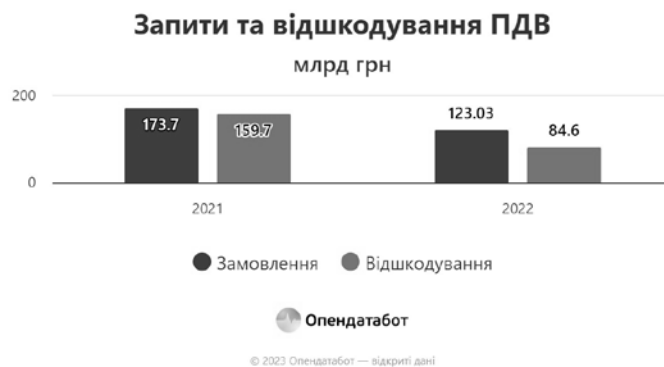

Рис.1. Запити та відшкодування ПДВ

За даними Звіту Рахункової палати України щодо виконання Державного бюджету у першому півріччі 2023 року, обсяги бюджетного відшкодування ПДВ в порівнянні з відповідним періодом 2022 року збільшилися у 1,8 рази, що в свою чергу призвело до зменшення накопичених у 2022 році обсягів невідшкодованого ПДВ. У січні – червні 2023 року при скороченні експорту товарів на 11,3% платниками ПДВ заявлено до відшкодування на поточний рахунок 57,3 млрд грн, що на 3,7 млрд грн, або 6,8 %, більше, ніж у відповідному періоді попереднього року. Відшкодовано на поточний рахунок платників ПДВ у першому півріччі 2023 року 72,0 млрд грн, що на 31,1 млрд грн, або 76,1%, більше, ніж у відповідному періоді попереднього року. У результаті, залишок

невідшкодованого платникам ПДВ із початку 2023 року скоротився на 19,5 млрд грн, або 48,8%, – до 20,5 млрд гривень [4, с.17].

Типовими заявниками відшкодування ПДВ є експортери. Враховуючи особливості оподаткування експортних операцій, саме у таких підприємств/фізичних осіб-підприємців податковий кредит накопичується і перевищує суму податкових зобов'язань. Зупинка або відмова в реєстрації податкових накладних дуже негативно впливає на процес формування податкового кредиту. Добросовісні платники мають витратити купу часу на доведення реальності своїх господарських операцій, щоб мати право включити суми ПДВ до складу податкового кредиту, досить часто доводиться звертатися до суду. Щодо платників-імпортерів зазначимо, що до складу податкового кредиту вони відносять суми ПДВ, сплачені при імпорті товарів/необоротних активів на підставі оформлених митних декларацій. В процесі проведення перевірки заявлених сум до відшкодування ДПС перевіряє дані митних декларацій і в разі наявності невідповідності може відмовити у відшкодуванні ПДВ.

Навіть якщо платник податку не стикається або рідко стикається з блокуванням податкових накладних йому ще належить пройти перевірку органами ДПС (камеральну, планову або позапланову) щодо заявленого бюджетного відшкодування. На цьому етапі у перевіряючих також є можливість відмовити в підтвердженні відшкодування посилаючись на «ризиковість» або проблемність контрагента. Причому, враховуючи реалії сьогодення, дуже часто податківці знаходять «російський слід» в бізнесах контрагентів з якими співпрацює заявник відшкодування і відмовляють йому. Відповідно українському бізнесу важко знаходити надійних, не проблемних контрагентів, адже невідомо, де наступного разу може з'явитися «російський слід». Як наслідок формується «спірна» заборгованість з відшкодування і далеко не завжди суди приймають рішення на користь платника податку. Накопичення заборгованості з відшкодування ПДВ призводить до падіння конкурентоспроможності українського експорту, що змушує компанії підвищувати ціни на свою продукцію та обмежує можливості витрат на розвиток виробництва. Серед наслідків невчасного повернення заборгованості є зменшення стимулів для інвестування в експорт-орієнтовані виробництва, погіршення бізнес-середовища та обмеження можливостей для економічного зростання.

Дослідження проблем бюджетного відшкодування ПДВ демонструє, що податкова система України далеко не ідеальна, але є деякі позитивні зрушення. Незважаючи на складні часи держава залишається відкритою до діалогу з представниками бізнесу і намагається враховувати скарги/зауваження при прийнятті законів або внесенні змін до вже існуючих законодавчих актів. Для вирішення проблем відшкодування експортно-імпортного ПДВ доцільно:

- удосконалити СЕА ПДВ та СМКОР задля коректності відслідковування саме «схемних» операцій;

- зобов'язати працівників ДПСУ неухильно дотримуватися норм закону шляхом запровадження чітких інструкцій для уникнення різночитань норм законодавства та можливостей приймати рішення «на власний розсуд»;
- розширити можливості відкритих інформаційних ресурсів щодо моніторингу платниками ПДВ своїх контрагентів на предмет благонадійності/неблагонадійності;
- забезпечити рівноправність в представленні, захисті для бізнесу і ДПСУ в судових інстанціях на всіх рівнях;
- регулярно вести діалог між ДПСУ і представниками українського бізнесу щодо проблемних питань та можливих шляхів їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Онищенко В. Бюджетне відшкодування ПДВ 2023. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7660-vidshkoduvannya-pdv-2020>;
2. Податкова відшкодувала лише 69% від запитаного відшкодування ПДВ у 2022 році. Чому блокуються відшкодування ПДВ під час великої війни? URL: <https://opendatabot.ua/analytics/vat-refund>;
3. Трут Д. «4 головні проблеми відшкодування ПДВ в Україні». URL: <https://gmk.center/ua/opinion/4-golovni-problemi-vidshkoduvannya-pdv-v-ukraini/>.
4. Висновок про результати аналізу виконання закону про державний бюджет України на 2023 рік у першому півріччі. Рішення Рахункової палати 22.08.2023 № 17-1. URL: <http://rp.gov.ua>

***Іванько Анатолій**
д. е. н., професор,
професор кафедри менеджменту та аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

БАР'ЄРИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОФОРМУВАНЬ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Інноваційна діяльність в аграрному секторі економіки набуває все більшої актуальності. Впровадження нових технологій, методів та підходів дозволяє підвищити ефективність аграрного виробництва, якість сільськогосподарської продукції та конкурентоспроможність суб'єктів агробізнесу. Однак, використання інновації в діяльності агроформувань пов'язане з цілим рядом бар'єрів, що заважають їх впровадженню. Ці бар'єри мають різний характер: фінансово-економічний, соціальний, організаційний, технологічний, інституційний тощо (рис. 1). Зокрема:

1. Фінансово-економічні труднощі проявляються в:
  - обмеженому доступі до фінансових ресурсів: багато сільськогосподарських товаровиробників стикаються зі складнощами в отриманні кредитів через високі вимоги до їх забезпечення або невігідні умови позик;

Напрям 3

«Управлінські, економічні та облікові, аспекти поліпшення діяльності підприємств»

- високій ціні купівлі інновацій: інноваційні рішення, такі як автоматизовані системи або біотехнології чи сучасна агротехніка, потребують значних фінансових вкладень;

- ризикованості інвестицій: виробники часто побоюються, що витрати на впровадження інновацій не окупляться.

2. Соціальні перешкоди характеризуються:

- недостатністю знань: виробники не завжди володіють інформацією чи навичками для використання новітніх технологій;

- консервативністю та супротивом до змін: традиційні підходи часто вважаються виробниками надійнішими, і вони можуть скептично ставитися до нововведень.

3. Проблеми організації проявляються в :

- відсутності навичок кооперативної взаємодії: виробники рідко об'єднуються в кооперативи, що обмежує їх доступ до спільних ресурсів і підтримки;

- нерозвиненості мережі консультаційних служб: недостатність висококваліфікованих фахівців, які могли б надати практичну допомогу у впровадженні інновацій.

4. Технологічні виклики постають як:

- проблеми з інфраструктурою: недостатній доступ до Інтернету та сучасних комунікацій у сільських регіонах;

- застаріле обладнання: чимало господарств використовують техніку, що не відповідає сучасним стандартам і вимогам.

5. Інституційні перепони виникають внаслідок:

- недостатньої державної підтримки: відсутність цільових пріоритетів державної фінансової підтримки в галузевому розрізі;

- складностей регуляції: процедури затвердження нових технологічних рішень, таких як добрива чи засоби захисту рослин, можуть бути довгими та затратними.

6. Ризики зовнішнього середовища проявляються як:

- кліматичні фактори: нестабільні погодні умови підвищують ризик невдачі інноваційних проектів;

- невизначеність урожаю: виробники побоюються, що навіть сучасні технології не гарантують стабільності врожаю.

7. Культурні аспекти впливають як:

- недовіра до технологій: серед виробників поширена думка, що нові методи є ненадійними або складними у використанні;

- традиціоналізм: орієнтація на старі методи виробництва обмежує інтерес до експериментів.

Динамізм ринкового господарювання обумовлює потребу пошуку та впровадження інновацій, для ефективної реалізації яких важливим є подолання існуючих бар'єрів, що може бути здійснено наступними шляхами:

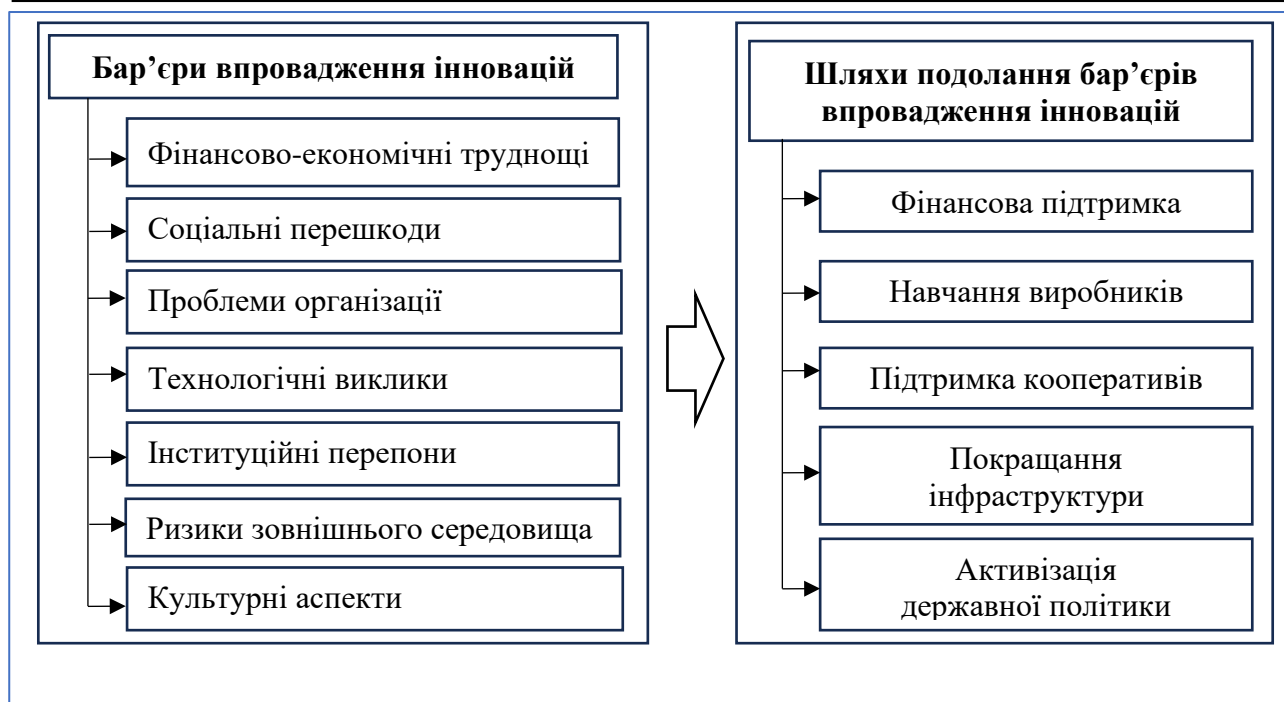

Рис. 1. Бар'єри в інноваційній діяльності агроформувань та шляхи їх подолання
Джерело: узагальнено автором [1, 2].

1. Фінансова підтримка: розширення доступу до кредитів, субсидій та пільгових програм.

2. Навчання виробників: проведення освітніх заходів для популяризації інновацій.

3. Підтримка кооперативів: заохочення кооперативної взаємодії для спільної роботи над новими технологіями.

4. Покращення інфраструктури: розвиток інфраструктурних та цифрових мереж у сільських районах.

5. Активізація державної політики: забезпечення стимулів для інновацій через фінансування досліджень, спрощення процедур реєстрації нововведень.

Ефективне усунення цих бар'єрів дозволить підвищити ефективність функціонування агроформувань та зробити їх більш конкурентоспроможними.

Список використаних джерел:

1. Іванько А.В. Удосконалення управління господарською діяльністю сільськогосподарських підприємств в контексті формування рівноваги на ринку агропродовольчої продукції: монографія / А.В. Іванько. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2018. 344 с. URL : <http://ela.nati.org.ua:8080/handle/123456789/782>

2. Прокопишин Л.М. Управлінські інновації та особливості їх використання на машинобудівних підприємствах в сучасних умовах господарювання / Л.М. Прокопишин // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». 2008. № 628. С. 628–633. URL : https://vlp.com.ua/files/101_0.pdf

*Коваленко Іванна**студентка**Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

В умовах суспільних трансформацій та глобалізації, аграрний сектор економіки України може слугувати тим базисом розвитку, який забезпечить важливий позитивний вплив на загальний стан країни. На користь такого твердження, зокрема, свідчать загострення продовольчої кризи в світі та зростання інвестиційної привабливості сільського господарства України для закордонних інвесторів. Окрім того, багато науковців заявляють про існування значного нереалізованого потенціалу сільськогосподарського виробництва України, який виник через тривалу системну кризу галузі, руйнування господарського механізму та відсутність досвіду роботи в умовах ринкової економіки на умовах госпрозрахунку. На їхню думку реалізація такого потенціалу дозволить наростити виробництво сільськогосподарської продукції майже вдвоє. Це забезпечить зниження цін та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного продовольства на внутрішніх та зовнішніх ринках [2].

Проблемам оцінювання ефективності управління діяльністю підприємства присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них найцікавішими є роботи Біловола Р.І., Богатова О.І., Завадського Й.С., Ігнатієвої А.В., Козаченко Г.В., Мазур І. І., Маркіної І.А., Мельник М.В., Чорного Г.М., Шимановської Л.М. та ін. І хоч сьогодні широко розробляються наукові дослідження з питань ефективності управління, проте дана проблематика є відносно молодим напрямом науки менеджменту. Головної актуальності досліджуваної тематики набувають завдання розробки та удосконалення інструментальних заходів ефективності управління сільськогосподарським підприємством, які забезпечують цілеспрямований рух підприємств у межах обраних пріоритетів розвитку та дозволяють суттєво знизити різноманітні втрати на підставі прийняття обґрунтованих адекватних рішень. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми [1].

Формування організаційної структури підприємств здійснюється саме в такій послідовності:

- поділ всього обсягу робіт на спеціалізовані завдання;
- угруповання цих завдань з метою визначення функціональних видів робіт;
- формування на основі функціональних видів діяльності спеціальних підрозділів та закріплення за кожним видом роботи фахівців (горизонтальний спеціалізований поділ праці);
- делегування повноважень і розподіл відповідальності;

- визначення числа рівнів в ієрархії управління [4].

Сам процес управління виробництвом складається з окремих управлінських циклів, кожен з яких можна розділити на самостійні операції. Цими операціями, як відомо, є збір та передання інформації про об'єкт управління, її обробка й аналіз вироблення на основі цього аналізу управлінського рішення, передання рішення на об'єкт управління та його реалізація цим об'єктом, порівняння отриманих внаслідок реалізації рішення показників з їх плановими величинами. Різні ситуації, з якими керівництву доводиться мати справу, взаємопов'язані. Також процес управління, який реагує на вплив будь-якої ситуації, в свою чергу, викликає появу інших процесів управління, які викликають нові процеси, що дає змогу утворити постійні управлінські цикли. Базою всіх управлінських процедур являється інформація про процес обміну цією ж інформацією. До процесу управління на підприємстві висувається кілька важливих вимог. По-перше, процес управління повинен мати такі особливості, як: безперервність, циклічність, послідовність, нерівномірність, відносна змінність та сталість. Однак, основна вимога до організації управління на підприємстві полягає в тому, що система управління повинна мати більше різноманіття та швидкодію програм, що відповідає можливій варіативності впливу середовища на систему, що управляється. Г. Минцберг зазначає, що завдання менеджерів при виборі системи управління полягає у тому, щоб обрати таку модель управління, яка найкраще відповідає цілям і завданням організації, а також внутрішнім і зовнішнім факторам, які впливають на неї. "Найкраща структура" – це та, яка за всіма параметрами дозволяє організації ефективно взаємодіяти з внутрішнім середовищем, продуктивно, цілеспрямовано розподіляти і спрямовувати зусилля своїх співробітників на задоволення потреб клієнтів і досягнення своїх цілей з високою ефективністю [3, с. 127].

В умовах ринкової економіки сукупний результатом удосконалення управління є підвищення ефективності управлінської праці і як результативність - підвищення ефективності виробництва, що може бути досягнуто за рахунок скорочення чисельності управлінського апарату, підвищення матеріального стимулювання керівника, підвищення відповідальності за довірену йому роботу, удосконалювання якості управлінської праці [2].

Сучасний етап розвитку економіки України, вплив військового стану що діє і сьогодні, агресія сусідньої держави ставить нові вимоги до побудови організаційних структур управління сільськогосподарськими підприємствами.

Отже, з вище всього сказаного можна зробити висновок, що організаційна структура, під якою розуміють сукупність виробничих і функціональних підрозділів, які виконують певні покладені на них функції згідно з прийнятим на підприємстві розподілом виробничих і управлінських завдань, є важливою ланкою на будь-якому аграрному підприємстві. Тому, з метою розробки сучасного підходу до системи управління сільськогосподарськими підприємствами та підвищення показників економічної, екологічної слід

удосконалити його організаційно-економічний механізм. Сучасні системи управління спрямовані на інтегрування складових систем менеджменту якості та менеджменту безпеки і гігієни праці до загальної системи управління.

Список використаних джерел:

1. Глибока О. П., Качуровський В. Є. Характеристика організаційної та управлінської структури на підприємстві. Вісник Вінницького національного аграрного університету. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Economics/5_105159.doc.htm

2. Настич В. Г. Вдосконалення системи управління агропромислового комплексу на регіональному рівні. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. № 4 (28) 2014.

3. Скорук О., Зубар І. Ефективність фермерських господарств України в аспекті розмірів їх землекористування. Університетські наукові записки. 2013. № 2 (46). С.209-218.

4. Стадник В., Дворник І. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств Чернігівської області, шляхи та перспективи розвитку. Вісник Хмельницького національного університету Серія: «Економічні науки» №2, Том 1, 2022 С. 67-71.

Македон Галина

к.е.н., доцент

доцент ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

РОЗВИТОК АГРО-СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ

Важливим завданням сучасного етапу соціально-економічного розвитку України є підвищення рівня конкурентоспроможності національного виробництва, насамперед, на засадах інноваційно-інвестиційної моделі. Особлива роль у цьому належить інноваціям, новим формам бізнесу і стартапам.

Україна має відразу дві сильні сторони, які можуть допомогти вирішити глобальну продовольчу кризу: і розвинену аграрну, і розвинену ІТ-індустрію. Це дає українським стартапам хорошу базу для тестування своїх продуктів в Україні.

Технологічні досягнення в сільськогосподарській галузі задовольняють дедалі більший попит на автоматизацію, цифровізацію та екологічну раціональність фермерських господарств. Новітні тенденції в сільському господарстві знаменують перехід до розумного землеробства й ефективного використання часу та ресурсів з одночасним зменшенням втрат врожаю. Розумне землеробство – це перспективна концепція, за якої у веденні сільського господарства використовуються такі технології, як інтернет речей, комп'ютерний зір і штучний інтелект.

Роботи та дрони прискорюють автоматизацію ферм, замінюючи ручну роботу на фермі, наприклад збір фруктів, знищення бур'янів або дощування. Знімки з безпілотників і супутників у поєднанні з глобальною системою

позиціонування (GPS) надають зображення полів, які мають високу роздільну здатність і враховують конкретну місцевість. Також пристрої інтернет речей, що працюють на базі сенсорних технологій, збирають дані про поле в реальному часі, що дозволяє фермерам ухвалювати рішення на підставі конкретних даних.

Крім того, повсюдне впровадження останніми роками точного землеробства й землеробства в закритому просторі сприяє розвитку інтернет речей у веденні сільського господарства. Усі ці технологічні інновації разом генерують революційні та стійкі зміни в сільськогосподарській практиці. Основна увага зосереджена не лише на поліпшенні загальної якості та кількості сільськогосподарських культур і удосконаленні управління тваринництвом, а й на досягненні кінцевої мети у вигляді екологічно раціонального майбутнього.

Найкращі тенденції у галузі сільського господарства:

1. Інтернет речей

Моніторинг посівного поля в традиційному землеробстві вимагає інтенсивної праці, фізичного обладнання, часу та зусиль. ІР є альтернативою цим традиційним методам. Пристрій ІР містить один або декілька сенсорів, які збирають дані та надають точну інформацію через мобільні застосунки або інші засоби в режимі реального часу.

2. Сільськогосподарська робототехніка

Нестача робочої сили є критичною проблемою, з якою стикаються фермери, і вона стає ще більшою, коли йдеться про масштабні агротехнічні роботи. Тому стартапи виробляють сільськогосподарських роботів, які допомагають фермерам у зборі фруктів, урожаю, посадці, пересаджуванні, обприскуванні, посіві та прополюванні.

3. Штучний інтелект

Впровадження АІ в сільське господарство надає фермерам цінну інформацію про стан поля в режимі реального часу, допомагаючи їм бути проактивними. АІ надає попередню цінну інформацію для прогнозування погодних даних, урожайності та цін, яка допомагає фермерам ухвалювати обґрунтовані рішення. Чат-боти надають фермерам пропозиції та рекомендації.

4. Дрони

Поліпшення продуктивності ферми з одночасним заощадженням витрат – це складне завдання. Але дрони, також відомі як безпілотні літальні апарати (БПЛА), допомагають фермерам ефективно долати ці труднощі. Дрони збирають первинні дані, які перетворюються на корисну інформацію для моніторингу роботи ферм. Оснащені камерами дрони полегшують аерофотозйомку та огляд полів, розташованих як на близькій, так і на далекій відстані.

5. Точне землеробство

Екологічна раціональність у сільському господарстві означає використання екологічно безпечних методів і ресурсів, які мають нульовий або мінімальний негативний вплив на навколишнє середовище. Її прикладом є відповідне для конкретної локації управління сільськогосподарськими культурами та тваринництвом, широко відоме як точне землеробство. Це метод,

за яким фермери використовують точну кількість ресурсів, як-от вода, пестициди та добрива, щоб поліпшення якості і продуктивність врожаю.

6. Сільськогосподарські біотехнології

Багато врожаю втрачається через шкідників і хвороби рослин. Хоч на полях і використовуються агрохімікати, вони не є найкращим рішенням, коли йдеться про екологічну раціональність. Застосування біотехнологій у сільському господарстві, навпаки, поліпшує якість вирощуваних культур і худоби [1].

7. Великі дані та аналітика

Великі дані та методи аналітики перетворюють щоденні дані про ферму на корисну інформацію. Статистичні дані про посівні площі, виробництво, землекористування, зрошення, ціни на сільськогосподарську продукцію, прогноз погоди та хвороби культур закладають основу для наступного сільськогосподарського сезону. Аналітичні інструменти використовують дані про погодні явища, сільськогосподарське обладнання, кругообіг води, якість і кількість врожаю, щоб отримати інформацію, яка є важливою для роботи ферми.

8. Ведення сільського господарства в контрольованих умовах

Коливання погоди та екстремальні погодні явища постійно перешкоджають застосуванню звичайних методів ведення сільського господарства. Вирощування сільськогосподарських культур у густонаселених містах, пустелях чи інших несприятливих умовах також створює значні проблеми. Їх можна подолати за допомогою ведення сільського господарства в контрольованих умовах (СГКУ). При СГКУ рослинам контрольовано подається певна пропорція світла, температури, вологості та поживних речовин.

9. Відновне сільське господарство

Звичайні методи ведення сільського господарства призводять до тривалої ерозії ґрунту й утворення кірки на його поверхні. Оранка, культивування і надмірний випас худоби часто не дають ґрунту достатньо часу для відновлення до наступного сезону врожаю. Відновне сільське господарство, навпаки, спричиняє мінімальне порушення структури ґрунту й одночасно направлене на поліпшення його біорізноманіття та відновлення верхнього шару. До нього входять різні практики, як-от технологія нульової обробки ґрунту, обмежений обробіток ґрунту, сівозміна тощо.

10. Технології зв'язку

Розумне землеробство неможливе без таких технологій зв'язку, як 5g, LPWAN, ширококутний доступ до інтернету в сільській місцевості або супутникового зв'язку. Технологія 5G полегшує впровадження пристроїв, роботів і сенсорів IP і забезпечує високошвидкісний зв'язок між ними. Це дає змогу фермерам точніше контролювати дані в режимі реального часу та вживати необхідних заходів [2]. Проведений за допомогою оптоволоконних кабелів високошвидкісний інтернет допомагає обмінюватися даними про поля в режимі реального часу, що має вирішальне значення, коли йдеться про поліпшення точності. Технології зв'язку підтримують й інші технології, як-от IP, і всі вони в

кінцевому підсумку узгоджено працюють, щоб створити сполучені фермерські господарства.

Список використаних джерел:

1. 10 найкращих тенденцій, технологій та інновацій у сільському господарстві за 2022 рік [Електронний ресурс] // Dnipropetrovsk Investment Agency – Режим доступу до ресурсу: <https://dia.dp.gov.ua/10-najkrashhix-tendencij-texnologij-ta-innovacij-u-silskomu-gospodarstvi-za-2022-rik/>.

2. Що відбувається з агро- та фудтех-стартапами та де шукати гроші під час війни [Електронний ресурс] // Aggeek – Режим доступу до ресурсу: <https://aggeek.net/ru/blog/otkuda-vzylis-takie-tseny-6-faktorov-kotorye-vliyayut-na-stoimost-zernovyh>.

*Маслак Юлія,
студентка
Дворник Інна
к.е.н., доцент*

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Для нашої країни актуальним є питання залучення потенційних інвесторів до майбутніх проєктів з відновлення української економіки. Це завдання є пріоритетним як для державних органів, так і для науковців, які займаються цими питаннями.

Війни завдають значної шкоди виробничим потужностям, що, в свою чергу, суттєво знижує рівень виробництва в постраждалій країні. Однак досвід попередніх конфліктів показує, що темпи економічного відновлення після закінчення війни можуть варіюватися і залежать, серед інших факторів, від тривалості та інтенсивності конфлікту, обсягу зовнішньої допомоги для відновлення, а також від інституційних умов.

Під час воєнного стану та з огляду на проблеми поствоєнного майбутнього України досить важко прогнозувати інвестиційні показники.

Сучасні реалії та перспективи після війни вимагають більшої наукової уваги до питань інвестування. Незважаючи на те, що інвестиційні теми були досліджені як закордонними, так і вітчизняними науковцями, а також існує значна кількість спеціалізованих публікацій, аспекти залучення інвестицій у поствоєнну економіку залишаються недостатньо висвітленими. Вдало та влучно про цю ситуацію сказано тут: «спеціалістами всіх рівнів управління визначається, що в Україні, на сьогоднішній день, не існує законодавчо та методично оформленого ефективного механізму залучення іноземного капіталу. Для України пряме копіювання зарубіжного досвіду ринкової трансформації неприйнятне, оскільки потрібний ґрунтовний аналіз та узагальнення досвіду ринкових перетворень, найбільш повне врахування соціально-економічної дійсності, менталітету, досвіду попередніх економічних реформ та закономірностей світового розвитку» [2, с. 280].

Напрямок 3

«Управлінські, економічні та облікові, аспекти поліпшення діяльності підприємств»

На сьогодні для України важливими є як вітчизняні, так і іноземні інвестиції. Проте, враховуючи економічні реалії країни, зокрема руйнівний вплив війни на вітчизняні галузі, а також нестачу ресурсів у місцевих підприємствах, доцільніше зосередитися на іноземному або змішаному інвестуванні.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про режим іноземного інвестування», «іноземні інвестиції – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту» [1].

Т. Г. Китайчук поєднує поняття інвестиційної привабливості на макро- й мікрорівнях та наголошує на тому, що привабливість виникає в разі наявності інтересу інвесторів до об'єктів інвестування: «Інвестиційна привабливість – це комплексна оцінка та характеристика фінансового, економічного та правового середовища країни чи підприємства, яка вказує на його здатність привертати та утримувати інвестиції» [3]. З нашого погляду, це трактування інвестиційної привабливості є виправданим, тому що враховує інтереси інвесторів.

Ключовими умовами для відновлення економіки України є наявність сприятливих внутрішніх і зовнішніх факторів. Україна має потенціал для залучення інвестицій, і за умови ефективної державної стратегії управління цими інвестиціями, а також завдяки припливу інвестиційних ресурсів, ця мета може бути досягнута. Водночас рішучість уряду у впровадженні заохочувальних програм і проєктів повинна бути підкріплена відповідними науковими розробками, яких, на нашу думку, наразі не вистачає.

На рисунку 1 представлені статистичні дані щодо іноземних інвестицій в економіку України за період 2010-2023 років.

Рис. 1 Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн грн

Джерело: створено автором на основі [4]

Графік демонструє динаміку прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну в 2010–2023 роках (у млн грн) разом із логарифмічною трендовою лінією, яка відображає загальну тенденцію до зниження.

Пік іноземних інвестицій припадає на 2012 рік (8401 млн грн), що пов'язано з відносною економічною стабільністю та підготовкою до Євро-2012.

Зменшення обсягів прямих іноземних інвестицій у 2014-2015 роках стало наслідком початку війни Росії проти України. У 2020 році причинами стали світова пандемія та уповільнення економічної активності на глобальному рівні, а у 2022 році – повномасштабне вторгнення РФ в Україну. Проте навіть у 2022 році, незважаючи на серйозні загрози та невизначеність у бізнес-середовищі України, іноземні інвестори продовжували свою діяльність, а у 2023 році навіть розширили її, що свідчить про довіру до української економіки та її інвестиційну привабливість.

Логарифмічна лінія тренду демонструє загальне зниження обсягу ПІІ, відображаючи вплив тривалих кризових явищ. Значення $R^2=0,1922$ свідчить про слабкий зв'язок між роками та обсягами інвестицій, що може вказувати на вплив зовнішніх подій та криз.

Сприйняття українських інвестиційних умов іноземними інвесторами можна вважати певним «авансом» для України. Їхні оптимістичні прогнози щодо доцільності продовження діяльності на українському ринку потребують відповідної підтримки та гарантій з боку уряду. Іноземні інвестори приймають рішення про продовження або розширення своїх інвестицій в Україні завдяки ряду ключових переваг:

1. вигідне геополітичне розташування: Україна розташована на перетині торгових шляхів між Європою та Азією, що відкриває можливості для логістики, транзиту та експорту; безпосередня близькість до ринків ЄС, з яким діє Угода про асоціацію та поглиблену зону вільної торгівлі;

2. високий природно-ресурсний потенціал: Україна є однією з провідних аграрних країн світу, що забезпечує інтерес до інвестицій у сільське господарство та переробку; значні запаси корисних копалин, зокрема залізної руди, літію, титану та інших стратегічних ресурсів, є привабливими для видобувної промисловості;

3. доступна кваліфікована робоча сила: українські працівники мають високу кваліфікацію, зокрема у сфері ІТ, інженерії та технологій; вартість робочої сили нижча, порівняно з країнами ЄС, що дозволяє інвесторам знижувати виробничі витрати;

4. значний споживчий ринок: Україна є однією з найбільших країн Європи за кількістю населення, що забезпечує великий внутрішній попит; розвиток урбанізації та зростання рівня споживання створюють перспективи для інвестицій у роздрібну торгівлю, послуги та інфраструктуру.

Таким чином, незважаючи на виклики, зумовлені воєнним станом, ці чинники сприяють збереженню інтересу іноземних інвесторів до України. Залучення інвестицій у відновлення інфраструктури, розвиток ІТ-індустрії,

агросектору та енергетики стане важливим кроком до економічного відродження країни. Успішна реалізація цих можливостей залежатиме від активних реформ і гарантій для інвесторів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про режим іноземного інвестування». № 93/96. (1996, 19 березня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Текст>
2. Атамас О. П. Розвиток інвестицій привабливість економіки України в післявоєнний період: стратегічні пріоритети, проблеми та основні вектори їх рішення. *Наукові перспективи*. 9(39), 2023. С. 277-283. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/6518/6>
3. Китайчук, Т. Г. Інвестиційна привабливість: теоретичний аналіз і впливові фактори. *Економіка і суспільство*. 2023. С. 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/v>
4. Міністерство фінансів України. Прямі іноземні інвестиції. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2023/>

Маслак Юлія,
студентка 3 курсу спеціальності «Облік і оподаткування»
Науковий керівник:
Царук Наталія,
к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВИХ САНКЦІЙ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ

З економічної точки зору проблема формування ефективного механізму державного регулювання підприємницького середовища є надзвичайно важливою для розвитку підприємництва як з боку держави, так і з боку самої компанії. Підприємницьке середовище в Україні характеризується, з одного боку, значним втручанням в економічні справи держави та органів влади, а з іншого боку, їх недостатньою зацікавленістю в існуванні стабільної, цивілізованої, ефективною та ефективною середовище для господарської діяльності. Найбільш ефективним і гнучким механізмом державного регулювання підприємницького середовища, як свідчить досвід розвинених країн, була і є податкова система [1, с.311].

Податкові санкції є важливим інструментом державного регулювання, спрямованим на забезпечення належного виконання платниками податків своїх обов'язків. Вони відіграють ключову роль у підтримці фіскальної дисципліни та створенні умов для рівної конкуренції.

Ефективність податкових санкцій оцінюється через їх здатність досягати основних цілей:

- запобігання порушенням;
- компенсація втрат бюджету;
- покращення податкової дисципліни.

Санкції покликані стимулювати платників податків дотримуватись податкового законодавства шляхом створення економічних ризиків у разі порушення, а їх виплати мають покривати збитки держави від недоотриманих податків. Системне застосування санкцій має сприяти формуванню культури сумлінної сплати податків [4, с. 163].

Фіскальний контроль за правильним визначенням і своєчасною сплатою податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджету, а також дотриманням суб'єктами господарювання податкової дисципліни є необхідною умовою ефективного функціонування податкового адміністрування в країні. Його ефективність залежить не лише від мінімізації стратегій ухилення від оподаткування, а й від рівня податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, що дозволяє державі виконувати бюджетні завдання та покращувати міжнародне податкове нарахування.

Економічний потенціал підприємства виникає під впливом податкових факторів, які можна розглядати з точки зору величини податкового тягаря підприємства, його соціальної відповідальності та податкового іміджу. Так, податки впливають на виробничу діяльність підприємств, їх прибутковість, платоспроможність, можливість формування фінансових ресурсів, конкурентоспроможність продукції тощо.

Рівень цього впливу залежить від податкової системи – самого складу податків, рівня їх фіскальності, методів справляння, стабільності та досконалості податкового механізму.

Вплинути на поведінку платника можна за допомогою:

- забезпечення стабільного та зрозумілого податкового законодавства;
- оптимізації податкових ставок;
- забезпечення такого співвідношення між величиною граничної ставки податку і граничної ставки штрафних санкцій за порушення податкового законодавства, за якого остання переважає;
- забезпечення невідворотності покарання в разі виявлення таких фактів ухилення;
- формування національної податкової свідомості [3, с. 208].

Сьогодні часто трапляється, що платники податків порушують норми податкового законодавства через їх часту зміну та низьку податкову культуру, що призводить до вжиття контролюючими органами відповідних заходів, що відображається на адмініструванні податків і зборів.

Ефективним засобом регулювання поведінки суб'єктів господарювання та забезпечення відповідальності за порушення законодавства може бути накладення штрафів.

Штрафні санкції за порушення податкового законодавства в Україні передбачені Податковим кодексом України та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють оподаткування та податкову систему країни.

Податкові санкції є важливим інструментом контролю за дотриманням податкового законодавства, але їх застосування може мати значний вплив на фінансову стабільність підприємства. Вони впливають на прибутковість, ліквідність, репутацію та стратегічний розвиток бізнесу. Тому важливою є не лише адекватність самих санкцій, а й активна робота підприємства над мінімізацією ризиків їх застосування.

Висока частка податкових надходжень у доходах зведеного бюджету свідчить про те, що ефективна контрольна робота податкових органів відіграє важливу роль у системному виконанні планових показників наповнення дохідної частини бюджетів усіх рівнів.

Оцінюючи ефективність податкового контролю, можна відзначити, що за останні роки ступінь ефективності податкового контролю зріс.

Зменшення макроекономічного навантаження контрольно-перевірочних заходів свідчить про зменшення питомої ваги доданих перевірок податкових платежів у загальному обсязі ВВП, що свідчить про відносне зростання податкової культури та податкової дисципліни в суспільстві, а також про ефективність податкового контролю [5, с. 37].

Про підвищення ефективності податкового контролю за останні роки свідчить і те, що на фоні зменшення кількості перевірок документів збільшуються додаткові грошові зобов'язання за перевітками документів.

Фінансова звітність має на меті надання користувачам достовірної інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання. З огляду на це податкові санкції мають бути враховані в обліку відповідно до стандартів бухгалтерського обліку.

В міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ) санкції відображаються у складі зобов'язань та витрат того звітного періоду, коли стало відомо про їх виникнення. Це може бути включено до статей «Інші витрати» або «Штрафи і пені».

У національному стандарті бухгалтерського обліку (П(С)БО) санкції визнаються як витрати періоду, коли їх сума стала достовірно визначеною [2].

Ефективність податкових санкцій визначається не лише розміром штрафів, але й рівнем довіри до податкової системи, прозорістю їх застосування та врахуванням впливу на фінансовий стан платників податків. Відображення таких санкцій у фінансовій звітності забезпечує прозорість у діяльності підприємства та сприяє обґрунтованому ухваленню управлінських рішень.

Оцінка ефективності податкового контролю показала, що за останні роки його рівень зріс. Це дозволяє отримати до державного бюджету більше додаткових фінансових ресурсів для виконання завдань держави.

Проте якість контрольних заходів податкових органів та фінансова дисципліна платників податків залишається незадовільною, що негативно

впливає на обсяги погашення нарахованих та узгоджених з платниками за результатами перевірок сум грошових зобов'язань та призводить до неотримання податкових зобов'язань. податкових надходжень з метою утримання зведеного бюджету країни.

Список використаних джерел:

1. Голяш І., Романів С., Черешнюк О. Податкове планування підприємства як засіб запобігання правопорушенням. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 18. С. 309-312.
2. Корецька С. Планування розвитку податкового потенціалу підприємств на основі комплексного підходу. Електронний журнал «Ефективна економіка». 2011. № 10.
3. Лисенко А. Сутність податкового планування та фактори, що здійснюють вплив на якість податкових планів. Центральньо-український науковий вісник. Економічні науки, 2023, вип. 9(42) С. 204 – 211.
4. Мельник М., Лещук І. Податковий контроль в Україні: проблеми та пріоритети підвищення ефективності: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України». 2015. 330 с.
5. Пухальський В. Оцінка стану, ефективності та результативності податкового контролю в Україні. Економіка та держава. 2019. № 1. С. 35–42.

*Михайленко Анна,
старший викладач кафедри обліку і оподаткування
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Облікова політика є важливим інструментом управління, що забезпечує підґрунтя для ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Її удосконалення дозволяє покращити точність, прозорість та надійність фінансових даних. У цій статті розглянемо основні підходи до розробки рекомендацій щодо удосконалення облікової політики.

Зі змінами в законодавстві, економічних умовах та вимогах до фінансової звітності, підприємства змушені постійно оновлювати свою облікову політику. Це допомагає не тільки відповідати законодавчим вимогам, але й покращувати внутрішнє управління та прийняття рішень. Удосконалення облікової політики також сприяє мінімізації ризиків та підвищенню довіри з боку інвесторів та інших зацікавлених сторін.

Етапи розробки рекомендацій

1. Аналіз існуючої облікової політики: На першому етапі слід провести детальний аналіз поточної облікової політики підприємства, виявити її сильні та слабкі сторони, а також визначити області, що потребують удосконалення. Для цього варто залучити фахівців з бухгалтерського обліку та фінансового аналізу.

2. Вивчення нормативно-правових вимог: Оцінка відповідності облікової політики діючому законодавству та міжнародним стандартам фінансової звітності (МСФЗ) є ключовим аспектом. Зміни в законодавстві можуть вимагати адаптації облікової політики до нових правил та норм.

3. Оцінка найкращих практик: Дослідження передового досвіду в галузі допомагає визначити найбільш ефективні методи та підходи до ведення обліку. Вивчення досвіду інших підприємств та консультування з експертами може надати цінну інформацію для вдосконалення облікової політики.

4. Розробка рекомендацій: На основі зібраних даних розробляються рекомендації щодо удосконалення облікової політики. Вони повинні бути конкретними, зрозумілими та мати практичне застосування. Рекомендації можуть включати зміну методів обліку, впровадження нових технологій та систем контролю.

5. Впровадження змін: Рекомендації впроваджуються в облікову політику підприємства. Важливо забезпечити навчання персоналу та контроль за виконанням нових правил. Постійний моніторинг та оцінка ефективності впроваджених змін допоможуть підтримувати високу якість обліку.

Рекомендації:

1. Збільшення деталізації облікових записів: Це дозволить більш точно відслідковувати фінансові операції та зменшити ризики помилок. Впровадження додаткових контролів та перевірок сприятиме підвищенню якості облікової інформації.

2. Впровадження нових методів оцінки активів та зобов'язань: Це допоможе підвищити точність фінансової звітності. Наприклад, використання методів ринкової оцінки або дисконтування може надати більш об'єктивну інформацію про вартість активів.

3. Автоматизація облікових процесів: Використання сучасних програмних продуктів дозволить зменшити навантаження на персонал та покращити точність обліку. Автоматизація дозволить зменшити кількість помилок, підвищити ефективність роботи та зекономити час на виконання рутинних завдань.

4. Покращення процедур внутрішнього контролю: Впровадження систем внутрішнього контролю допоможе запобігти шахрайству та помилкам, а також забезпечити дотримання внутрішніх політик та процедур. Регулярний аудит та перевірка відповідності внутрішнім стандартам підвищать надійність облікових даних.

Удосконалення облікової політики є необхідним процесом для будь-якого підприємства, що прагне забезпечити прозорість та точність фінансової звітності. Ретельний аналіз, вивчення найкращих практик та впровадження нових методів допоможуть досягти цієї мети. Залучення фахівців та постійний моніторинг ефективності змін є ключовими факторами успіху.

Муромець Яна
студентка групи БА-221

Іванько Анатолій
д. е. н., професор,
професор кафедри менеджменту та аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Аграрний сектор економіки переживає значні трансформації, перетворюючись на високотехнологічну галузь. На цьому тлі, роль людського капіталу в розвитку сучасного аграрного підприємства, яке стає все більш технологічним та інноваційним, є визначальною.

Перш за все, розглянемо основні дефініції даних тез.

Людський капітал – це сукупність знань, навичок, досвіду, здоров'я, креативності, здатності до адаптації та інших характеристик працівників, що впливають на їх спроможність до розвитку та генерації чогось більшого, створюючи тим самим цінність для суб'єкта господарювання (рис. 1). Тобто це не просто кількість працівників, а їхній потенціал, який може бути розвинений та використаний для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності аграрного підприємства.

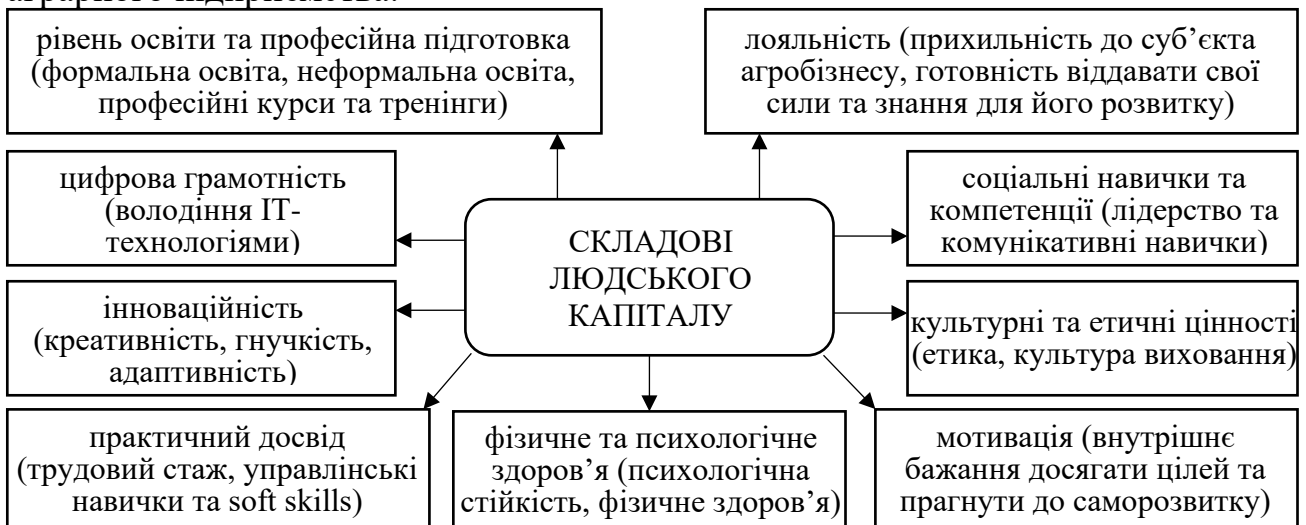

Рис. 1. Складові людського капіталу

Розвиток сучасного аграрного підприємства – це комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва, покращення якості продукції, розширення ринків її збуту та забезпечення сталого розвитку суб'єкта господарювання. Це динамічний процес, який вимагає постійної адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища та впровадження нових технологій.

Розглядаючи сучасне аграрне підприємство, варто виділити декілька аспектів, що пов'язані з важливістю ролі людського капіталу в розвитку суб'єкта агробізнесу (рис. 2).

Напрям 3

«Управлінські, економічні та облікові, аспекти поліпшення діяльності підприємств»

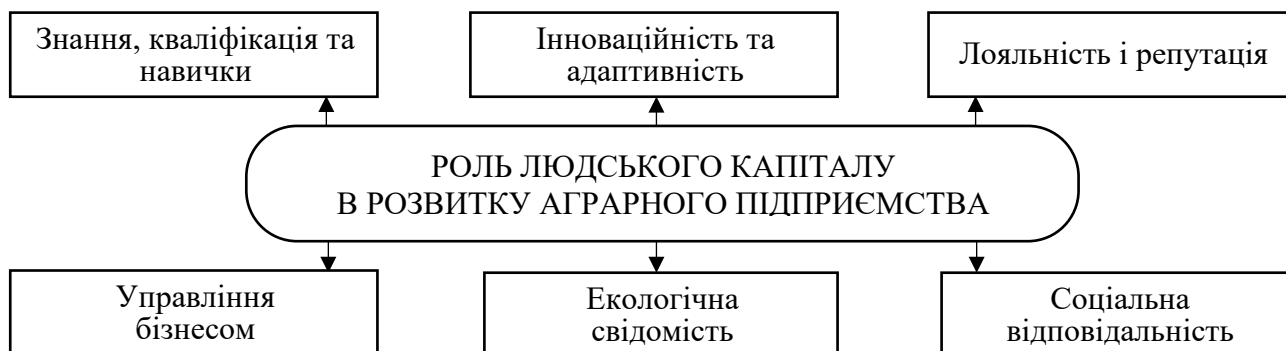

Рис. 2. Роль людського капіталу в розвитку аграрного підприємства

1) Інноваційність та адаптивність. Сучасне сільське господарство – це високотехнологічна галузь, а сучасний аграрій – це не просто працівник на землі, а й інноватор, який здатний впроваджувати нові технології, адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Саме людський капітал забезпечує цю гнучкість та здатність до постійного розвитку.

2) Знання, кваліфікація та навички. Рівень володіння ними працівників підприємства безпосередньо впливає на оптимізацію виробничих процесів, ефективність виробництва, якість кінцевої продукції та її конкурентоспроможність на ринку.

3) Управління бізнесом. Сучасне аграрне підприємство – це складний бізнес, який вимагає не тільки знань у галузі рослинництва та тваринництва, а й навичок маркетингу, фінансів тощо, що потребує системного підходу до його управління та вміння приймати менеджментом підприємства зважених рішень.

4) Екологічна свідомість. Нині сільське господарство стикається з викликами екологічного характеру. Фахівці, які розуміють важливість збереження довкілля та вміють застосовувати екологічно чисті технології, є особливо цінними.

5) Лояльність і репутація. Задоволені працівники рідше звільняються, що зменшує витрати на пошук та навчання нового персоналу. Це, в свою чергу, служить гарною репутацією для підприємства і дає можливість суб'єкту агробізнесу з гарною репутацією як роботодавця приваблювати до себе кращих фахівців.

6) Соціальна відповідальність, яку аграрні підприємства все більше усвідомлюють. Фахівці, які розуміють цю відповідальність і готові долучатися до соціальних проектів, є цінними членами команди.

Для посилення ролі людського капіталу в розвитку сучасного аграрного підприємства доцільним є, на наш погляд, вирішення наступних питань:

- забезпечити навчання та підвищити кваліфікацію персоналу (проведення різного роду тренінгів, семінарів, використання онлайн-платформ для навчання тощо). Це не просто витрати, а стратегічні інвестиції в майбутнє відповідного суб'єкту господарювання, які дозволяють не тільки підвищити ефективність його роботи, але й створити сильну команду, здатну досягати амбітних цілей;

- створити умови для кар'єрного росту працівників – процесу поступового його просування по службовій драбині, пов'язаний з підвищенням

відповідальності, розширенням повноважень та, як правило, збільшенням заробітної плати. Це не просто зміна посади, а цілеспрямований розвиток, який дозволяє працівнику реалізувати свій потенціал та досягти професійних цілей;

- забезпечити соціальні гарантії – сукупності економічних і правових норм, які забезпечують певні соціальні стандарти життя для всіх працюючих (гідних умов праці, соціального захисту тощо). Вони є своєрідним «соціальним ліфтом», який допомагає людям підтримувати гідний рівень життя, особливо в складних життєвих ситуаціях;

- налагодити партнерство з навчальними закладами – взаємовигідну співпрацю між агробізнесом й аграрною освітою, яка приносить користь як самим студентам, так і суб'єктам господарювання. Таке партнерство відкриває нові можливості для навчання, розвитку та взаємодії між академічним світом та реальним сектором економіки;

- запровадити ефективну мотивацію – психофізіологічний процес, який під дією зовнішніх або внутрішніх факторів, стимулює у працівників бажання діяти, досягати цілей та докладати зусиль. Це те, що змушує кожную людину вставати вранці з ліжка, працювати над реалізацією задуманого, вчитися новому та прагнути до кращого. При цьому можливе застосування різних систем мотивації, як матеріальної, так і нематеріальної;

- сформувані корпоративну культуру – сукупність цінностей, вірувань, норм поведінки, традицій та звичаїв, які об'єднують працівників підприємства, формують його унікальний характер та впливають на всі аспекти його діяльності. Це не просто набір правил, а живий організм, який постійно розвивається та змінюється разом з суб'єктом господарювання й дозволяє створити атмосферу, яка сприяє розвитку персоналу та командній роботі;

- розвивати сільські території, які зазнають в переважній більшості негативних змін під впливом глобалізації, урбанізації та технологічного прогресу. Це складний і багатогранний процес, який вимагає комплексних підходів та інвестицій. Сприятливе середовище для життя і роботи в сільській місцевості дозволить більше заохочувати молодь до роботи в аграрному секторі.

З урахуванням вищевикладеного, можна стверджувати, що людський капітал є одним з найважливіших активів сучасного аграрного бізнесу. Він безпосередньо пов'язаний з інвестиціями в навчання, розвиток та благополуччя своїх працівників; є двигуном інновацій, адже креативність, знання та досвід працівників є ключовими факторами для розвитку нових продуктів, послуг і технологій; створює суб'єктам агробізнесу з висококваліфікованими й мотивованими працівниками конкурентну перевагу на ринку, забезпечуючи тим самим стійкий розвиток аграрного підприємства. Для успішного розвитку суб'єктів аграрного бізнесу необхідно: інвестувати в розвиток та підготовку кадрів, створювати сприятливі умови для роботи та розвитку фахівців, заохочувати впроваджувати інновації та нові технології, співпрацювати з навчальними закладами та науковими установами, формувати позитивний імідж аграрного сектору в цілому як перспективного для роботи сектору економіки.

Рагулін Роман
студент групи БА-221,
Іванько Анатолій
д. е. н., професор,
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Важливим рушієм розвитку української економіки є аграрне підприємництво – вид підприємницької діяльності, спрямований на виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку та реалізацію. Саме завдяки розвитку аграрного підприємництва країна може забезпечити свою продовольчу безпеку, створювати нові робочі місця та підвищувати рівень життя населення.

Сучасне ж аграрне підприємництво – це не просто вирощування сільськогосподарських культур та розведення тварин. Це динамічний процес, який вимагає постійного розвитку та впровадження інновацій, які стали рушійною силою, що перетворює традиційне сільське господарство на сучасний, високотехнологічний бізнес (рис. 1).

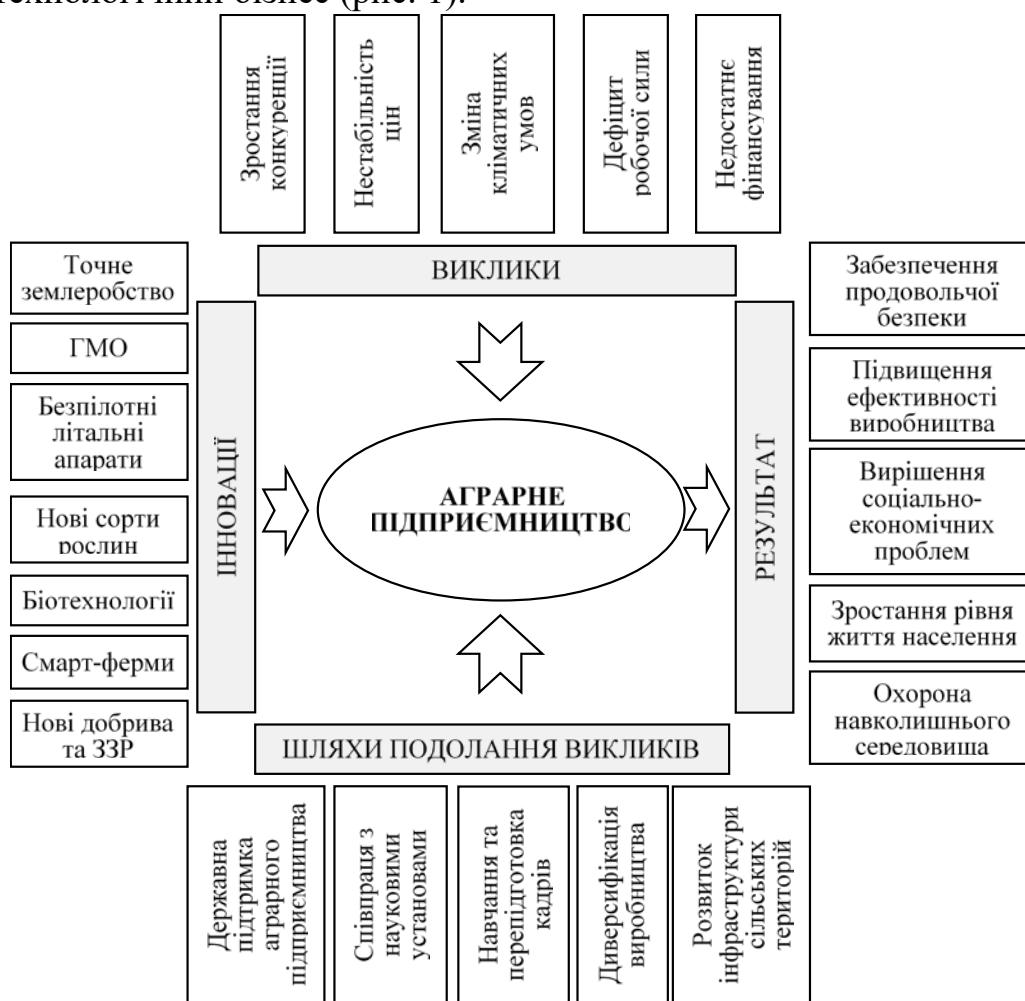

Рис. 1. Роль інновацій у розвитку аграрного підприємництва

Функціонування сучасного аграрного підприємництва пов'язане з цілим рядом викликів, а саме: зростання конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках; нестабільність цін на сільськогосподарську продукцію; зміна кліматичних умов, що вимагає відповідної адаптації виробництва до них; дефіцит робочої сили і відтік молоді з села; недостатнє фінансування.

Враховуючи вищезазначене, одним із важливих аспектів розвитку сучасного аграрного підприємництва, є впровадження інновацій. Багаторічний досвід розвинених країн світу засвідчує, що ефективний розвиток аграрного підприємництва та забезпечення його конкурентоспроможності в сучасних умовах досягаються завдяки активізації інноваційної діяльності [1]. Незважаючи на складнощі поточного періоду (військові дії, дефіцит державного бюджету і недостатність державної допомоги), аграрний підприємницький сектор України показує позитивну динаміку економічного зростання, що має відносно високі фінансові результати.

Інновації в аграрному секторі – це впровадження нових ідей, технологій, продуктів або процесів, які дозволяють вирішувати актуальні проблеми та створювати нові можливості, що призводять до підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, покращення якості продукції та забезпечать конкурентоспроможність аграрних підприємств.

Це можуть, зокрема, бути: сучасні технології, які дозволять виробляти продукцію, що відповідає високим стандартам якості та безпеки і яка може користуватися більшим попитом на ринку; нові сорти рослин, адаптовані до конкретних кліматичних умов та стійкі до хвороб і шкідників, що дозволять отримувати більш високий урожай з одиниці площі; нові добрива та засоби захисту рослин, які, з одного боку, є більш економічні у використанні, що дозволить підвищити ефективність виробництва продукції, а з іншого – зменшити негативний вплив на довкілля. Не секрет, що інновації допомагають оптимізувати виробничі процеси та знизити витрати на виробництво, а інноваційні підприємства мають більші шанси на успіх на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Нині в аграрному секторі впроваджуються цілий ряд інновацій. До них, зокрема, можна віднести: точне землеробство (використання геоінформаційних систем, супутникових знімків та датчиків для оптимізації внесення добрив, засобів захисту рослин та поливу); безпілотні літальні апарати (застосування дронів для моніторингу полів, обприскування рослин та доставки добрив); генетично модифіковані організми (ГМО) (створення сортів рослин зі вдосконаленими властивостями, стійких до хвороб, шкідників та несприятливих умов); біотехнології (використання мікроорганізмів для виробництва біологічних добрив та засобів захисту рослин); смарт-ферми (автоматизація

виробничих процесів за допомогою сенсорів, роботів та штучного інтелекту) тощо.

Розглядаючи ж результативність впровадження інновацій в аграрному підприємстві слід зазначити, що переважна частина суб'єктів господарювання, які є невеликими за розмірами, залишається поза даним процесом. Це пов'язано як із суб'єктивними, так і об'єктивними чинниками, а саме: нові технології та обладнання є відносно дорогими та «непідйомними» для невеликих господарств; частина аграріїв продовжує віддавати перевагу традиційним методам вирощування сільськогосподарських культур і, як наслідок, не цікавляться інформацією про нові технології та їх переваги тощо.

Можливими шляхи подолання викликів можуть бути: державна підтримка (розробка та реалізація державних програм підтримки інновацій в аграрному секторі, надання субсидій та кредитів, в тому числі і аграрним навчальним закладам, які готують майбутніх фахівців для аграрного сектору економіки); співпраця з науковими установами та навчальними закладами шляхом створення спільних проектів з розробки та впровадження нових технологій; навчання аграріїв (організація навчальних курсів та проведення семінарів для підвищення кваліфікації аграріїв); створення демонстраційних ділянок, які б дозволяли демонструвати можливості нових технологій на практиці; встановлення партнерських відносин з виробниками техніки та обладнання, насіння, добрив, засобів захисту рослин тощо.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що інновації відіграють ключову роль у розвитку сучасного аграрного підприємництва. Вони дозволяють підвищувати ефективність виробництва, покращувати якість продукції та забезпечувати сталий розвиток сільського господарства. Однак, для успішного впровадження інновацій необхідна комплексна підтримка з боку держави, наукових установ, аграрних навчальних закладів та аграрного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Іванько А. Інноваційно-інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України. / Матеріали міжнародної науково-практичної он-лайн конференції «Стратегія розвитку агропромислового сектору: глобальні виклики і національні тенденції» (Ніжин, 22 квітня 2021 року). Зб. наук. праць наук. ред. В.С. Лукач. Ніжин, 2021. 334 с. С. 50-56. URL : http://nati.org.ua/docs/science/2021/Conference_22042021_p001.pdf

Сердюк Владислава,

студентка магістратури першого року навчання

Національного університету біоресурсів і природокористування України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ПРОЦЕСАМИ У РОСЛИННИЦТВІ

Рослинництво є провідною галуззю аграрного сектору України, частка якого у структурі ВВП перевищує 10%. Від якості та своєчасності управлінських

рішень, що приймаються керівниками підприємств та організацій галузі рослинництва, залежить економічна стабільність всередині країни та конкурентний потенціал національного продукту на світовому ринку. В ускладнених політично-економічних умовах функціонування сільського господарства в Україні основне призначення управлінських рішень зміщується з розвитку підприємств до забезпечення збереження беззвиткового функціонування агрофірм.

Глобальним викликом в управлінні виробничими процесами у рослинництві є переорієнтація його змісту з основоположного акценту на інтенсифікацію виробництва на новий вектор у вигляді нівелювання впливу природно-кліматичних та політично-економічних чинників на стабільність виробничих процесів галузі рослинництва та врожайність сільськогосподарських культур у підсумку. Наведена необхідність у переосмисленні підходів до управління зумовлена поточними тенденціями у галузі рослинництва:

1. Часткова втрата ваги матеріально-ресурсного чинника в організації виробничих процесів у рослинництві з відповідним підвищенням значущості природно-кліматичних факторів. Підтвердженням цього є скорочення у 2024 році за попередніми даними урожайності соняшнику на 18%, сої — на 25% внаслідок аномальних температурних показників та посухи у літній період [1].

2. Соціально-економічна потреба в переорієнтації переважно експортного спрямування продукції рослинництва на забезпечення потреб внутрішнього ринку шляхом запровадження глибокої переробки продукції. Початковим етапом у розвитку даного напрямку має стати відхід від широкопоширених серед українських агровиробників вузькокультурних структур посівних площ (соняшник, кукурудза, пшениця) на користь традиційних для нашого регіону культур, які через порівняно низький попит на світовому ринку перейшли в клас нішевих (гречка, жито, овес, льон, коноплі, квасоля, горох) [1].

Супутнім економічним ефектом відмови від експортної орієнтації рослинництва стане зменшення ступеня залежності маржі прибутку кінцевої продукції від врожайності сільськогосподарських культур.

3. Напружена ситуація, схильна до загострення, із доступністю та наявністю у достатній кількості енергоресурсів як наслідок політично-економічної нестабільності, яка зумовлює необхідність розвитку біотехнологій. Дані умови господарювання вимагають переорієнтації існуючих агропідприємств на моделі закритого циклу виробництва, насамперед покликані перевести підприємства на самозабезпечення енергоносіями.

4. Зростання ролі тепло- та посухостійких нішевих культур (наприклад, сорго, батат, спаржа), включення у виробництво яких потребує опанування нових, відмінних від традиційних, технологій вирощування.

Отже, сучасні тенденції у галузі рослинництва вимагають від управлінської ланки сутнісно-функціональних змін сприйняття змісту та умов господарювання. Ефективна організація виробництва продукції рослинництва в найближчому майбутньому буде неможливою без техніко-технологічної модернізації процесів

виробництва та переробки продукції, розвитку нових виробничих напрямків та поглиблення інноваційності підходів до подолання природно-кліматичних впливів на якість та врожайність сільськогосподарських культур.

Список використаних джерел:

1. Могильна Л.М., Максичка А.Ю. Управління виробництвом продукції рослинництва. *Економічні читання : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річному ювілею професора В.Й. Шияна, (19 лютого 2021 р.)* / Харків. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Харків : ХНАУ, 2021. – С. 207-209.

Сливінська Оксана

к.е.н., доцентка

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

Вовчук Оксана

студентка спеціальності «Облік і оподаткування»

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Економічна нестабільність умов функціонування вітчизняних підприємств, негативна динаміка зростання фінансових ризиків, глобальний розвиток конкуренції, стрімке розширення та впровадження в практичну діяльність інформаційно-комп'ютерних технологій призводить до модифікації підходів управління суб'єктами господарювання. Зміни економічного середовища функціонування зумовлюють пошук нових напрямів та інструментів управління діяльністю з метою забезпечення безперервного та сталого розвитку підприємства.

Система управління підприємством знаходиться в прямій залежності від якісного та оперативного формування інформаційного базису для прийняття кваліфікованих та дієвих управлінських рішень. На даний момент часу склалась ситуація, коли концептуальні основи бухгалтерського обліку частково задовольняють інформаційні вимоги управлінського персоналу. Виникає нагальна потреба у розширенні та забезпеченні детальної аналітичності інформації, її структуризації з урахуванням ризиків діяльності. Тому на сьогодні актуальною є проблема створення обліково-аналітичного забезпечення як ключового елемента забезпечення фінансової стійкості та передумови довгострокового функціонування підприємства.

Висока залежність суб'єктів господарювання від коливань ринкової кон'юнктури та ризиків діяльності вимагають від управлінської ланки швидкого реагування на відповідні зміни. В такій ситуації пріоритетного значення в системі управління підприємства набуває побудова дієвого механізму керування інформаційними потоками, розробка заходів з мінімізації ризиків, пов'язаних з

наданням недостовірної облікової інформації. Забезпечення взаємодії між структурними підрозділами підприємства та раціональне управління інформаційними потоками базуються на організації відповідного обліково-аналітичного забезпечення.

Системний підхід в організації обліково-аналітичного забезпечення сталого економічного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності вимагає якісної зміни виробничо-господарської діяльності, пошуку ефективної стратегії розвитку. Для формування конкурентних переваг пріоритетного значення набуває якісна обліково-аналітична система як стратегічний ресурс. Завдяки тісній взаємодії елементів обліково-аналітичної системи підвищується якість економічної інформації та оперативність її формування, забезпечується горизонтальне і вертикальне ефективне управління підприємством.

Для формування обліково-аналітичного інформаційного простору доцільно залучати не лише внутрішні ресурси підприємства, а й зовнішні. Це досить складний економічний механізм, розроблення якого та його практичне застосування потребують неабияких зусиль, ризиків і експериментів. Важливим сьогодні й дещо проблемним є захист економічної інформації, яка формується на підставі обліково-аналітичних інформаційних масивів. Під захистом економічної інформації слід розуміти стан захищеності даних та підтримання її у разі випадкового чи навмисного впливу чинників природного або штучного походження.

Інформаційна безпека обліково-аналітичної інформації передбачає надійність роботи технічного обладнання, досконалість програмного забезпечення, захист вхідної та вихідної інформації від зовнішнього втручання та пошкодження, надійність збереження сформованих зведених та звітних економічних масивів. Інформаційний захист системи обліково-аналітичних даних передбачає:

- безперебійну та надійну роботу технічних засобів, що використовуються в інформаційних системах і технологіях;
- цілісне збереження первинних, аналітичних та синтетичних даних;
- збереження обліково-аналітичних відомостей в електронному зв'язку та їх захист від несанкціонованого втручання незареєстрованих користувачів;
- захист інформаційних даних, що носять конфіденційний характер і належать до комерційної таємниці підприємства.

Цілісна система інформаційно-економічного, обліково-аналітичного забезпечення включає питання фактичних господарських подій, планування, контролю та аналізу діяльності суб'єкта підприємництва для прийняття правильних економічно обґрунтованих рішень із метою вдосконалення виробничо-господарської діяльності, оптимізації витрат, підвищення прибутковості підприємства у цілому.

Вагомою характеристикою системи обліково-економічного забезпечення управління суб'єктом господарювання є сукупність підсумкової інформації про стан і результати діяльності, що відображаються у формах фінансової та

внутрішньогосподарської звітності. Доцільно наголосити на тому, що обліково-економічне забезпечення, яке дає змогу формувати неупереджену економічну інформацію для користувачів різних рівнів і запитів, формується із сукупності підсистем обліку, аудиту, контролю, аналізу, планування.

Економічна діяльність суб'єктів підприємницької діяльності передбачає забезпечення синхронізації функціональної діяльності складників обліково-аналітичного забезпечення. Система управління виробництвом може функціонувати ефективно лише за належного обліково-аналітичного забезпечення, яке включає комплекс заходів, спрямованих на накопичення первинної інформації, згрупованої у певній послідовності та систематизованої з використанням способів і прийомів економічного аналізу, що створюють належні умови для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері виробничої діяльності підприємства. Основним видом діяльності суб'єкта господарювання є виробництво товарної продукції, обсяг і якість якої повинні забезпечувати конкурентну позицію на ринку та одержати очікуваний прибуток.

Інтегрування обліково-аналітичного забезпечення з використанням сучасних інформаційних систем і технологій є одним із найефективніших методів надходження оперативної інформації для її обробки, аналізу, контролю та прийняття рішень. Здійснення ефективного контролю над витратами виробництва є планування витрат у структурних підрозділах та підприємства у цілому, що передбачає бюджетування. Бюджетування витрат – одна з основних і вагомих функцій системи управління витратами виробництва, яка має безпосередній вплив на посилення контрольної функції обліково-аналітичного забезпечення щодо наявності, збереження та використання активів підприємства, за своєчасністю здійснення розрахункових операцій. Бюджетування лімітує витрати ресурсів і рівень рентабельності за окремими видами продукції, видами виробництв та центрами відповідальності.

Отже, основною місією обліково-аналітичного забезпечення є неупереджене та своєчасне відображення економічного стану суб'єкта підприємництва шляхом збору та реєстрації первинної інформації, її обробки та формування зведених, аналітичних і синтетичних показників відповідно до облікової політики підприємства. Підвищення економічної ефективності суб'єктів підприємницької діяльності передбачає забезпечення синхронізації функціональної діяльності складників обліково-аналітичного забезпечення. Тому поглиблення розвитку наукової концепції обліково-аналітичного забезпечення сприятиме формуванню системи показників із метою задоволення потреб адміністративно-управлінського персоналу суб'єкта підприємництва інформацією, необхідною для прийняття оперативних і стратегічних управлінських рішень та контролю над їх реалізацією.

Список використаних джерел:

1. Бруханський Р.Ф. Модернізація обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств: колективна монографія у 2-х т. Дніпропетровськ: Герда, 2013. С. 21-34.

2. Волошук Л.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства. *Праці Одеського політехнічного університету*. 2011. № 2 (36). С. 329-334.

3. Гангал Л.С. Обліково-аналітичне забезпечення управління конкурентоспроможністю агропромислових підприємств: дис. канд. екон. наук: 08.00.09; ОНЕУ. Одеса, 2016. 297 с.

4. Голячук Н. Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством. *Економічний аналіз*. 2010. № 6. С. 408-410.

5. Лень В.С. Обліково-аналітична система підприємства: обґрунтування, визначення, модель. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 1 (5). С. 281-290.

Стемковська Ірина,

старша викладачка кафедри обліку і аудиту,

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Основні засоби є одним із ключових елементів майнового потенціалу підприємств. Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Теоретичні та практичні аспекти організації обліку основних засобів розглянуті у працях М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, М.Г. Чумаченка, І.М. Павлюка, М.Я. Дем'яненка, В.М. Жука, Г.Г. Кірейцева, Л.К. Сука та інших, однак в сучасних умовах залишаються актуальними проблеми обліку основних засобів в умовах воєнного стану.

Метою статті є аналіз специфіки обліку основних засобів в умовах воєнного стану, визначення ключових проблем та пропозиція можливих шляхів їх вирішення.

Згідно з П(С)БО 7, об'єкт основних засобів відносять до активу за виконанням двох умов:

✓ основний засіб принесе економічну вигоду підприємству у майбутньому;

✓ можна чітко визначити вартість цього активу [1].

У період військового стану облік основних засобів зазнає значних змін через нестабільність економічного середовища, фізичне пошкодження або знищення активів, труднощі з логістикою та документацією.

Щоб провести оцінку критеріїв визнання основних засобів необхідно визначитися з двома умовами:

1. Чи має підприємство контроль над активом?

2. Чи отримає підприємство економічні вигоди від використання цього активу у майбутньому?

Наприклад, підприємство має цех на підконтрольній Україні території, у цьому випадку виконуються обидва критерії. Якщо підприємство має складське приміщення на окупованій території і його стан наразі невідомий, то критерії визнання основних засобів не виконуються, адже, по-перше, компанія не може контролювати діяльність складу, а в разі його пошкодження, не зможе отримати економічну вигоду у майбутньому. Якщо ж підприємство не має доступу до активів, то вони обліковуються відповідно до даних бухгалтерського обліку. При отриманні доступу до активів підприємство зобов'язане провести інвентаризацію на перше число місяця, що настає за місяцем, в якому виникла така можливість.

Підприємства, які мають місцезнаходження в районах проведення бойових дій у період дії воєнного стану, або підприємства, структурні підрозділи яких розташовані на таких територіях, проводять інвентаризацію у разі можливості безпечного та безперешкодного доступу уповноважених осіб до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку [2].

Через військові дії компанії вимушені у деяких випадках звільнити власні або орендовані об'єкти, наприклад на територіях, де ведуться бойові дії. У цьому випадку підприємству слід прискорити амортизацію об'єкта або визнати зменшення його корисності. Якщо підприємство призупиняє використання основних засобів, то воно зобов'язане й надалі нараховувати амортизацію, окрім випадків, коли здійснюється нарахування амортизації за виробничим методом, при такому способі амортизаційні відрахування можуть дорівнювати нулю.

У разі втрати або пошкодження активу та при наявності страхового полісу, підприємство може звернутися до страхової компанії для відшкодування збитків. Але перед цим слід детально переглянути умови договору на предмет того, чи покриває поліс такі зовнішні події, як втрати від тероризму, війни тощо. Така компенсація обліковується за дебетом, як дебіторська заборгованість [3].

Якщо підприємство вирішило передати основні засоби ЗСУ або благодійній організації, то при безкоштовній передачі реєструємо це як списання. Для документального оформлення слід використати форму акту приймання-передачі. В подальшому підприємство може претендувати на пільги (без ПДВ, без обмежень по витратах).

Отже, в період дії військового стану підприємства зіштовхнулися з проблемами щодо обліку основних засобів. Особливо це стосується підприємств, які знаходяться у безпосередній близькості до лінії фронту або на тимчасово окупованих територіях.

Таким чином, можна узагальнити наступні проблеми обліку основних засобів у період військового стану:

1. Фізична втрата або пошкодження основних засобів. Військові дії можуть спричиняти руйнування виробничих потужностей, офісів, обладнання чи інфраструктури. Це ускладнює процеси інвентаризації, переоцінки та

документального підтвердження втрат.

2. Відсутність доступу до активів. Через тимчасову окупацію або зруйновану інфраструктуру підприємства часто не мають доступу до своїх основних засобів, що ускладнює їхній облік і контроль.

3. Зміна умов використання основних засобів. Воєнний стан може змінити призначення активів. Наприклад, виробниче обладнання може бути використане для військових потреб, що потребує змін у класифікації основних засобів.

4. Амортизація основних засобів. У період простою основних засобів через воєнні дії виникають проблеми з коректним нарахуванням амортизації, оскільки активи не приносять економічної вигоди.

5. Документальні проблеми. Пошкодження або втрата бухгалтерської документації створюють труднощі у визначенні первісної вартості основних засобів та їхніх змін у часі.

Підсумовуючи вищезазначене, можна виокремити такі особливості обліку основних засобів в умовах воєнного стану:

➤ Адаптація облікової політики. Підприємствам необхідно внести зміни до облікової політики з урахуванням ризиків, пов'язаних із воєнним станом: встановлення процедури обліку втрат або пошкоджень активів; тимчасове припинення амортизації для активів, які не використовуються; відображення змін у призначенні активів у звітності.

➤ Проведення інвентаризації. Підприємства мають регулярно проводити інвентаризацію основних засобів, навіть за відсутності фізичного доступу до активів. Для цього можна використовувати: звіти співробітників, які залишаються на місці; дані з хмарних систем управління активами; фотодокументацію або відеозвіти.

➤ Переоцінка основних засобів. Через значні зміни ринкових умов і знецінення активів підприємствам потрібно проводити переоцінку основних засобів. При цьому варто враховувати: потенційні витрати на відновлення активів, вартість страхового покриття, зниження ринкової вартості через пошкодження.

➤ Формування резервів на відновлення активів. Для забезпечення можливості відновлення втрачених або пошкоджених основних засобів підприємствам доцільно створювати резерви. Це передбачає внесення відповідних змін до фінансової звітності.

➤ Використання сучасних інформаційних технологій. Застосування хмарних систем обліку дозволяє зберігати дані про основні засоби в безпечному середовищі та забезпечує доступ до них у будь-який момент.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку методик швидкої оцінки втрат основних засобів у разі надзвичайних ситуацій, формування стандартів обліку в кризових умовах та створення єдиної інформаційної системи для управління активами в умовах форс-мажору.

Отже, облік основних засобів в умовах воєнного стану супроводжується численними проблемами, такими як: втрата активів, складнощі з їхньою

переоцінкою, амортизацією та документальним підтвердженням. Для ефективного управління підприємства повинні адаптувати облікову політику, посилити внутрішній контроль, використовувати сучасні інформаційні системи та створювати резерви для відновлення активів. Запровадження цих заходів дозволить забезпечити фінансову стабільність підприємств і мінімізувати наслідки воєнних дій для їхніх активів.

Список використаних джерел:

1. П(С)БО 7 «Основні засоби», затверджене наказом Мінфіну від 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>.
2. Постанова від 10 червня 2022 р. № 667 Про внесення змін до Порядку подання фінансової звітності. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-vnesennya-zmin-do-poryadku-po-667>.
3. KPMG. Облік та фінансова звітність підприємств під час війни. Необоротні активи – інші питання обліку. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2022/05/oblik-ta-finansova-zvitnist-pidpryemstvpid-chas-viyny.html>.

Судомир Світлана

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки і менеджменту,
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»*

**КОНЦЕПЦІЯ РОЗУМНОГО МІСТА ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ**

Концепція розумного міста виступає інноваційним підходом до вирішення сучасних викликів міського розвитку, забезпечуючи сталий розвиток територій. Вона базується на використанні цифрових технологій, інтернет речей, великих даних та штучного інтелекту для підвищення ефективності управління ресурсами, екологічної безпеки та якості життя населення. Особливо актуальним є впровадження концепції розумного міста в умовах необхідності забезпечення сталого розвитку. Сталий розвиток передбачає збалансоване врахування екологічних, економічних і соціальних аспектів, що є особливо важливим для збереження екосистем, раціонального використання ресурсів та підвищення конкурентоспроможності територій. Впровадження концепції розумного міста є не лише актуальним завданням для сучасних міст, але й стратегічним пріоритетом, який дозволяє створити комфортне середовище для життя громадян, сприяти економічному зростанню та забезпечити сталий розвиток територій [1].

Концепція розумного міста базується на поєднанні сучасних технологій, ефективного управління ресурсами та стратегії сталого розвитку. Для реалізації цієї концепції потрібні комплексні дії з урахуванням локальних потреб і міжнародного досвіду.

Сучасне трактування розумного міста тісно пов'язане з поняттям сталого розвитку, оскільки фактори, що формують кожен зі складових розумного міста, передбачають збалансоване поєднання економічних, соціальних та екологічних чинників, а також спрямованні на задоволення матеріально-духовних потреб сьогодення і створення умови для стійкого економічного розвитку в перспективі з врахуванням майбутніх ціннісних орієнтацій через механізми гармонізації людини з природою та у суспільстві [2].

Відповідно до європейської моделі «розумне місто» можна визначити за такими складниками: «розумна економіка» – новітні технологічні рішення та ресурсоощадна енергетика; «розумна мобільність» – доступність, простота та безпека транспортних й логістичних систем; «розумне довкілля» – розв'язання проблем довкілля та недопущення екологічних катастроф; «розумні люди» – активність громадян та їх залучення в управлінські процеси; «розумне життя» – висока якість життя в інфраструктурному та культурному аспекті; «розумне врядування» – публічність та послідовність діяльності місцевої влади.

Тут акцент робиться на розумних послугах. Ці послуги використовують передові технології для оптимізації роботи в містах та покращення управління ресурсами. З'ясуємо особливості цих послуг та їх вплив на добробут мешканців.

Розумна економіка. Спрямована на покращення економіки за допомогою нових видів діяльності, таких як консультаційні послуги та партнерство між державним і приватним секторами. Крім того, нові бізнес-моделі базуються на спробах поєднати дані з різних джерел і розширити доступність відкритих даних.

Розумна мобільність. Ключовою особливістю, яку часто пов'язують із розумними містами, є складна транспортна система. Ця система має на меті підвищити безпеку та ефективність дорожнього руху, скоротити час на дорогу і цим самим підвищити загальну якість життя мешканців. Вона охоплює як приватний, так і громадський транспорт із програмами, призначеними для оснащення інтелектуальних транспортних засобів передовими сенсорними технологіями та мережами зв'язку. Сервіси геолокації допомагають користувачам знаходити найближчу АЗС чи станцію зарядки електромобілів. Крім того, у ширшому масштабі результатом впровадження розумної мобільності стане мінімізація заторів у години пік, оптимізація автобусних маршрутів, просування спільних велосипедних програм, зменшення забруднення повітря.

Розумне довкілля. Його можна досягти шляхом створення карт шуму та забруднення повітря. За допомогою такої карти влада міста може швидко виявити аномальні чи небезпечні умови та вжити відповідних заходів, наприклад, запровадити обмеження на дорогах, попередити громадськість. В ідеалі система працюватиме з іншими компонентами розумного міста, такими як розумний транспорт для керування трафіком у небезпечних зонах або розумні дії для відключення електроенергії в небезпечних зонах.

Розумні громадяни. Мешканці є головними зацікавленими сторонами в місті. Розумні міста прагнуть розвивати поінформованість мешканців та сприяти

згуртованості громад. Наприклад, інтелектуальні освітні ініціативи охоплюють програми навчання протягом усього життя, спрямовані на різні аспекти, такі як працевлаштування, цифрове залучення та ін. Важливим тут є налагодження співпраці між органами місцевого самоврядування з навчальними закладами, промисловістю, місцевим бізнесом, громадськими організаціями. Всі ці зацікавлені сторони мають досвід, ідеї, яким слід ділитися.

Розумне життя слід розглядати через розумні будівлі, розумні комунальні, медичні та адміністративні послуги.

Розумні будівлі. Розумні будівлі спрямовані на підвищення енергоефективності житлових і комерційних приміщень. Наприклад, вони можуть регулювати освітлення та температуру залежно від діяльності людей і використовувати інтелектуальні пристрої для покращення щоденних завдань. Крім того, розумні будівлі можуть ретельно контролювати структурну цілісність.

Розумні комунальні послуги. Споживання енергії, газу та води є прикладами ресурсів, які розумні комунальні підприємства прагнуть мінімізувати, сприяючи як економічному розширенню, так і сталості. Розумні електромережі, децентралізоване зберігання енергії та віртуальні електростанції є загальновизнаними прикладами інтелектуальних комунальних програм. Прикладами інтелектуальних комунальних послуг є моніторинг водних ресурсів, регулювання тиску води та ін.

Розумні медичні послуги. Передбачають ефективне та дієве надання медичного лікування. Наприклад, розумні медичні заклади мають можливість інтегрувати записи про стан здоров'я пацієнтів з різних джерел, тим самим підвищуючи якість медичного обслуговування. Дані, отримані від переносних пристроїв і взаємопов'язаного медичного обладнання, також є цінними активами в інтелектуальних ініціативах охорони здоров'я. Мешканці можуть отримати доступ до медичних послуг за допомогою телемедицини, щоб мінімізувати час очікування та подорожі. Крім того, розумні медичні програми спрямовані на розширення можливостей пацієнтів, надаючи їм контроль над своїм здоров'ям та інформацією, пов'язаною з хворобами.

Розумні адміністративні послуги. Основною метою таких послуг є ефективне використання державних ресурсів. Ці послуги охоплюють різні додатки. Прикладом є енергоефективне інтелектуальне вуличне освітлення, яке регулює свою інтенсивність залежно від присутності пішоходів і велосипедистів, тим самим підвищуючи загальну безпеку руху [18].

Розумне врядування. Метою розумного врядування є підвищення прозорості, підвищення продуктивності місцевого самоврядування та адаптація послуг відповідно до потреб громадян. Відкрита обробка даних підвищує ефективність і прозорість, дозволяючи користувачам отримувати доступ і посилалися на різноманітні дані. Крім того, послуги електронного уряду дозволяють громадянам здійснювати різноманітні взаємодії з урядом в Інтернеті, наприклад, планувати шлюб або подавати заявку на соціальне житло, дозвіл на

проживання чи стати на черга в дитячий садочок. Крім того, люди можуть брати активну участь у міському плануванні та розвитку через мобільні додатки, онлайн-форуми спільнот і форуми громад, щоб отримувати відгуки про розвиток свого міста.

Отже, основні цілі концепції «розумне місто» включають сприяння економічному розвитку, вирішенню екологічних та соціальних проблем мешканців.

Успішне впровадження концепції розумного міста в Україні сприятиме не тільки вирішенню поточних міських викликів, але й створеним умовам для довгострокового сталого розвитку території. Це дозволить підвищити якість життя громадян, зменшити екологічний вплив міського середовища, а також зміцнити економічну конкурентоспроможність українських міст на міжнародному рівні. Для досягнення цих цілей необхідно забезпечити координацію дій між владою, бізнесом, науковцями та громадськістю, створюючи прозорі та ефективні механізми управління.

Список використаних джерел

1. Судомир С. (2024). Концепція SMART CITY як інноваційний підхід до забезпечення сталого розвитку територій: міжнародний досвід та перспективи впровадження в Україні. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. (3), С. 416–421. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-59>
2. Судомир С.М. Стійкий розвиток як складова потенціалу підприємства. *Інноваційна економіка*. № 3' 2008 [9]. С. 73-75.

Сук Петро,

*д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування,
ВП НУБіП України “Ніжинський агротехнічний інститут”*

НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА ОБЕРНЕНИМ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ОСНОВНОЇ НЕОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Щоб здійснювати діяльність в умовах сучасних викликів і глобалізації економіки підприємства повинні використовувати необоротні активи.

Необоротні активи – це засоби праці, які можна застосовувати більше ніж один раз у процесі виробництва і мають очікуваний строк корисного використання (експлуатації) більше одного року (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Вартість необоротних активів протягом строку їх корисної експлуатації розподіляється у витрати частинами за допомогою амортизації. Її розраховують за різними методами. Наприклад, можна використовувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі прибутку від основної неопераційної діяльності.

Неопераційною діяльністю є діяльність яка включає фінансову, інвестиційну та іншу неопераційну діяльність підприємства [1; 2].

Напрям 3

«Управлінські, економічні та облікові, аспекти поліпшення діяльності підприємств»

Неопераційна діяльність поділяється на основну неопераційну і іншу неопераційну діяльність.

До основної неопераційної діяльності належить фінансова і інвестиційна діяльність.

Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей).

Інша неопераційна діяльність – операції, які виникають у процесі діяльності, але не пов'язані з операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства.

Доходи від основної неопераційної діяльності обліковують на рахунках 72 “Дохід від участі в капіталі”, 73 “Інші фінансові доходи”, а також на субрахунку 712 “Дохід від реалізації інших оборотних активів”.

Реєстрація витрат від основної неопераційної діяльності підприємства здійснюється на рахунках 95 “Фінансові витрати”, 96 “Втрати від участі в капіталі” і на субрахунку 943 “Собівартість реалізованих виробничих запасів” [3; 4].

Прибуток (збиток) від основної неопераційної діяльності визначається як алгебраїчна сума доходів і витрат фінансової та інвестиційної діяльності.

Визначення прибутку (збитку) від основної неопераційної діяльності окремо у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності не здійснюється. Підприємство його може розраховувати самостійно відповідно до потреб користувачів інформації або для цілей управління виробничим процесом.

Щоб визначити амортизацію необоротних активів за оберненим методом основі прибутку від основної неопераційної діяльності спочатку необхідно обрахувати амортизацію необоротних активів за методом на основі прибутку від основної неопераційної діяльності, і суми переставити у протилежній послідовності: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т. д.

Річна сума амортизації за методом на основі прибутку від основної неопераційної діяльності обчислюється множенням вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю), на коефіцієнт амортизації, який визначається діленням прибутку від основної неопераційної діяльності за відповідні періоди на плановий обсяг прибутку від основної неопераційної діяльності за увесь період.

При визначенні прибутку (збитку) від основної неопераційної діяльності користуються формулою:

$$П(З)ОНД = ДФД + ДІД - ВФД - ВІД,$$

де: П(З)ОНД – прибуток (збиток) від основної неопераційної діяльності;
ДФД – дохід від фінансової діяльності; ДІД – дохід від інвестиційної діяльності;
ВФД – витрати від фінансової діяльності; ВІД – витрати від інвестиційної діяльності.

Розрахунок амортизації необоротних активів за методом на основі прибутку від основної неопераційної діяльності виконують за формулами:

$$CA = (PB - LB) \times KA,$$

де: CA – сума амортизації; PB – первісна вартість об'єкта; LB – ліквідаційна вартість об'єкта; KA – коефіцієнт амортизації.

$$KA = \text{ПОНД} : \text{ППОНД},$$

де: ПОНД – плановий або фактичний обсяг прибутку від основної неопераційної діяльності за окремі періоди; ППОНД – плановий обсяг прибутку від основної неопераційної діяльності за увесь період.

Визначення амортизації необоротних активів можна робити також і за іншим варіантом методу на основі прибутку від основної неопераційної діяльності:

$$CA = \text{ПОНД} \times KA;$$

$$KA = (PB - LB) : \text{ППОНД}.$$

Прорахунок методу амортизації необоротних активів на основі прибутку від основної неопераційної діяльності можна здійснювати двома способами: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

За видами прибутку від основної неопераційної діяльності доцільно застосовувати багато обернених методів амортизації необоротних активів, а саме на основі: 1) прибутку від реалізації необоротних активів; 2) прибутку від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) прибутку від спільної діяльності; 4) прибутку від інвестицій в дочірні підприємства; 5) прибутку від дивідендів одержаних; 6) прибутку від відсотків одержаних; 7) інших прибутків від фінансових операцій та ін.

Висновки. В умовах розвитку сучасної економіки постає необхідність удосконалення технології відображення інформації про діяльність підприємств.

Техніки, прийоми, методи і способи, що застосовуються у бухгалтерському обліку при реєстрації господарських засобів, джерел їх утворення і господарських операцій повинні відповідати реальним процесам, що відбуваються на підприємствах.

Зокрема, при виборі методу амортизації необоротних активів потрібно враховувати очікуваний спосіб одержання економічних вигод від його використання.

Обчислювати амортизацію необоротних активів можна за оберненим методом на основі прибутку від основної неопераційної діяльності.

Основну неопераційну діяльність складають види діяльності, які призводять до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства, або які пов'язані з придбанням та реалізацією тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей) [1; 2].

Прибуток (збиток) від основної неопераційної діяльності розраховується як різниця між сумою доходів і витрат фінансової та інвестиційної діяльності.

При обчисленні оберненого методу амортизації необоротних активів на основі прибутку від основної неопераційної діяльності, спочатку треба її визначити за методом на основі прибутку від основної неопераційної діяльності, а потім суми відобразити у зворотній черговості: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т. д.

Можна використовувати різні обернені методи амортизації необоротних активів відповідно до видів прибутку від основної неопераційної діяльності, у тому числі на основі: 1) прибутку від реалізації необоротних активів; 2) прибутку від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) прибутку від спільної діяльності; 4) прибутку від інвестицій в дочірні підприємства; 5) прибутку від дивідендів одержаних; 6) прибутку від відсотків одержаних; 7) інших прибутків від фінансових операцій та ін.

Обчислення оберненого методу амортизації необоротних активів на основі прибутку від основної неопераційної діяльності можна робити двома способами: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” : Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : Наказ Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 09 грудня 2011 р. № 1591). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.

4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

Тищенко Анастасія,

студентка 3 курсу, спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник - Дворник Інна,

к.е.н., доцент ,

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Державний бюджет займає ключове місце під час регулювання економічних процесів, забезпечення фінансової стабільності, а також соціального розвитку та добробуту населення, особливо в умовах війни [2].

Глобальні зміни, спричинені повномасштабним вторгненням держави-агресора, вразили економіку України та змусили її змінювати фінансову систему.

Всеукраїнська науково-практична конференція
«Міжгалузеві наукові дослідження: можливості та варіанти впровадження»

В умовах воєнного стану надзвичайно важливо забезпечити належне виконання державного бюджету. Нині перед Україною постали завдання із забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи, переорієнтації раніше поставлених державою цілей, перерозподілу обмежених бюджетних коштів, забезпечення соціальних виплат громадянам, збільшення видатків на оборону держави, перегляду джерел наповнення бюджету та залучення міжнародної фінансової допомоги. Від злагодженості та швидкої координації ланок бюджетної політики залежить підтримання фінансової стійкості держави та недопущення виникнення макроекономічних дисбалансів [3].

Таблиця 1

Структура і динаміка доходів державного бюджету у 2021 та 2023 р.р.

Доходи	2021 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
Неподаткові надходження	175358	991601,7	816243,7
Доходи від операцій з капіталом	328,7	100,3	-228,4
Кошти від закордон-них країн і міжнародних організацій	1289,9	433404,5	432114,6
Цільові фонди	209,4	432,1	222,7
Офіційні трансферти	12576,1	42915,3	30339,2
Усього	1296852,9	2671998	1375145,1

Проаналізувавши дані державного бюджету 2021 і 2023 років, спостерігалось збільшення витрат, особливо змінилася сума витрат у сфері оборони і зменшилася - освіти.

У довоєнний 2021 рік сума державного боргу становила 2671828 млн грн, а ВВП - 5459574 млн грн, частка державного боргу до ВВП - 48,9%. У кінці 2023 року: державний борг - 5519484 млн грн, а ВВП - 6537825 млн грн, частка державного боргу до ВВП - 84,4%. При цьому рівень боргової безпеки у 2023 році перевищує нормативний показник 60% ВВП.

Наслідками збільшення державного боргу є: зростання інфляції високими темпами, випередження цін над виплатами заробітних плат, залежність країни від кредиторів та збільшення зобов'язань України виконувати їх умови, девальвація національної валюти, а отже і погіршення рівня якості життя населення, зменшення їх реальних доходів, значне подорожчання енергоносіїв, та ін.

Структура загального боргу: у 2021 році сума зовнішнього боргу 57197 млн дол. США, внутрішнього - 40750,4 млн дол. США; у 2023 році: 101704,7 млн дол. США і 43612,2 млн дол. США відповідно. Таким чином за 2 воєнні роки державний борг збільшився на 48% і склав 145316,9 млн дол. США [1].

Через військову агресію з боку росії, з метою забезпечення видаткової частини державного бюджету і виконання державою своїх функцій існує додаткове

Напрям 3

«Управлінські, економічні та облікові, аспекти поліпшення діяльності підприємств»

фінансування загального фонду державного бюджету ЄС, США, МВФ, Японії, Канади, Великої Британії, Норвегії, Світового банку, Іспанії тощо [4].

Таблиця 2

Структура і динаміка витрат державного бюджету у 2021 та 2023 р.р.

Витрати	2021 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
Загальнодержавні функції	206643,1	296139,1	89496
Оборона	127527,3	2097620,5	1970093,2
Громадський порядок, безпека, судова влада	174409,6	574614,6	400205
Економічна діяльність	180989,9	134307,6	-46682,3
Охорона навколишнього середовища	8200,2	5202,5	-2997,7
Житлово-комунальне господарство	164,1	8369,4	8205,3
Охорона здоров'я	170505,2	179258,2	8753
Духовний та фізичний розвиток	15970,3	11817,7	-4152,6
Освіта	63837,1	60452,2	-3384,9
Соціальний захист та соціальне забезпечення	339278,9	469251,2	129972,3
Міжбюджетні трансферти	202733,3	177385,2	-25348,1
Усього	1490258,9	4014418,1	2524159,2

Пропозиції щодо удосконалення використання державного бюджету: впровадження використання різних податкових ставок:

- прогресивних: для зменшення диференціації доходів населення та відповідно наповнення державного бюджету;
- регресивних: для галузей економіки, що забезпечують продовольчу безпеку країни і формують ВВП(наприклад сфера сільського господарства).

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL:<https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Ватаманюк-Зелінська У. З., Прицак Я. М., Зелінський М.-П. Б. Особливості формування та виконання державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2023. №185. С.26-31. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/10804/1/Vatamaniuk-Zelinska.pdf>
3. Канаєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa (Вісник Київського національного торговельно-економічного університету)*. 2022. Том 144. № 4. С. 98–109. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1349/1291>
4. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435

Царук Наталія,

*к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ В ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА ШЛЯХОМ АВТОМАТИЗАЦІЇ

Галузь тваринництва, в якій формується близько 30% валового сільськогосподарського виробництва, займає важливе місце в аграрному комплексі економіки України. Її розвиток залишається важливою умовою продовольчої безпеки, сталого соціально-економічного стану держави та істотним резервом експорту сільськогосподарської продукції.

Дієве управління та державне регулювання галузі потребує належного інформаційного забезпечення. Необхідність забезпечення ефективного виробництва продукції тваринництва диктує потребу в удосконаленні обліково-аналітичного забезпечення управління даним процесом. Виробництво продукції тваринництва, облік даного процесу є дискусійними проблемами аграрної економіки.

Важливим етапом удосконалення обліку виробництва продукції тваринництва є його автоматизація. Сучасні комп'ютерні технології дозволять переорієнтувати облік на одержання оперативної інформації, яка необхідна для управління та сприятиме скороченню витрат праці, при обробці первинних і зведених документів.

Облік в сільському господарстві відрізняється від обліку на підприємствах інших галузей, так як це складна система за своєю організацією, має свої унікальні особливості та вимагає певного порядку відображення господарських операцій. Вирішенню цього питання сприяє автоматизація бухгалтерського та управлінського обліку як засобу контролю за діяльністю, а також чітка взаємодія між ними. У сільськогосподарських галузях, на яких найбільше відчутно нестачу висококваліфікованої робочої сили, є досить висока потреба у частковій або повній автоматизації діяльності, яка у сучасних умовах є невід'ємною частиною зростання конкурентної переваги підприємства, адже вона дозволить досить успішно конкурувати з іншими «гравцями» як на вітчизняному так і на світовому ринку. Проте не зважаючи на готовність використання усіх переваг діджиталізації на підприємстві, є декілька перепон, які ускладнюють цю можливість - відсутність доступного за ціною політикою програмного забезпечення та устаткування, низький рівень обізнаності бухгалтерів у питаннях сучасних інформаційних технологій.

Автоматизація сільгосппідприємства складається із автоматизації не лише стандартних розділів бухгалтерського обліку, але й автоматизації обліку таких специфічних ділянок, як оперативний облік виробництва продукції рослинництва, тваринництва, облік орендованих сільськогосподарських земель, кількісно-якісний облік робіт та процесів на елеваторі. Програмне забезпечення дозволяє вести усі ці ділянки у розрізі операторів інформації та документів, які

при цьому використовуються.

Деяка частина інформації при цьому не потребує обов'язкової присутності оператора інформаційних систем (бухгалтера) при складанні необхідних документів.

Подальша трансляція первинних даних в стандартний функціонал програмного забезпечення (як в бухгалтерський, так і в управлінський розділи) дає можливість мінімально уникнути помилок у відображенні обліку господарської діяльності та не потребує спеціального навчання користувачів фінансового відділу досить складним виробничим процесам [2].

Визначимо галузеві особливості програмного забезпечення, та його роль у функціонуванні галузі тваринництва. Враховуючи те, що затрати на вирощування та утримання деяких тварин враховуються у поточному році, а продукція від їх діяльності отримується в наступному звітному році, можемо помітити, що затрати розмежовуються по виробничих циклах. Для управління такою складною організацією необхідна автоматизована система обліку, яка буде враховувати всі тонкощі галузі тваринництва.

Програмне забезпечення для тваринництва розроблене із розумінням організації бухгалтерського обліку на сільськогосподарському підприємстві та порядку ведення господарської діяльності. Воно призначене для обліку виробництва та реалізації продукції тваринництва, а також для ведення обліку біологічних активів [1].

Завдяки впровадженню автоматизованої системи обліку спеціалісти та керівники в галузі тваринництва вже мають можливість: планувати структуру стада та поголів'я тварин; контролювати рух тварин; вести облік витрати кормів; вести облік виробництва та реалізації продукції; розраховувати собівартість продукції; формувати необхідну звітність.

Система забезпечує актуальну оперативну інформацію по основних показниках діяльності, що дозволить керівнику оперативно вносити корективи, відслідковувати та контролювати виконання робіт в тваринництві.

Технології не стоять на місці та розвиваються, займаючи усе більш важливі позиції у сільському господарстві. Такі тенденції призведуть до того, що на заміну дояркам, тваринникам, комбайнерам приходять електронні механізми та програми.

У наш час практично немає місця, куди б ще не проникли переваги сучасних інформаційних технологій. Підприємства усіх галузей у певній мірі вже автоматизовані та здатні вести свою діяльність практично не залучаючи до цього людину. Програмне забезпечення здатне розрізняти найменші зміни у тих чи інших процесах, та реагувати на ці зміни. Високі технології дозволяють на тваринницьких, птахівницьких та зернових фермах використовувати спеціальні датчики, які стежать за поведінкою худоби, температурою тіла тварин, їх місцезнаходженням - як зовні, так і у будь-якому приміщенні. Спеціальні прилади та програми дозволяють отримувати оперативну інформацію. Усе робиться автоматично із урахуванням як зовнішніх, так і внутрішніх факторів й

чинників. Інформація від усіх приладів оперативно надходить до оператора, обліковця та управлінського персоналу, де дозволяє у короткі терміни прийняти якісні та оперативні рішення, які матимуть значний вплив на економічний мікроклімат господарюючого суб'єкта. Документи створюються автоматично, якісно та швидко, та вибудовують усю структуру бухгалтерського обліку, поєднуючи окремі елементи у один, та формуючи комплексну і цілісну інформацію про діяльність підприємства.

На жаль, поки що не кожне підприємство має можливість використовувати переваги технічного прогресу через їх високу вартість. Однак, висока дохідність галузі та незаперечні переваги автоматизованого обліку і виробництва дозволяють припустити, що з часом керівництво сільськогосподарських підприємств буде все більше інвестувати в сучасні технології, що, беззаперечно, є основним шляхом підвищення конкурентоздатності в умовах мінливої ринкової кон'юнктури.

Список використаних джерел:

1. Микульський В. С. Галузеві особливості організації автоматизованого обліку на сільськогосподарському підприємстві. Облік і фінанси. 2019. № 4. С. 37-44.
2. Зелінська О., Сухоцька С. Використання сучасних інформаційних технологій в агропромисловому комплексі. Галицький економічний вісник. 2016. № 2 С. 142-148.
3. Гончаренко Н.В. Організація первинного обліку біологічних активів у тваринництві. Облік і фінанси АПК. 2007. № 11-12. С. 22-30.

***Чередниченко Олександра**
студентка групи БА-231*

***Іванько Анатолій**
д. е. н., професор,
професор кафедри менеджменту та аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА: КЛЮЧОВІ ЧИННИКИ ТА РОЛЬ МАРКЕТИНГУ

У сучасних умовах, коли ринок сільськогосподарської продукції стає все більш насиченим, а вимоги споживачів зростають, конкурентоспроможність стає вирішальним чинником для виживання та розвитку аграрних підприємств.

Враховуючи, що поняття конкурентоспроможності аграрних підприємств трактується вченими неоднозначно, будемо розуміти під ним здатність аграрного підприємства успішно конкурувати на ринку, досягати стабільних прибутків та задовольняти потреби споживачів.

На конкурентоспроможність аграрного підприємства впливає цілий ряд чинників. В економічній літературі існує різна їх класифікація, які узагальнено можна поділити на зовнішні та внутрішні, а точніше – на керовані (тобто суб'єкт

Напрям 3

«Управлінські, економічні та облікові, аспекти поліпшення діяльності підприємств»

господарювання може впливати на них) та некеровані (чинники, до зміни яких підприємство пристосовується). До ключових чинників конкурентоспроможності аграрного підприємства, на які підприємство може впливати, на наш погляд, доцільно віднести: якість продукції, інновації, ефективність виробництва, логістику, маркетинг (рис. 1).

Розглядаючи роль маркетингу, як одного із ключових чинників в підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств, доцільно виділити наступні його аспекти:

1) Дослідження ринку. Глибоке розуміння потреб споживачів, аналіз конкурентного середовища дозволяють суб'єктам господарювання виробляти продукцію та надавати послуги, які задовольнятимуть потреби клієнтів.

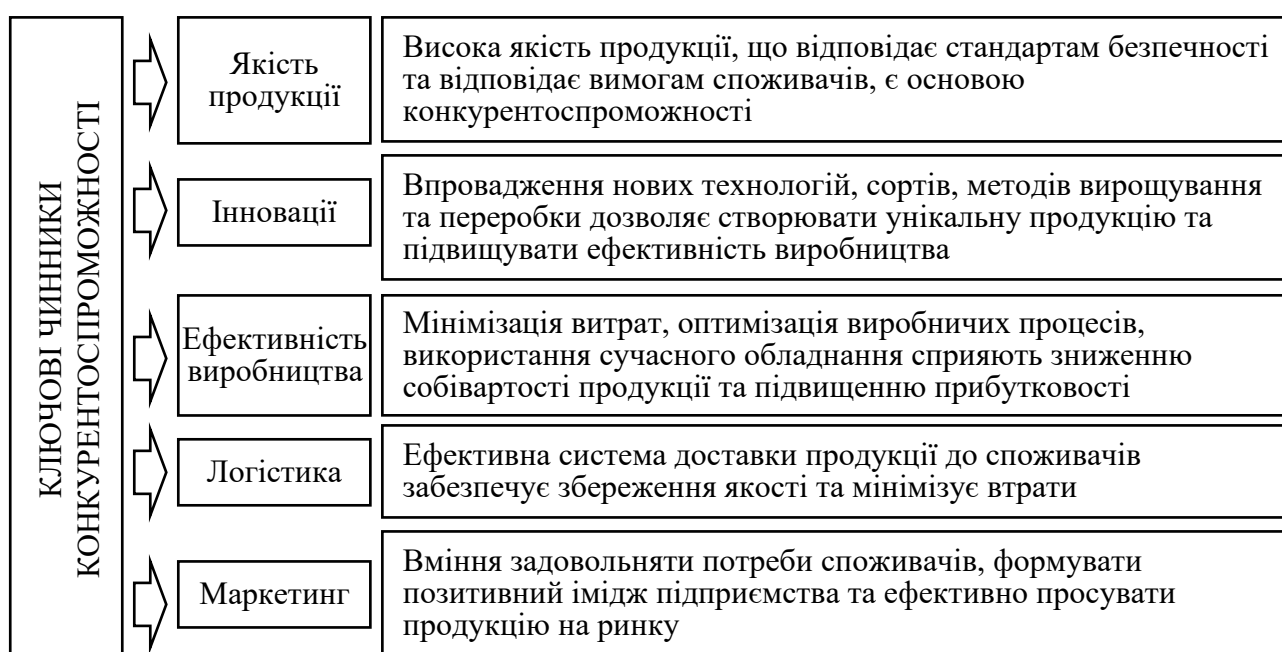

Рис. 1. Ключові чинники конкурентоспроможності аграрного підприємства

Джерело: розроблено автором [1, 2]

2) Створення бренду. Розробка сильної брендової ідентичності, яка відрізняє підприємство від конкурентів, а також створення позитивних асоціацій з брендом (якість, натуральність, екологічність), дозволяє виділитися на ринку, підвищити лояльність споживачів та встановити більш високі ціни на продукцію.

3) Просування продукції. Ефективна рекламна кампанія, участь у виставках, співпраця з інфлюенсерами, використання соціальних мереж сприяють підвищенню впізнаваності бренду та збільшенню продажів продукції.

4) Формування цінності. Демонстрація споживачам унікальних характеристик та переваг продукції, які відрізняють її від конкурентів (смак, упаковка, додаткові послуги); отримання сертифікатів якості та безпеки, що підтверджують високі стандарти виробництва; постійний розвиток асортименту продукції для задоволення мінливих потреб споживачів, сприяють створенню додаткової цінності продукції.

5) Управління продажами. Організація ефективної системи збуту; надання додаткових послуг, таких як доставка, консультації, гарантії; встановлення партнерських відносин з дистриб'юторами та роздрібними мережами.

6) Створення системи зворотного зв'язку з клієнтами. Аналіз відгуків споживачів дозволяє вносити необхідні зміни в продукцію та маркетингову стратегію.

При цьому, стратегіями підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств може бути:

- спеціалізація: зосередження на виробництві певної групи продукції, що дозволяє досягти високої якості та ефективності;

- диверсифікація: розширення асортименту продукції, освоєння нових ринків;

- кооперація: об'єднання зусиль з іншими аграрними підприємствами для спільного вирішення маркетингових задач;

- партнерство з переробними підприємствами: створення вертикально інтегрованих структур для збільшення доданої вартості продукції.

Отже, конкурентоспроможність аграрного підприємства – це комплексний показник, що залежить від багатьох чинників. Маркетинг відіграє серед них одну із ключових ролей. Завдяки ефективним маркетинговим інструментам аграрні підприємства можуть підвищити свою конкурентоспроможність, збільшити прибуток та забезпечити стійкий розвиток.

Список використаних джерел:

1. Іванько А.В. Удосконалення управління господарською діяльністю сільськогосподарських підприємств в контексті формування рівноваги на ринку агропродовольчої продукції: монографія / А.В. Іванько. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2018. 344 с. URL : <http://ela.nati.org.ua:8080/handle/123456789/782>

2. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми / М. Й. Малік, О. А. Нужна. Київ: ННЦ ІАЕ, 2007. 270 с.

Шкарупа О.В.

д.е.н., професор

Власенко Д.О.

к.е.н., доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Управління господарською діяльністю та визначення стратегії розвитку є важливими аспектами функціонування підприємств незалежно від форми власності чи масштабу їхньої діяльності. Однак універсальної стратегії для всіх організацій не існує. Кожне підприємство формує власну стратегію, враховуючи аналіз зовнішнього середовища, внутрішні ресурси та потенціал, а також місію

та цілі організації. Стратегічне планування не є самоціллю, але його значення полягає у можливості забезпечення ефективної реалізації прийнятих рішень через розробку планів, програм та проектів.

Процес стратегічного планування вимагає значних управлінських зусиль і передбачає активну участь керівництва, яке повинно забезпечити залучення команди до вироблення та впровадження стратегії. Особливо важливим цей процес є в період впровадження системи планування, коли організація лише адаптується до нових підходів. Вибір стратегічного курсу підприємства залежить від аналізу ключових факторів його стану, а також від стилю управління, який може бути як приростним, так і підприємницьким. Останній передбачає системний підхід до планування, що особливо актуально в умовах змінного зовнішнього середовища.

Диверсифікація виступає важливим інструментом адаптації транспортних підприємств до змінних умов, зокрема в умовах воєнного стану. Вона полягає у впровадженні нових технологій, виході на інші ринки чи галузі, з якими підприємство раніше не працювало. Диверсифікація також передбачає створення нової продукції чи послуг, що вимагає фінансових інвестицій. Вона може бути двох типів: пов'язана (коли нові напрями діяльності мають зв'язок з існуючим бізнесом, наприклад, у виробництві чи маркетингу) та незв'язана (коли новий бізнес є незалежним від попередніх напрямів).

Стратегії диверсифікації можуть реалізовуватися через освоєння нових сегментів ринку, створення альянсів чи вихід на зарубіжні ринки. Успішне впровадження таких стратегій сприяє зміцненню позицій підприємства, але водночас є складним процесом, який може супроводжуватися ризиками та втратами. Особливо це актуально в умовах воєнного стану, коли політична та економічна нестабільність створюють додаткові виклики, такі як зміни в регуляторному середовищі, обмеження у логістиці чи посилення конкуренції.

Таким чином, диверсифікація для транспортних підприємств має стати постійним напрямом стратегічного управління. Вона дозволяє оперативно реагувати на зміни ринкових умов, зменшувати ризики та забезпечувати стійкість підприємства в умовах підвищеної невизначеності.

У контексті України диверсифікація транспортних підприємств набуває особливого значення, зважаючи на поточний воєнний стан, що створює безпрецедентні виклики для галузі. За даними Міністерства інфраструктури України, у 2023 році обсяг перевезень вантажів залізничним транспортом скоротився на 30% у порівнянні з довоєнним рівнем, а автотранспортні перевезення втратили понад 40% обсягу через руйнування логістичних маршрутів та інфраструктури. Водночас морський транспорт зазнав значних втрат через блокаду портів, що змусило підприємства шукати альтернативні логістичні рішення, зокрема використання дунайських портів та залучення міжнародних транспортних коридорів [1, 4].

Статистика також свідчить про важливість освоєння нових ринків. У 2023 році експортні перевезення через західні кордони України зросли на 25%, що

демонструє потребу в адаптації транспортних підприємств до умов, спричинених перенаправленням вантажопотоків. Наприклад, диверсифікація маршрутів залізничного транспорту через Польщу, Словаччину та Румунію стала критичним фактором для забезпечення експорту агропромислової продукції, яка складає близько 40% від загального експорту країни [1, 4].

Диверсифікація діяльності підприємств також проявляється в переході до цифрових рішень та автоматизації. Так, кількість впроваджених цифрових платформ для управління перевезеннями зросла на 15% порівняно з 2022 роком [1]. Це дозволило підвищити ефективність логістичних процесів та зменшити витрати, що є ключовим фактором у період економічної нестабільності. Одним із прикладів є активний розвиток сервісів електронного бронювання перевезень та відстеження вантажів у реальному часі.

В умовах воєнного стану важливо також враховувати регіональні особливості та розподіл ризиків. Наприклад, підприємства в західних регіонах України демонструють вищі показники адаптації, оскільки ці території менше зазнали руйнувань інфраструктури. Водночас у центральних та східних регіонах ключовим фактором успіху є залучення міжнародних інвестицій для відновлення зруйнованих логістичних вузлів.

Таким чином, диверсифікація має бути безперервним процесом, що враховує як поточні зміни ринкової ситуації, так і довгострокові перспективи. Вона дозволяє підприємствам не лише реагувати на виклики, а й створювати передумови для відновлення і зростання навіть у складних умовах.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний звіт Державної служби статистики України за 2023 рік. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Кизим М.О., Лепа Р.М. Економічна безпека підприємств: стратегія і механізми зміцнення. Монографія. – Харків: ІНЖЕК, 2021. – 428 с.
3. Коваленко В.М. Цифрова трансформація транспортних послуг в Україні. – Київ: Логос, 2022. – 198 с.
4. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua>.
5. Панасюк Б.Я., Гончарук І.В. Диверсифікація бізнесу: теорія і практика. Монографія. – Львів: Українська академія друкарства, 2020. – 256 с.

Шкарупа О.В.

д.е.н., професор

Власенко Д.О.

к.е.н., доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ВПЛИВ КОГНІТИВНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В АГРОБІЗНЕСІ

Сучасний бізнес-світ характеризується високою динамікою, невизначеністю та постійно зростаючою конкуренцією. В цих умовах успішність

підприємства значною мірою залежить від якості прийнятих рішень. Однак, людський фактор, а саме схильність до когнітивних упереджень (або «когнітивних спотворень» від англ. *cognitive bias*), часто стає перешкодою на шляху до ефективної діяльності. Сучасна теоретична економіка прагне врахувати такі неекономічні компоненти діяльності людей, у тому числі емоційні, когнітивні та соціальні упередження [1].

Когнітивні упередження – це систематичні помилки в мисленні людини, психологічні феномени, які впливають на сприйняття інформації, оцінку подій та прийняття нею рішень. Вони зумовлені особливостями роботи людського мозку, прагненням спростити складні завдання та швидко знайти будь-яке рішення. У сфері агровиробництва такі упередження можуть призводити до нерациональних дій, які згодом можуть негативно позначатися на ефективності господарства.

Одним із найпоширеніших когнітивних упереджень в агробізнесі є ефект підтвердження. При прийнятті рішень людина часто схильна шукати інформацію, яка підтверджує їхні вже існуючі переконання, ігноруючи альтернативні точки зору. Наприклад, якщо фермер протягом багатьох років використовував певний сорт пшениці і отримував непоганий урожай, він може бути скептично налаштований щодо нових сортів, навіть якщо вони мають доведені переваги.

Іншим поширеним упередженням є ефект занурених витрат. Компанії, які вже інвестували значні кошти в якусь технологію або метод виробництва, можуть продовжувати її використовувати, навіть якщо вона стала неефективною. Це відбувається тому, що люди прагнуть уникнути відчуття втрат, і готові нести додаткові витрати, аби «не втратити те, що вже вклали».

Також часто зустрічається в літературі такий феномен як оптимістична упередженість [2]. Аграрні підприємства можуть переоцінювати свої можливості та недооцінювати ризики, пов'язані з веденням господарської діяльності. Наприклад, вони можуть планувати зібрати набагато більший урожай, ніж це реально можливо за даних умов навколишнього середовища та рівня технологічного оснащення.

Ці та інші когнітивні спотворення можуть мати вагомий негативний наслідок для агровиробництва. Наприклад, ефект підтвердження може призвести до того, що окремі компанії не будуть впроваджувати інноваційні технології, які могли б підвищити їх продуктивність. Ефект занурених витрат може призводити до неефективного використання ресурсів, а оптимістична упередженість може призводити до фінансових труднощів, якщо очікувані доходи не отримуються підприємством. Упередження необхідно розділити за напрямками впливу економічної поведінки людини. Серед критеріїв виділяють такі економічні категорії як раціональність, інформація, ризик, час, норми та правила. На

рисунку наведено схему взаємозв'язку заходів мінімізації ризиків та ефектів від наявності когнітивних упереджень (рис. 1).

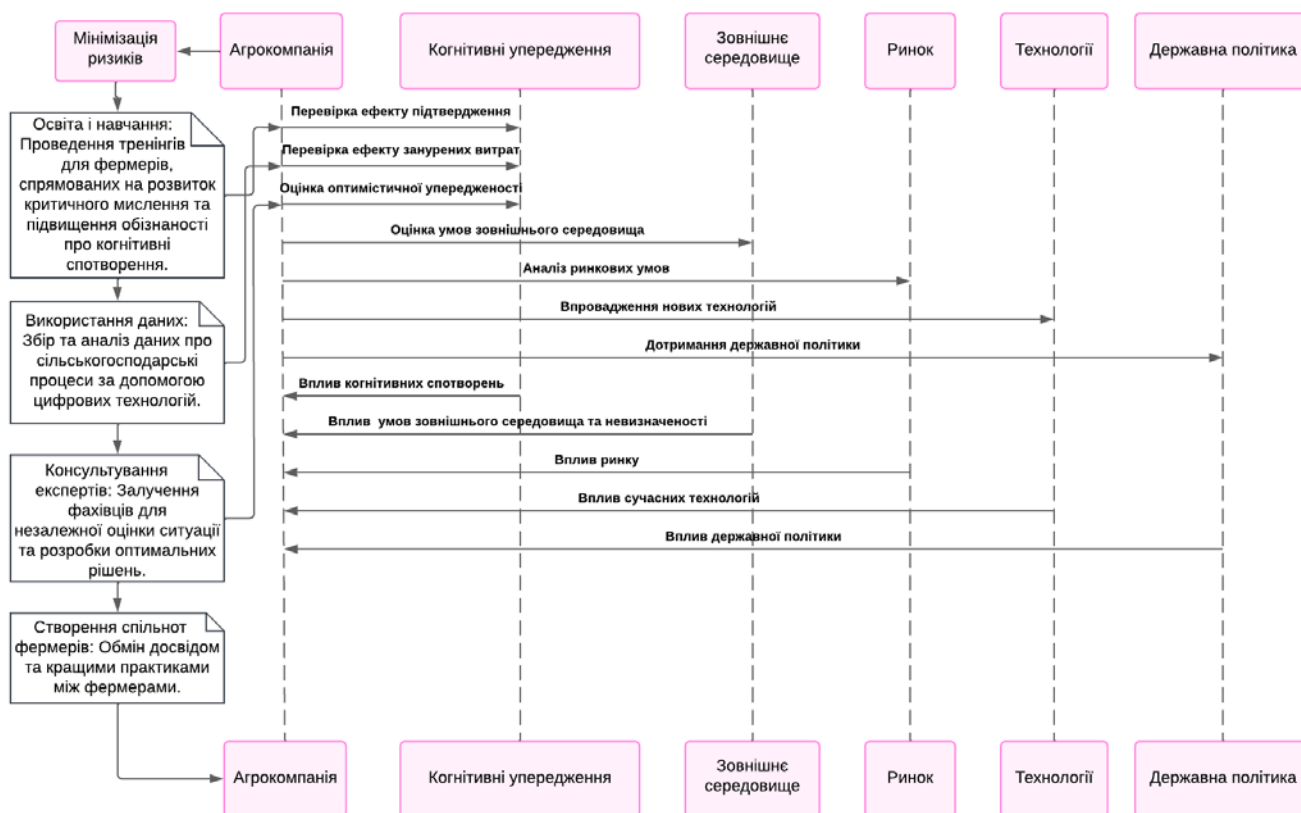

Рис. 1 Схема взаємозв'язку ефектів від наявності когнітивних упереджень.

Когнітивні спотворення є невід'ємною частиною людської природи, але їх вплив на агробізнес можна мінімізувати. Для цього необхідно підвищувати обізнаність фермерів про когнітивні упередження, розвивати навички критичного мислення та використовувати сучасні технології. Інвестування в освіту та консультаційні послуги для аграріїв можуть значно підвищити ефективність сільського господарства та сприяти його розвитку.

Список використаних джерел:

1. Korteling, J., Paradies, G., Meer, J.: Cognitive bias and how to improve sustainable decision making. *Front. Psychol.* 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1129835> (2023).
2. Schneider, Z.: Situating the Problematics of Judgment-Based Deselection: A Heuristics and Biases Approach. *Coll. Manag.* 47, 316–335. <https://doi.org/10.1080/01462679.2022.2030840> (2022).

Шпилька А.Д.,

студентка 1 курсу магістратури,
група ЗММР-241, ННІ економіки

Науковий керівник: **Хоменко І.О., д.е.н., професор**
Національний університет «Чернігівська політехніка»

МАРКЕТИНГ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ БІЗНЕС-ЦІЛЕЙ

Інформаційні технології змінюють стандартні підходи маркетингової діяльності підприємства. Діджиталізація світової економіки змушує бізнес переглядати звичні засоби просування товарів та послуг, а нові цифрові методи обробки та використання інформації стають основним джерелом підвищення результативності та ефективності маркетингової діяльності. Стрімкий перехід онлайн-шопінгу із Інтернет-сайтів в соціальні мережі приводить до необхідності застосування специфічних маркетингових інструментів, здатних привертати увагу споживачів [1].

У найбільш популярних проектах середній користувач переглядає до ста сторінок на день. Це і стало причиною появи реклами в соціальних мережах, що отримала назву Social Media Marketing.

У 1971 р. Джеральд Зальтман і Філіп Котлер вперше використовували термін SMM для опису законів комерційного маркетингу у сфері охорони здоров'я та покращення якості життя, а також у соціальній мережі.

Social Media Marketing (SMM) - це різновид маркетингу, головною метою якого є просування компанії/продукту/бренду в соціальних мережах/месенджерах, таких як TikTok, YouTube, Instagram, Facebook, X (Twitter), Viber, Telegram, WhatsApp і т.п.

Саме поняття маркетингу з появою інтернету трансформувалося та дає можливість користуватися його перевагами не лише інтернет-магазинам та комерційним майданчикам, але і засобам масової інформації.

Вітчизняні бренди задіюють свою соціальну активність, задля просування своїх продуктів та послуг. Серед них особливої популярності у соціальних мережах досягли такі компанії, як «Біло» - називають себе стильною українською молочною командою, що через контент доповнюють цю бренд-характеристику, через яку будують емоційний зв'язок зі своїм споживачем. Club 4 Paws - таргетують свідоме ставлення до тварин, агітують за адопцію та діляться корисним експертним контентом. «Сільпо» відмежовує себе від сегменту супермаркетів, що просто пишуть про знижки, бренд перетворив свої сторінки в соцмережах на куточок гурмана та інші українські бренди [2].

У 2024 році 61% населення планети, а це 4,95 мільярда, зареєстровані у соцмережах. У середньому користувач щомісяця використовує до 7 платформ і проводить у соцмережах 2 години 24 хвилини щодня. Соцмережі все більше конкурують із пошуковими системами. 54% користувачів інтернету використовують їх для пошуку товарів, а 71% споживачів, які мали позитивний

досвід комунікації з брендом у соцмережах, з більшою ймовірністю зроблять покупку. Очікується, що до 2025 року 20% усіх онлайн-покупок здійснюватимуться у соцмережах [3].

Реклама є одним із ключових інструментів впливу на цільові аудиторії в соціальних мережах, внаслідок цього слід виділити наступні її особливості в мережі Інтернет:

— Необмежене охоплення користувачів. Онлайн-реклама приваблює аудиторію по всьому світу, причому неважливо, де знаходиться ваша компанія.

— Точне налаштування таргету. Дозволяють показувати рекламні оголошення лише користувачам з певними характеристиками.

— Варіативність. Формати вибирають та тестують залежно від цілей та аудиторії.

— Інтерактивність матеріалів. Потенційний клієнт може миттєво відреагувати на оголошення

— Аналітика та прогнозування. У мережі Інтернет легко відстежувати ефективність рекламних кампаній, коригувати стратегію та прогнозувати результати.

Водночас мінусами інтернет-реклами є – збільшення конкуренції, значні вкладення для першого входження в інтернет-бізнес, упереджене ставлення користувачів до будь-якого виду реклами в інтернеті, плагіат робіт в комерційних цілях [4].

Основними завданнями SMM-кампанії є:

— стимулювання продажів – правильно збудована активність приваблює підписників, які у майбутньому придбають ваш товар (знижки, купони, безкоштовна доставка, безкоштовні (пробні) версії, розіграші тощо);

— формування лояльних користувачів – соціальні мережі створюють ідеальні умови для того, щоб покупець став незмінним. створення привабливих маркетингових матеріалів, які ясно та ефективно передають цінність вашої пропозиції (флаєри, брошури, веб-сайти, соціальні медіа та інші інструменти);

— протидія негативу – негативних реакцій уникнути неможливо, але мінімізувати їх кількість цілком реально. Соціальні медіа сприяють швидкій реакції на незадоволення. Існує три основні типи мережевого негативу:

- природний негатив. Користувач мав досвід взаємодії з компанією і залишився незадоволеним.

- тролінг. Користувачеві приносить задоволення говорити про компанію погано. Такий негатив, як правило, не аргументований і не має під собою ґрунту.

- спрямований негатив. Коли негативна кампанія керується будь-ким, наприклад, конкурентами чи недоброзичливцями. Найчастіше це проявляється у вигляді підроблених негативних відгуків про компанію та її продукти.

Основні види маркетингових досліджень, для визначення ефективності комунікацій бренду:

— Опитування - проводять онлайн, офлайн, за допомогою SMS тощо, це відносно дешево, оскільки учасники самостійно заповнюють анкети, і є можливість автоматизації більшої частини процесу.

— Інтерв'ю - вимагають часу й витрат на кваліфікованого інтерв'юера, а також спеціальну кімнату, телефонну лінію або налаштування відеозв'язку.

— Фокус-групи - інтерв'ю з кількома учасниками одночасно. Нерідко має форму дискусії, котру модерує дослідник. Фокус-група необхідна для виявлення інсайтів у ході групової динаміки.

— Кабінетні дослідження (desk research) - передбачають збір вторинної інформації раніше опублікованих даних на тему, що цікавить компанію. Кабінетне дослідження допомагає закласти фундамент для дослідницького проекту і дає міцнішу базу знань для доведення гіпотез [5].

Завдяки коментарям та лайкам користувачі можуть висловити своє ставлення до продукту чи послуги, а також поставити запитання чи залишити відгуки. Компанії можуть використовувати цей зворотний зв'язок для покращення свого продукту, а також для формування лояльності та довіри у клієнтів.

Список використаних джерел

1. Євсейцева О., Люльчак З., Семенда О., Ярвіс М., Пономаренко І. Digital-маркетинг як сучасний інструмент просування товарів та послуг у соціальних мережах. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2022 №1(42). С.361–370. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.18371/fcартп.1.42.2022.3723> Дата звернення: 12.11.2024

2. SMM-бенчмарк: найкращі практики брендів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cases.media/en/article/smm-benchmark-naikrashi-praktiki-brendiv> Дата звернення: 12.11.2024

3. Digital-маркетинг тренди 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sendpulse.ua/blog/innovative-digital-marketing-trends> Дата звернення: 12.11.2024

4. Литовченко І.Л. Особливості Інтернет-маркетингу / І.Л. Литовченко, В.П. Пилипчук // Інтернет-маркетинг: навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 184 с.

5. Що таке маркетингові дослідження, і Чому вони всім потрібні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://netpeak.net/uk/blog/shcho-take-marketingovi-doslidzhennya-i-chomu-voni-vsime-potribni/> Дата звернення: 12.11.2024

Шумінська Ольга

*старша викладачка кафедри гуманітарної освіти і туризму
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»*

ДІЛОВИЙ ПРОТОКОЛ ФАХІВЦЯ

Для успішних ділових контактів між партнерами, особливо представниками різних країн, дуже важливо дотримуватися певних

протокольних звичаїв та правил. Слово «протокол» (від грецького *protokollon* означає: *protos* — перший, *kolla* — клеїти) у візантійській дипломатії трактувалося як правила оформлення документів та означало першу частину документа, в якому перераховується склад учасників зустрічі. У наш час протокол є сукупністю правил поведінки, норм і традицій, які регулюють порядок різних церемоній, офіційних та неофіційних зустрічей, форму одягу тощо. Правила протоколу в наш час видаються дещо старомодними, але не дотримуватися їх так само нерозумно, як і не знімати шляпу, заходячи до церкви, або взуття, заходячи до мечеті... По суті, не все ж так безглуздо в цих урочистих дрібницях. Діловий протокол – правила, що регламентують порядок зустрічей і проведів делегацій, проведення бесід і переговорів, організацію прийомів, форму одягу, ведення ділового листування, підписання договорів, угод тощо. Протокол допомагає створити дружню і невимушену обстановку під час зустрічей, переговорів, прийомів, що сприяє взаєморозумінню і досягненню бажаних результатів, допомагає вирішенню ділових питань. У міжнародних відносинах використовується дипломатичний протокол – сукупність правил, традицій. Він є складовою дипломатії і формою, яка створює відповідні умови відносин між державами, урядами на основі миру, взаємоповаги, дружби. На відміну від дипломатичного, правила ділового протоколу більш гнучкі, їх дотримуються менш суворо, але основою обов'язково є ввічливість, тактовність, взаємоповага, гідність, порядність.

Однією з причин, чому інвестиції в Україну надаються іноземними інвесторами не дуже охоче, є недовіра до наших підприємців, які не завжди дотримуються слова, підписаних контрактів, порушують етичні принципи ведення бізнесу, етику ділових стосунків. Економічна діяльність, бізнес, менеджмент можуть успішно здійснюватися тільки за умови дотримання загальноприйнятих етичних норм. Повинні існувати певні правила, норми, які регламентують поведінку. Адже якщо діловий партнер не «тримає слово», зриваються переговори, поставляються неякісні товари, відбувається обман, нечесна конкуренція, неповага, грубість до партнерів, клієнтів, покупця, що гальмуватиме економічні успіхи, бізнес. Деякі з етичних правил, норм записано у вигляді законів і нормативів, деякі є елементом традиції, культури, моралі. Ще у Біблії сказано: «Не вимагай хабарів», «Поводьтеся з іншими людьми так, як ви бажаєте, щоб поводитися з вами». Сукупність цих формальних і неформальних норм становить етику ділових стосунків. Етика ділових стосунків – система знань про моральні аспекти ділових стосунків між людьми, а також людиною і суспільством. Як складова економічної етики та етики бізнесу, етика ділових стосунків визначає систему моральних цінностей, критеріїв та параметрів у взаєминах між виробниками і споживачами, між організаціями (підприємствами), між організаціями та державою, у самих організаціях тощо. Використання принципів та норм етики ділових стосунків впливає на культуру ділового партнерства, що базується на довірі, добропорядності, чесності, умінні тримати слово, неможливості обману, безвідповідальності, зловживань довірою

партнера, а також на забезпеченні етичного ставлення підприємця до своїх працівників, що передбачає рішення та дії підприємців, спрямовані на підвищення рівня життя як працівників організації, так і суспільства загалом.

Будь-які види ділової активності в зовнішньоекономічній діяльності передбачають інтенсивне ділове спілкування з іноземними партнерами, потенційними споживачами та постачальниками, численними організаціями, що забезпечують транспорт, постачання сировини, напівфабрикатів і різних видів продукції. Успішність будь-яких з цих заходів у дуже великій мірі залежить від мистецтва фахівця, правильного обліку ситуації, особливостей ділових партнерів, правильності вибору стратегії і тактики ділового спілкування, ступеня попередньої підготовленості до рішення конкретних питань. Зовнішньоекономічна діяльність на сьогоднішній день є складовою більшої кількості усіх підприємств, що зайняті в різних галузях індустрії. Вихід на зарубіжні ринки, завоювання нових сегментів та споживачів, просування нових, інноваційних або вже існуючих товарів, розширення масштабів своєї діяльності тощо – все це передбачає ділове спілкування з бізнес-партнерами. Але, на відміну від ділового спілкування з вітчизняними контрагентами, воно є більш складним та має ряд особливих рис, присутніх при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Щоб успішно вести справи, необхідно знати загальноприйняті правила і норми міжнародного спілкування, уміти вести переговори та бесіди з іноземними партнерами. Крім того, знання ділового протоколу, етикету важливо ще і в психологічному плані. Невпевненість, незручність заважають діловим відносинам, псують загальну атмосферу переговорів.

Список використаних джерел

1. Василенко Н. В. Розвиток професійної соціокомунікативної компетентності керівників профільних загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної освіти: монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2012. 332 с.
2. Дерлоу Д. Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень. пер. з англ. Київ : Наукова думка, 2001. 242 с.

НАПРЯМ 4

Освітні тренди в аграрній сфері

РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ ТВАРИННИЦТВА: ПЕРСПЕКТИВИ НА РИНКУ ПРАЦІ

У сучасному глобалізованому світі англійська мова є ключовим інструментом професійного спілкування та міжнародної співпраці. Це особливо актуально для фахівців у сфері тваринництва, яка все більше інтегрується у світову економіку через експорт продукції, впровадження сучасних технологій та дотримання міжнародних стандартів. Пропонуємо розглянути важливість володіння англійською мовою для кар'єри у цій сфері, вимоги роботодавців на міжнародному ринку праці та запропонувати практичні рекомендації щодо покращення мовних навичок.

Тваринництво є однією з ключових галузей агропромислового комплексу, яка забезпечує виробництво м'ясної, молочної та іншої продукції для внутрішнього й зовнішнього ринків. Для фахівців, які працюють у цій сфері, знання англійської мови є важливим з кількох причин:

— *міжнародна комунікація*. Експорт продукції тваринництва часто передбачає взаємодію з міжнародними партнерами, підготовку документації англійською мовою та участь у переговорах;

— *доступ до сучасних технологій*. Більшість інновацій у тваринництві, включаючи автоматизовані системи для догляду за тваринами та обладнання для переробки продукції, супроводжуються технічною документацією англійською мовою;

— *дотримання стандартів*. Сертифікація продукції відповідно до міжнародних стандартів, таких як ISO чи HACCP, потребує роботи з англійською мовою та комунікації з аудитором;

— *професійний розвиток*. Участь у міжнародних конференціях, читання наукових статей і проходження онлайн-курсів для підвищення кваліфікації часто можливі лише за умови володіння англійською мовою.

Важливим є аналіз вимог роботодавців на міжнародному ринку праці. Аналіз оголошень про вакансії у сфері тваринництва на міжнародних платформах працевлаштування показує, що знання англійської мови є однією з ключових вимог для претендентів. Серед основних компетенцій, які зазначають роботодавці є: здатність читати й розуміти технічну документацію, навички ділового листування та усного спілкування англійською мовою, досвід роботи з англійськими програмними забезпеченнями, які використовуються для управління виробничими процесами, володіння професійною термінологією у сфері тваринництва.

Крім того, багато міжнародних компаній організовують співбесіди англійською мовою, що вимагає від кандидатів не лише базових знань, але й упевненості у спілкуванні.

Основними рекомендаціями щодо підвищення мовних навичок у сфері тваринництва можуть стати:

— *розробка спеціалізованих курсів.* Створення програм навчання англійської мови з акцентом на професійну термінологію та комунікацію у сфері тваринництва;

— *інтеграція англійської у навчальні програми.* Включення модулів англійської мови у освітні програми аграрних університетів та коледжів протягом усього терміну навчання;

— *практичне використання мови.* Стимулювання участі у міжнародних конференціях, семінарах, стажуваннях та грантових програмах;

— *онлайн-ресурси та самонавчання.* Використання онлайн-платформ для вивчення англійської мови, таких як Coursera, Udey чи спеціалізовані мобільні додатки;

— *співпраця з роботодавцями.* Організація мовних тренінгів і курсів на базі підприємств тваринництва.

Отже, англійська мова відіграє вирішальну роль у професійному розвитку фахівців тваринництва, надаючи їм конкурентні переваги на ринку праці. Інтеграція англійської мови у навчальні програми та корпоративне навчання сприятиме підвищенню кваліфікації працівників і відкриє нові перспективи для розвитку галузі.

Список використаних джерел

1. Грінченко, С. І., Петренко, В. М. **Професійна англійська мова для фахівців аграрної галузі: навчальний посібник.** Київ: Видавництво Національного університету біоресурсів і природокористування України., 2018.
2. Brown, J. P. **English for Agriculture and Livestock Management.** Oxford: Oxford University Press., 2019
3. International Labour Organization (ILO). **Skills and Employability in Agriculture: Key Competencies for a Global Workforce.** Geneva: ILO Publications, 2020.
4. FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). **Guidelines for International Communication in Livestock Management.** Rome: FAO Press., 2020.
5. Coursera. **English for Science, Technology, Engineering, and Mathematics (STEM).** Онлайн-курс. [Доступно на платформі Coursera.](#)
6. Udey. **English for Agribusiness and Agriculture Professionals.** Онлайн-курс. [Доступно на платформі Udey.](#)

Головенко Діана

студентка,

Кошарна Діана

студентка

Леміш Наталія

к.і.н. доцент,

*доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНОМОВНИХ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ З ПЕРЕВІРКИ ПРАВОПИСУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ

У сучасному інформаційному суспільстві високі вимоги ставляться до якості письмового мовлення, зокрема, у професійній сфері. Для спеціалістів економічного напрямку, які працюють з великими обсягами текстової інформації, правильне написання є невід'ємною частиною їхньої діяльності. Зважаючи на динамічний розвиток української мови та постійне оновлення правописних норм, використання сучасних онлайн-сервісів для перевірки правопису стає все більш актуальним. Документи, складені з орфографічними та пунктуаційними помилками, створюють негативне враження про автора і компанію, яку він представляє.

Метою нашого дослідження є аналіз можливостей використання україномовних онлайн-сервісів з перевірки правопису в професійній діяльності спеціалістів економічного напрямку, визначення їх сильних і слабких сторін, а також розробка рекомендацій щодо ефективного використання цих сервісів.

У цьому дослідженні ми провели детальний аналіз чотирьох популярних україномовних онлайн-сервісів: Istio, LanguageTool, Sentence checker та OnlineCorrector, з метою визначення їх сильних і слабких сторін, а також можливостей застосування в професійній діяльності.

Istio [2]

- **Переваги:** спеціалізується на українській мові, має високу точність виявлення орфографічних помилок.
- **Недоліки:** обмежений функціонал, відсутність перевірки граматичних конструкцій та стилістики.

LanguageTool [1]

- **Переваги:** багатомовний сервіс, включаючи українську, з широким спектром функцій: перевірка орфографії, граматики, стилістики, плагіату.
- **Недоліки:** менша точність виявлення помилок в українській мові порівняно зі спеціалізованими сервісами.

Sentence checker [4]

- **Переваги:** спеціалізований сервіс для перевірки граматичних конструкцій, пропонує альтернативні варіанти формулювань.

- **Недоліки:** обмежений словник, може пропускати деякі орфографічні помилки.

OnlineCorrector [3]

- **Переваги:** інтуїтивний інтерфейс, широкий спектр функцій, інтеграція з популярними текстовими редакторами.

- **Недоліки:** може бути надмірно суворим у виявленні помилок, вимагає деяких налаштувань для оптимальної роботи.

Сфера розробки онлайн-сервісів для перевірки правопису постійно розвивається. У майбутньому можна очікувати появи більш досконалих сервісів, які будуть враховувати контекст, стилістичні особливості тексту та пропонувати більш точні виправлення. Також перспективним напрямом є розробка інтегрованих рішень, що поєднують функції перевірки правопису, стилістики, плагіату та автоматичного перекладу.

Використання україномовних онлайн-сервісів з перевірки правопису є ефективним інструментом для підвищення якості письмового мовлення спеціалістів економічного напрямку. Однак, необхідно пам'ятати, що ці сервіси є лише допоміжним засобом і не можуть повністю замінити редагування тексту людиною.

Список використаних джерел:

1. LanguageTool. *LanguageTool*. URL: <https://languagetool.org/uk> (date of access: 28.11.2024).
2. Online text processing service - analysis, spelling, image conversion. *Online text processing service - analysis, spelling, image conversion*. URL: <https://istio.com/> (date of access: 28.11.2024).
3. OnlineCorrector.com.ua. *OnlineCorrector*. URL: <https://onlinecorrector.com.ua/> (date of access: 28.11.2024).
4. Sentence Checker. *Sentence Checker*. URL: https://sentencechecker.com/#google_vignette (date of access: 28.11.2024).

Єркіна К.А.

*студентка 1 курсу магістратури,
група ЗММР-241, ННІ економіки*

*Науковий керівник: Хоменко І.О., д.е.н., професор
Національний університет «Чернігівська Політехніка»*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО МАРКЕТИНГУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПАРТНЕРСТВА З МЕДІА ТА ТЕХНОЛОГІЧНИМИ КОМПАНІЯМИ

Сучасний маркетинг аграрної освіти стикається з численними викликами: від мінливих потреб студентів і роботодавців до необхідності адаптації до технологічних тенденцій, що швидко змінюються. На цьому фоні впровадження інноваційних методів через співпрацю з медіа та технологічними компаніями стало важливим напрямком для аграрних навчальних закладів для розробки

ефективних маркетингових стратегій. Співпраця з медіа та технологічними партнерами дозволяє аграрним університетам не лише розширити коло цільової аудиторії, а й значно покращити свій імідж, зосередившись на інноваційних аспектах аграрної освіти. ЗМІ є одним із найпотужніших інструментів впливу на громадську думку та можуть бути важливим партнером аграрних навчальних закладів у просуванні їхніх програм. Традиційно медіа використовувалися для створення позитивного іміджу та надання інформації про освітні програми, заходи та досягнення. Однак у сучасному цифровому світі ЗМІ можуть стати більш інтегрованим партнером, а не обмежуватися лише рекламними кампаніями.

Одним із інноваційних способів маркетингу аграрної освіти є спільне створення контенту з медіакомпаніями, що може допомогти краще представити освітні програми та дослідження в галузі аграрної науки. Наприклад, аграрний університет міг би створювати серію документальних фільмів, інтерв'ю з викладачами та випускниками, медіа-платформи, які розповідають про застосування новітніх технологій в агрономії, сільському господарстві та екології. Такі проекти не тільки підвищують впізнаваність навчального закладу, але й демонструють його інноваційність і актуальність у сучасному світі.

Медіакомпанії також відіграють важливу роль у просуванні контенту через соціальні мережі. Такі платформи, як YouTube, Instagram, TikTok, Facebook тощо, є потужними інструментами для охоплення молоді аудиторії. Заклади аграрної освіти можуть співпрацювати з медіа-компаніями для створення відеоконтенту, який буде не лише інформативним, але й цікавим для молоді. Наприклад, створення відеоблогів для студентів і викладачів для обміну досвідом або створення відео про актуальні для університету інноваційні проекти та стартапи в агросекторі може значно підвищити інтерес до освітніх проектів. Технологічні компанії є ключовими партнерами в трансформації аграрної освіти. Вони допомагають впроваджувати новітні інструменти навчання та відкривають нові можливості для студентів і випускників аграрних навчальних закладів, особливо за допомогою технологій штучного інтелекту, великих даних та Інтернету речей.

Технологічні компанії можуть допомогти аграрним університетам розробити інноваційні курси, які враховують потреби агробізнесу та новітні агротехнології. Спільні проекти з цими компаніями дозволяють створити практичні лабораторії для студентів, де вони зможуть використовувати технології моніторингу та аналізу сільськогосподарських процесів у режимі реального часу. Ці інноваційні підходи не лише допомагають аграрним навчальним закладам утримувати конкурентоспроможні позиції на ринку освіти, а й надають студентам практичний досвід використання новітніх технологій. Вони також можуть сприяти створенню інноваційних університетських стартапів.

В умовах пандемії COVID-19 і цифровізації освіти, що зумовлюється цим, технологічні компанії стають важливими партнерами для аграрних навчальних

закладів у створенні ефективних онлайн-курсів. Розробка інтерактивної платформи онлайн-навчання, яка дозволяє студентам здобувати сільськогосподарські наукові знання, де б вони не були, є ефективним інструментом для залучення студентів з різних регіонів і навіть країн. Завдяки таким платформам аграрні університети можуть проводити вебінари, онлайн-лекції та курси, створювати гнучкі програми для студентів, які бажають отримати професійні навички, не відриваючись від робочого місця.

Однією з головних переваг партнерства з медіа та технологічними компаніями є те, що це значно підвищує впізнаваність бренду вашої установи. Розробляючи спільні медіа-кампанії, організовуючи інноваційні заходи, беручи участь у технологічних виставках і конференціях, аграрні університети можуть не лише розповідати про свої досягнення, але й охоплювати цільові групи. Ви маєте можливість безпосередньо впливати на створення позитивного іміджу серед людей.

Співпрацюючи з технологічними компаніями, навчальні заклади можуть покращити якість освіти. Використання сучасних технологій в освіті та доступ до новітніх інструментів і ресурсів дозволяє створювати більш сучасні та ефективні навчальні програми, які відповідають поточним потребам аграрної галузі.

Партнерство з медіа та технологічними компаніями допомагає аграрним навчальним закладам досягти міжнародних стандартів. Це не тільки дає змогу залучати іноземних студентів, науковців та ділових партнерів, але й дозволяє співпрацювати з міжнародними організаціями, сприяючи розвитку освітніх програм та дослідницьких ініціатив.

Інноваційні підходи до маркетингу аграрної освіти через партнерство з медіа та технологічними компаніями мають вирішальне значення для сучасних аграрних навчальних закладів. Така співпраця відкриває нові можливості для розвитку бренду, покращує якість освіти та залучає студентів, випускників та партнерів.

Впровадження сучасних технологій у навчальний процес, використання медіа для популяризації освітніх програм та створення спільних проєктів з технологічними компаніями гарантують, що аграрні університети залишаються в авангарді розвитку аграрної освіти та формування висококваліфікованих фахівців гарантований.

Список використаних джерел:

- 1 Ільченко Т. В. Роль маркетингових інструментів в інноваційному розвитку аграрних підприємств. *БізнесІнформ*. 2020. № 10. С. 460–468.
- 2 Курбацька Л. М., Кадирус І. Г. Впровадження маркетингових інновацій в діяльність промислових підприємств. *Економіка та держава*. 2020. № 4. С. 187–190
- 3 Підвальна О. Г. Колесник Т. В. Впровадження інновацій в маркетингу агропромислових підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2022. №2 (31). С.66–73.

4 Хоменко І.О., Горобінська І.В., Сорока А. В. Основні тренди та сучасні інструменти застосування системи digital-маркетингу в підприємстві та start up. Маркетинг у підприємстві, біржовій діяльності та торгівлі в smart суспільстві: управлінський, інноваційний та методичний виміри: колективна монографія / За наук. ред. І. В. Перезової. – Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. С. 29-49.

5 Хоменко І.О., Волинець Л.М., Лисенко Г.О. Особливості державно-приватного партнерства як механізм реалізації нової регіональної політики для функціонування та розвитку дорожнього господарства. Науковий вісник Полісся. 2020. № 2 (21). С. 73-82.

Іванченко Ірина
викладач

ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України»

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА І НАВЧАННЯ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Професійна освіта та навчання (ПОН) відіграють важливу роль у забезпеченні економічного зростання, соціальної стабільності та інтеграції молоді на ринку праці в країнах Західної Європи. Завдяки інтеграції теоретичних знань із практичними навичками, системи ПОН у цьому регіоні забезпечують високий рівень кваліфікації робітників і відповідають сучасним вимогам роботодавців.

Особливості професійної освіти в Західній Європі

1. Дуальна система освіти

Дуальна система, яка поєднує навчання у навчальних закладах і практичне стажування на підприємствах, є ключовим компонентом ПОН у Німеччині, Австрії та Швейцарії. Основні особливості цієї системи:

- **Практична орієнтація:** Професійна освіта побудована з акцентом на практичне навчання. Студенти проводять до 70% часу на підприємствах, отримуючи реальний досвід роботи.
- **Тісна співпраця з бізнесом:** Підприємства активно залучаються до навчального процесу. Роботодавці беруть активну участь у формуванні навчальних програм, забезпечуючи їхню актуальність, надають стажування, тренінги.

Переваги дуальної системи:

- **Високий рівень працевлаштування**
- **Задоволення потреб економіки:** Система дозволяє підготувати фахівців саме у тих галузях, які потребують кваліфікованих працівників.
- **Фінансова підтримка студентів:** отримують оплату праці під час навчання.

Приклади успішної реалізації:

- **Німеччина:** Понад 50% учнів після середньої школи обирають дуальну освіту. Система охоплює понад 300 професій.

- **Швейцарія:** Понад 70% молоді залучено до дуальної системи освіти, що робить її основною формою професійного навчання.

2. Роль держави

Держава виступає гарантом якості професійної освіти через:

Законодавче регулювання: Розробка нормативно-правової бази: Уряд визначає основні правила функціонування професійної освіти, встановлює кваліфікаційні вимоги та стандарти.

- Система акредитації: Державні органи акредитують навчальні заклади та програми, що гарантує їх відповідність вимогам економіки.

Фінансування: Державні інвестиції: Значна частина фінансування професійної освіти надходить від держави. Субсидії для підприємств: Уряди надають фінансову підтримку компаніям, які беруть участь у дуальній системі, компенсуючи витрати на навчання студентів. Держава фінансує стипендії та соціальні програми для студентів із низьким рівнем доходу, що сприяє рівному доступу до освіти.

Встановлення освітніх стандартів: Єдина система кваліфікацій: Уряди працюють над створенням загальнонаціональних (або навіть європейських) кваліфікаційних рамок, які забезпечують єдність і прозорість професійної освіти. Освітні програми розробляються відповідно до вимог сучасної економіки, а професійні стандарти регулярно оновлюються. Державні інспекції контролюють якість освіти у професійних навчальних закладах.

Співпраця з роботодавцями: Держава активно взаємодіє з приватним сектором, залучаючи роботодавців до розробки програм і навчання студентів. Завдяки державній аналітиці визначаються майбутні потреби в професіях, що дозволяє адаптувати освітню систему.

Європейський контекст: У багатьох країнах Західної Європи професійна освіта є частиною ініціатив Європейського Союзу, таких як Програма Erasmus+ або Європейська рамка кваліфікацій (EQF). ЄС сприяє визнанню кваліфікацій між країнами-членами, що дозволяє випускникам працювати в інших країнах.

Ключові підходи до професійного навчання

1. Гнучкість навчальних програм

- Професійна освіта орієнтована на адаптацію до сучасних викликів, таких як цифровізація, зміни у структурі зайнятості та екологічні інновації. Наприклад, у Данії впроваджуються короткострокові курси для дорослих, які дозволяють швидко отримати нові навички.

- Модульний підхід: Курси складаються з окремих модулів, що дозволяє студентам спеціалізуватися у певних галузях.

2. Технологічні інновації

Цифровізація освітнього процесу сприяє доступності навчання:

- використання онлайн-платформ для теоретичного навчання;
- інтеграція технологій, таких як VR та AR, для моделювання практичних ситуацій.

Переваги професійної освіти в Західній Європі

- **Висока зайнятість випускників.** У Німеччині більше 90% випускників дуальних програм знаходять роботу в перший рік після завершення навчання.

- **Соціальна мобільність.** Завдяки доступності та широкому вибору спеціальностей ПОН сприяє інтеграції молоді з різних соціальних груп.

- **Економічний ефект.** За оцінками ОЕСД, країни з розвинутою системою професійної освіти мають вищу продуктивність праці.

Виклики та перспективи

Незважаючи на успіхи, ПОН у Західній Європі стикається з викликами:

- **Швидка зміна технологій.** Необхідно постійно оновлювати навчальні програми відповідно до змін на ринку праці.

- **Старіння населення.** Професійна освіта має стимулювати перекваліфікацію дорослого населення.

- **Інтеграція мігрантів.** Освіта повинна бути доступною для нових мешканців країн.

Перспективи розвитку ПОН у Західній Європі пов'язані з розширенням міжнародної співпраці, впровадженням "зелених" технологій і розвитком інклюзивного навчання.

Професійна освіта в країнах Західної Європи слугує зразком для багатьох інших регіонів. Її адаптивність до викликів сучасного світу, тісна співпраця з бізнесом та інноваційні підходи роблять цей сектор одним із ключових елементів сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Особливості професійної освіти в різних країнах: URL: https://pidru4niki.com/1298010855054/pedagogika/osoblivosti_profesiyanoi_osviti_r_iznih_krayinah (дата звернення 27.11.2024).

2. Розвиток професійної освіти в зарубіжних країнах: URL: <http://7000.kiev.ua/?s=card/15421> (дата звернення 29.11.2024).

*Анна Клименко,
студентка*

Сидорович Олександр,

*д.і.н., професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

МИСТЕЦТВО ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОБУДОВИ КАР'ЄРИ

«У сучасному світі потрібно вміти комунікувати, вести діалог, публічний виступ, щоб реалізувати свої ідеї. Надзвичайно важливо знати, як донести ідею до колег, керівництва, студентів, людей, які навколо нас. Саме риторика вивчає вміння переконувати, знайти аргументи. Деякі аспекти, які потрібно знати кожному фахівцю, педагогу, допоможуть нам реалізувати комунікативні навички, ідеї, запити, тому що це надзвичайно важливо в умовах сьогодення»

Мистецтво красномовства – це:

- уміння чітко й логічно висловлюватися й аргументувати власну думку;
- ефективно переконувати;
- доречно ставити запитання й грамотно відповідати на них;
- вправно вести ділову розмову;
- композиційно правильно оформляти свою промову;
- сприймати й аналізувати виступи інших;
- виробляти власний ораторський стиль.

Мистецтво публічного виступу — це важливий інструмент для побудови кар'єри, оскільки воно дозволяє ефективно комунікувати, створювати враження та впливати на аудиторію. Ось кілька ключових тез, що стосуються цієї теми:

1. Публічний виступ як засіб самовираження

Мистецтво публічного виступу дозволяє особі продемонструвати свої здібності, знання та досвід. Це важливий елемент особистісного бренду, що допомагає виокремитись серед інших і зарекомендувати себе як експерт.

2. Вміння привертати увагу та захоплювати аудиторію

Уміння захопити увагу слухачів та утримати її — це навик, який необхідний для досягнення успіху в будь-якій професійній сфері. Виступаючи публічно, важливо вміти не тільки донести інформацію, а й створити емоційний зв'язок із аудиторією.

3. Ефективна комунікація як ключ до кар'єрного росту

Публічні виступи допомагають розвивати навички вербальної та невербальної комунікації. Вміння чітко формулювати свої думки, презентувати їх у зрозумілій та переконливій формі є важливим аспектом у професійному зростанні.

4. Підвищення впевненості та лідерських якостей

Кожен успішний публічний виступ сприяє розвитку впевненості в собі. Це важливо для лідерів, керівників та фахівців, які прагнуть брати на себе відповідальність і вести за собою інших.

5. Зміцнення репутації та налагодження контактів

Виступи перед публікою можуть бути корисними для побудови професійної мережі та встановлення контактів. Наявність публічних виступів у своєму резюме або портфоліо підвищує шанси на нові можливості для співпраці та просування по кар'єрних сходах.

6. Психологічні аспекти публічного виступу

Важливо враховувати психологічні особливості публічних виступів. Вміння подолати хвилювання, стрес або страх перед аудиторією дозволяє виглядати впевнено та професійно, що є важливою складовою успішної кар'єри.

7. Роль невербальних засобів у публічному виступі

Жести, міміка, поза, інтонація — це ті невербальні інструменти, які підсилюють меседж виступу. Вміння контролювати ці аспекти дозволяє сприймати повідомлення більш яскраво та впливово.

8. Виступи на конференціях та форумах як можливість просування

Участь у професійних заходах, виступи на конференціях та форумах сприяють підвищенню професійного статусу. Це можливість продемонструвати свої досягнення, розширити коло контактів та здобути нові можливості для розвитку кар'єри.

9. Техніки публічного виступу та практичні вправи

Розвиток мистецтва публічного виступу передбачає вивчення різноманітних технік: робота з голосом, паузами, ритмом, створення структури виступу та вміння адаптувати виступ до різних типів аудиторії.

10. Роль емоцій у виступах

Вміння передавати емоції через мову тіла, голос та слова допомагає створити глибший зв'язок з аудиторією, робить виступ більш живим та захоплюючим, що важливо для кар'єрного розвитку.

Ці тези допомагають зрозуміти, чому мистецтво публічного виступу є важливим інструментом для побудови успішної кар'єри та особистісного росту.

Список використаних джерел:

1. Дубинська, В. В. (2015). Мистецтво публічного виступу: психологія впливу та ефективні стратегії комунікації. Київ: Видавництво "Освіта".

2. Семигіна, І. О. (2019). Комунікативні навички як важливий компонент професійної кар'єри. Харків: ХНУ.

3. Чуприна, І. А. (2020). Психологія публічного виступу та її роль у розвитку кар'єри. Київ: КНУ.

***Ковтун Катерина,**
студентка 2 курсу,*

*Науковий керівник – **Сидорович Олександр, д.і.н., доцент**
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ВІДТВОРЮВАННЯ

Гендерні стереотипи — це усталені уявлення про соціальні ролі, риси характеру, поведінку та здібності чоловіків і жінок. Вони впливають на всі аспекти життя: від вибору професії до формування особистих стосунків. Ці стереотипи є не лише результатом історично сформованих норм, але й постійно відтворюються через різні соціальні інститути.

Дослідження цієї теми важливе для розуміння механізмів суспільної нерівності та шляхів її подолання. Гендер — це певні соціальні ролі, що їх очікують від чоловіків і жінок. Жінка — насамперед мама, відповідальна за догляд за дітьми й іншими членами родини, за хатню роботу. А чоловік — радше професіонал, який фахово водить машину, експерт і знавець свого діла. Такі у суспільстві гендерні стереотипи — уявлення про соціальні ролі для чоловіків і жінок, базовані передусім на біологічних ознаках.

1. Визначення гендерних стереотипів

Гендерні стереотипи є соціальним конструктом, який визначає "типові" риси та обов'язки чоловіків і жінок. Вони базуються не на реальних

відмінностях, а на культурних і соціальних очікуваннях. Наприклад, стереотипи асоціюють чоловіків із раціональністю та силою, а жінок — із емоційністю й турботою.

2. Соціокультурне підґрунтя гендерних стереотипів

Гендерні стереотипи формувалися історично як наслідок поділу праці в первісному суспільстві, де чоловіки виконували фізично важку роботу, а жінки займалися домом і дітьми. Цей поділ закріпився через традиції, релігію та культурні норми. У сучасному світі ці уявлення часто не відповідають реальності, але їхній вплив залишається значним.

3. Джерела відтворення гендерних стереотипів

Гендерні стереотипи відтворюються через численні соціальні інститути та культурні практики, які формують і підтримують усталені уявлення про ролі чоловіків і жінок у суспільстві. Кожен із цих інститутів має свою специфіку впливу, але всі вони взаємопов'язані. Розглянемо детальніше ключові джерела відтворення гендерних стереотипів:

- Сім'я

Сім'я — основне джерело первинної соціалізації, де дитина вперше дізнається про "належні" ролі чоловіків і жінок. Розподіл обов'язків: У більшості сімей зберігається традиційний поділ праці: чоловік забезпечує матеріальні потреби, жінка — займається домогосподарством і дітьми. Це впливає на сприйняття гендерних ролей дитиною як "нормальних".

- Освітня система

Освіта значно впливає на відтворення гендерних стереотипів через навчальні матеріали, поведінку педагогів і структуру системи. Навчальні матеріали: у підручниках часто зображують чоловіків у ролі науковців, інженерів, бізнесменів, а жінок — як вчителів, медсестер, домогосподарок.

- Засоби масової інформації (ЗМІ)

Медіа є одним із найпотужніших інструментів формування гендерних уявлень, оскільки вони мають широкий і постійний вплив.

- Реклама

Чоловіків часто зображують як лідерів, бізнесменів, захисників, що підкреслює їхню "активність". Жінок показують як домогосподарок, доглядальниць або спокусливих об'єктів, акцентуючи на їхній зовнішності та пасивності.

- Релігія та культура

Релігійні та культурні традиції є фундаментальними джерелами гендерних стереотипів, оскільки вони формують моральні та соціальні норми. Релігійні догми: Багато релігій встановлюють чіткі ролі для чоловіків і жінок, закріплюючи ідеї про патріархат і підпорядкування жінки чоловіку.

- Соціально-економічна система

На ринку праці й у сфері економіки гендерні стереотипи проявляються у професійному розподілі та доступі до ресурсів. Поділ професій: Багато професій

сприймаються як "чоловічі" (інженерія, ІТ) чи "жіночі" (медсестра, вихователька).

- **Політика**

Гендерні стереотипи часто закріплюються через недостатню представленість жінок у політичній сфері. Домінування чоловіків у політиці. Політичні лідери здебільшого чоловіки, що створює образ політики як "чоловічої справи".

- **Поп-культура та мода**

Стандарти краси: Поп-культура активно поширює стереотипи щодо зовнішності: жінкам нав'язують стрункість, а чоловікам — силу та м'язистість.

Гендерні стереотипи глибоко вкорінені в суспільстві, але їх можна подолати через системну роботу на рівні сім'ї, освіти, медіа та політики. Лише комплексний підхід дозволить створити умови для рівних можливостей незалежно від статі, що стане запорукою гармонійного розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Гладилін А. В. Гендерні стереотипи в масовій культурі : Соціологія , 2019. 53с.
2. Кримсон М. Реклама та гендер: репрезентація образів : Маркетинг і суспільство, 2020. 30 с.
3. Сенік І. В. Освіта і гендер: механізми впливу навчальних програм на формування стереотипів Освіта ХХІ століття. 2018. 97с.

Леміш Наталія

к.і.н. доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

**МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ АГРОТЕХНІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ
ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ**

Вибір теми дослідження обумовлена складністю феномену професійної кар'єри, прагненням виявити соціальні та мотиваційні чинники, які мають вирішальну роль у процесі проходження професійного шляху. Мотивація студентів агротехнічних спеціальностей сформується під впливом багатьох чинників, включаючи особистісні характеристики, сімейну підтримку, взаємодію з викладачами та соціальні контексти. Розуміння цих чинників може допомогти у розробці ефективних стратегій для підвищення мотивації студентів [1].

Мотивація досягнення є потужним рушієм для вибору професії. Бажання досягти успіху, реалізувати свої здібності та зайняти гідне місце в суспільстві спонукає молодь обирати престижні та перспективні спеціальності. Інтерес до природничих наук, любов до природи та бажання пізнавати її закони – це ще один важливий психологічний чинник.

Агротехнічні спеціальності дають можливість реалізувати ці інтереси. Мотивація студентів до навчання в аграрному університеті різна в різних групах і на факультетах, причому такі фактори, як організаційна структура, групові стосунки та субкультури, відіграють роль у їх мотивації. Якість та частота контактів з викладачами, участь у дослідженнях та особисті обговорення з викладачами також позитивно впливають на мотивацію [2].

Цінності, переконання та індивідуальні риси, як-от наполегливість, відповідальність, бажання приносити суспільству, мотивують молодь до вибору професій в аграрному секторі.

Дослідження мотиваційної сфери студентів дозволяє визначити як внутрішні, так і зовнішні фактори, що впливають на їхній професійний вибір.

Внутрішні фактори мотивації включають особливості інтересів, здатності та цінності студента. Вони формуються під впливом індивідуальних особливостей та особистого досвіду.

Зовнішні фактори, навпаки, пов'язані з впливом оточуючого середовища, сім'ї, школи, університету та ринку праці.

Важливим аспектом є створення умов для розвитку професійних інтересів та здібностей студентів, а також надання інформації про проблему на ринку праці. Результати дослідження показали, що студенти оцінюють здатність інституту впливати на їх бажання працювати за спеціальністю як важливий фактор мотивації [3].

Таким чином, мотивація студентів обирати агротехнічні спеціальності формується під впливом багатьох факторів: соціальних, психологічних, економічних та інформаційних. Для підвищення привабливості аграрних професій необхідно:

- Забезпечувати конкурентоспроможні умови навчання та праці в аграрному секторі;
- забезпечувати молодих фахівців гідною оплатою праці та перспективами кар'єрного зростання;
- активно популяризувати професію агронома за допомогою засобів масової інформації;
- розвивати партнерство між навчальними закладами, аграрними підприємствами та державними органами;
- створити систему менторства для молодих фахівців.

Розуміння цих факторів може допомогти в розробці ефективних стратегій для підвищення мотивації студентів.

Список використаних джерел:

1. Vasilache, A. (2020). THE ANALYSIS OF SOCIO-MOTIVATIONAL FACTORS IN THE CAREER CONSTRUCTION OF HIGHER EDUCATION GRADUATES. Scientific Annals of the "Alexandru Ioan Cuza" University, Iași. New Series SOCIOLOGY AND SOCIAL WORK Section. <https://doi.org/10.47743/ASAS-2020-2-611-540>.

2. ГАРМОНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ Освітні обрії. *Note Page*. URL: <https://doi.org/10.15330/obrii.51.2.15-19>

3. Тимошенко О., Скрябіна К. (2021). ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ ОЧІКУВАНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ. *Український журнал будівництва та архітектури*. <https://doi.org/10.30838/j.bpsacea.2312.261021.95.807> .

Литовченко Віктор
к.філос.н., доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ПРО КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ОСМИСЛЕННЯ АГРАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасне осмислення сільського господарства є багатограним процесом, що потребує врахування як технічних, так і соціально-економічних та екологічних аспектів. Його специфіка зумовлена не лише забезпеченням глибшого розуміння складних процесів, які відбуваються в аграрному секторі економіки, але й викликами, які постають перед суспільством у зв'язку з глобальними змінами клімату, зростанням населення та обмеженням природних ресурсів. Важливість такого підходу підкреслюється потребою впровадження інновацій у сферу рослинництва, землеробства та тваринництва, активним використанням досягнень біотехнологій, автоматизації та цифрових рішень.

Особливої актуальності набувають питання сталого розвитку українського села, яке є основою відновлення економічної стабільності регіонів і створення надійної агропродовольчої бази. Відродження села потребує комплексного підходу, що включає соціальну підтримку фермерів, розвиток інфраструктури, сприяння молоді у веденні аграрного бізнесу та збереження культурної ідентичності.

Сучасне сільське господарство не може розвиватися без вдосконалення методології аналізу природних і господарських систем. Це включає вивчення біогеоценозів, взаємодії між компонентами екосистем, збереження біорізноманітності та раціонального використання земельних ресурсів. Ландшафтний підхід до управління територіями дозволяє гармонійно інтегрувати сільськогосподарську діяльність у природне середовище, сприяючи зменшенню негативного впливу на природу.

Варто підкреслити, що впровадження інновацій та ефективних рішень потребує не тільки технологічного прогресу, а й світоглядного переосмислення ролі людини в природі. Формування екологічної свідомості, розвиток освіти та досліджень, орієнтованих на стале управління аграрними ресурсами, є невід'ємною частиною сучасного сільського господарства. Лише за умов інтеграції знань, технологій та етичного підходу до довілля можливе забезпечення продовольчої безпеки України та її стабільність.

Дослідження аграрного світу є складним і багатогранним процесом, що потребує інтеграції знань із різних галузей наук – природних, соціальних, економічних, гуманітарних та технічних. Така міждисциплінарність дозволяє не лише глибше зрозуміти сутність аграрної діяльності, але й побудувати цілісну систему теоретичних знань, яка відображає взаємозв'язки між природними ресурсами, суспільними процесами та економічними чинниками. Важливим аспектом цього підходу є необхідність філософського осмислення аграрної сфери, яке розглядати її не лише як сукупність господарських практик, а як особливу повноту буття, де поєднуються матеріальне та духовне, природа і

Ідея створення філософії сільського господарства як окремої підгалузі філософії економіки є новаторською, але надзвичайно актуальною. Така дисципліна може змінювати важливу роль у розробці теоретичних засад аграрних наук, формуванні методології дослідження та визначенні ціннісних орієнтирів для сталого розвитку аграрного сектору. Наразі філософія сільського господарства переходить на етапі становлення, і її проблемне поле ще не отримало чіткого окреслення. Основні виклики, з якими стикаються дослідники, пов'язані з відсутністю визначеного предмета цієї галузі, що ускладнює системне відображення специфіки аграрної діяльності.

Закріплення філософії сільського господарства як самостійної галузі знань є кроком на шляху до гармонізації відносин між людьми і природою. Для цього необхідно не лише застосувати її предмет, структуру та методологічні основи, але й активізувати міждисциплінарні дослідження, які дозволять інтегрувати досягнення цієї дисципліни у ширший контекст науки і практики.

Таблиця 1.

*Класифікація підходів до гуманітарного розуміння сільськогосподарської практики
[1, 88]*

Назва підходу	Зміст підходу	Представники
Поступово-технологічний	Розглядає аграрну сферу в контексті зміни технологічних факторів	Д. Белл, Е. Тоффлер
Культурологічний і соціологічний	Погляд на сільське господарство через вплив культурних та етичних факторів на економіку	Х. Зіммель, М. Вебер, А. Тойнбі, П. Козловський
Конструктивно-функціональний	Формує бачення сільського господарства з позицій цінностей і нормативних стандартів, які поділяють усі, хто виконує певні ролі в процесі діяльності	Т. Парсонс
Гуманістичний	Спрямовує розгляд сільського господарства в контексті людського існування та пошук гармонії у його взаємодії з природою та культурою	Т. Адорно, Х. Маркузе, Е. Фромм, Ю. Габермас

На сьогодні не можна стверджувати, що філософія сільського господарства вже оформилася як самостійна галузь із чітко визначеним предметом і методологією. Однак філософська проблематика в цій сфері вже сформувалася, розпочався процес наукового осмислення через філософську призму, головним чином, крізь систему «людина-природа-господарство».

Крім того, сільське господарство є невід'ємною частиною економічних, екологічних та соціокультурних процесів, що робить його ключовим об'єктом дослідження в межах методологічної парадигми філософії економіки. Ця дисципліна дозволяє глибше осмислити значення аграрного сектору як джерела матеріального виробництва, основи продовольчої безпеки та важливого компонента соціального розвитку. Проте унікальність сільськогосподарської діяльності виникає в тому, що вона не обмежується впливом на суспільство, а також активно взаємодіє з природними процесами, перебуваючи в постійній гармонії чи конфлікті з довкіллям.

Філософія сільського господарства також створює підґрунтя для формування нового світогляду, орієнтованого на гармонізацію відносин між людьми та природою. Це включає розвиток етичних принципів використання природних ресурсів, стимулювання екологічної свідомості та впровадження практики сталого розвитку. У цьому контексті сільське господарство постає не лише як економічна діяльність, а й як форма взаємодії людини з навколишнім середовищем, яка має потенціал для забезпечення не тільки матеріального, але й духовного прогресу суспільства.

Таким чином, філософія сільського господарства стає унікальним міждисциплінарним полем дослідження, яке інтегрує знання з природничих наук, економіки, соціології, екології та етики. Цей розвиток дозволяє сформуванню цільового бачення ролі аграрної сфери у світовій системі, зосереджуючи увагу на її стратегічній важливості для забезпечення стійкого майбутнього населення.

Список використаних джерел:

1. Miroshkina N., Borko T. Philosophy of agriculture as a way of understanding agrarian practice. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*, 27(1), 85-94.
2. Ящук Т. Господарство як предмет аналізу в сучасній практичній філософії. *Філософська думка*. - 2017. - № 3. - С. 24-40.

Марченко Марина
студентка

Сидорович О.С

доктор історичних наук, доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Коли ми ведемо мову про ораторське мистецтво, ми завжди маємо на увазі одне й те саме: форму, в якій розглядається зміст. Під формою розуміється майстерність викладання змісту. І коли мова йде про підвищення ефективності ораторського мистецтва, майстерності, питання стоїть саме про форму передачі змісту, ідеї і аргументи на її доведення.

Витоки ораторського мистецтва сягають античних часів, коли ораторство було основним інструментом політичного, юридичного та культурного впливу. Еволюція ораторства відбулася з урахуванням змін у технологіях комунікації,

зокрема появи друкованих видань, радіо, телебачення та Інтернету. Сучасні оратори мають значний вплив на масову свідомість через засоби масової інформації та соціальні мережі. Майстерний оратор здатен надихати, мобілізувати або формувати критичне мислення у суспільстві.

У суспільстві, де комунікація відіграє ключову роль, оратор постає як лідер думок, здатний впливати на колективну свідомість. Через свої виступи він може доносити ідеї, мобілізувати маси та спрямовувати громадські настрої. Застосовуючи силу слова, оратори впливають на ключові аспекти суспільного життя: політику, культуру, освіту та моральні цінності. Особливості впливу ораторського мистецтва на громадську думку

1. Емоційний вплив: оратор може викликати у слухачів різні емоції – від співчуття до ентузіазму, що сприяє кращому запам'ятовуванню та прийняттю його ідей.

2. Раціональна аргументація: логічна послідовність та переконливість аргументів допомагають формувати раціональне ставлення до питань, що обговорюються.

3. Невербальні засоби комунікації: жести, міміка, інтонація підсилюють зміст слів, створюючи сильніший емоційний ефект.

З розвитком засобів масової інформації оратори отримали можливість звертатися до величезної аудиторії через телебачення, радіо та соціальні мережі. Ораторські виступи в умовах сучасних медіа формують суспільні тренди, впливають на політичні кампанії та сприяють популяризації певних ідей чи цінностей.

Приклад: під час виборчих кампаній політики використовують ораторське мистецтво для залучення електорату, пропонуючи переконливі програми і створюючи імідж сильного лідера.

Мистецтво слова здатне об'єднувати людей навколо спільних цілей, спонукати до дій, зокрема соціальних чи політичних змін. Знакові історичні постаті, такі як Мартін Лютер Кінг, Вінстон Черчилль, Махатма Ганді, за допомогою своїх промов не тільки формували громадську думку, але й змінювали хід історії. Вплив на громадську думку може бути як конструктивним, так і деструктивним. Нечесні оратори, використовуючи демагогію, фейки та емоційний тиск, здатні маніпулювати свідомістю мас, вводити в оману чи нав'язувати шкідливі ідеї. Тому важливо навчати аудиторію критично сприймати інформацію та розпізнавати спроби маніпуляції.

Соціальна відповідальність оратора — це усвідомлення і дотримання морально-етичних принципів у процесі спілкування з аудиторією. Оратор впливає на думки, настрої, переконання й поведінку слухачів, тому несе відповідальність за свої слова, ідеї та їхні наслідки.

Основні аспекти соціальної відповідальності оратора:

1. Правдивість

Оратор має подавати достовірну та перевірену інформацію. Маніпуляції, брехня або викривлення фактів можуть призвести до негативних наслідків для

слухачів і суспільства в цілому.

2. Етичність

Слід уникати дискримінації, розпалювання ненависті чи ворожнечі. Мова оратора повинна бути толерантною, поважати різноманіття думок, культур, релігій тощо.

3. Повага до аудиторії

Оратор має враховувати рівень знань, цінності, інтереси та потреби своїх слухачів. Важливо говорити зрозуміло, без приниження чи зверхності.

4. Відповідальність за наслідки

Оратор повинен розуміти, що його слова можуть надихати, але також здатні викликати деструктивні дії. Важливо прогнозувати можливі наслідки виступу.

5. Прозорість намірів

Чесно розкривати цілі своєї промови, уникати маніпуляцій або використання аудиторії у власних інтересах.

6. Соціальна користь

Оратор має прагнути до позитивних змін у суспільстві, сприяти конструктивному діалогу, поширенню знань та зміцненню моральних цінностей.

Приклад порушення соціальної відповідальності:

Якщо оратор у публічному виступі поширює дезінформацію або закликає до насильства, це є прямим порушенням соціальної відповідальності. Такі дії можуть призвести до конфліктів, суспільної напруги чи інших негативних наслідків.

Таким чином, соціальна відповідальність оратора є важливим принципом, який сприяє етичному та корисному для суспільства спілкуванню.

Список використаних джерел:

1. Г. П. Клімової і М. П. Требіна. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО. Харків : Право, 2013. 207 с. URL: http://ftplec.nlu.edu.ua/Лекційні%20матеріали/Кафедра%20соціології%20та%20політології/Ораторське%20мистецтво/trebin_m_p_klimova_g_p_red_orators_ke_mistetstvo.pdf.

2. Ораторське мистецтво: поняття та основи. Реферат. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/rhetoric/30513/> (дата звернення: 26.11.2024)

Помаз Богдан

студент

Леміш Наталія

к.і.н. доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У контексті глобалізації та розвитку інформаційних технологій питання академічної доброчесності набувають особливої актуальності. В Україні питання академічної доброчесності регулюються низкою нормативно-правових актів,

серед яких: Закон України «Про освіту», що визначає загальні засади забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти, встановлює відповідальність за її порушення; Кодекси академічної доброчесності закладів вищої освіти, які розробляються окремими університетами та визначають конкретні правила і процедури, пов'язані з забезпеченням академічної доброчесності в межах закладу [2]. Постанови Кабінету Міністрів України, які регулюють окремі аспекти забезпечення академічної доброчесності, наприклад, порядок проведення атестації наукових працівників. Внутрішні документи закладів вищої освіти: статuti, положення, інструкції, які деталізують процедури забезпечення академічної доброчесності на рівні конкретного закладу, а саме:

- Кодекс корпоративної культури;
- Кодекс академічної доброчесності;
- Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин;
- Положення про Комісії з академічної доброчесності і університетську Комісію з етики та управління конфліктами;
- Положення про групу сприяння академічній доброчесності [1].

Інформаційна база, за допомогою якої здійснюється популяризація принципів академічної доброчесності та підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітньо-наукової діяльності у питаннях академічної доброчесності та основними складовими якої є:

- сайт (рубрика сайту) «Академічна доброчесність»;
- інформаційні та методичні матеріали, присвячені інформаційній грамотності та попередженню плагіату, які створені спільно з представниками компаній-розробників програм перевірки робіт на унікальність;
- інформаційні матеріали щодо корпоративної культури на робочому місці та переваг чесного навчання, які створені спільно з представниками роботодавців; – матеріали, присвячені популяризації принципів академічної доброчесності серед осіб, що здобувають вищу освіту (банери, інфографіка, роздаткові матеріали тощо) [3].

Незважаючи на наявність нормативно-правової бази, в Україні, як і в багатьох інших країнах, існують певні проблеми в забезпеченні академічної доброчесності. Серед них можна виділити:

- недостатня обізнаність учасників освітнього процесу про норми академічної доброчесності;
- відсутність єдиної системи моніторингу та контролю за дотриманням академічної доброчесності;
- недостатня ефективність механізмів виявлення та розслідування порушень;
- недостатнє суспільне засудження порушень академічної доброчесності.

Нормативно-правове регулювання питань академічної доброчесності є важливим інструментом для забезпечення високих стандартів у науковій діяльності та освіті. Однак, ефективність цього регулювання залежить не тільки від наявності відповідних нормативних актів, але й від рівня свідомості учасників освітнього процесу, а також від готовності закладів вищої освіти впроваджувати ефективні механізми забезпечення академічної доброчесності.

Список використаних джерел:

1. Академічна доброчесність. *Ніжинський агротехнічний інститут НУБіП України*. URL: <http://nati.org.ua/content/akademichna-dobrochesnist> (дата звернення: 28.11.2024).

2. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності / упоряд.: В. Бахрушин, Є. Ніколаєв ; Проект сприяння академічній доброчесності в Україні. – Електрон. текст. дані. 2019. 41 с. URL: <https://bit.ly/3o1yp3C> – З вебсайту AcademIQ.

3. Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Сумському державному університеті. Режим доступу: <http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=fe3a1f9e-9c36-e911-9278-001a4be6d04a&kind=1> (дата звернення – 15.10.2019 р.).

Сидорович Олександр

д.і.н., доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Як показує досвід демократичних країн, розвиток державної гендерної політики в усіх сферах вимагає посилення освітянського потенціалу саме з гендерної рівності.

І для ефективності реалізації цього завдання необхідно зосередити увагу на двох головних складових. По-перше – це всеохоплюючий доступ до знань про гендерну проблематику. А по-друге, необхідно забезпечити всебічне подання інформації, яка спрямована на подолання гендерних бар'єрів та стереотипів, з урахуванням специфіки конкретної аудиторії.

Всі ці завдання і цілі виходять із прагнення України стати повноцінним членом євроатлантичних структур, адже виконання критеріїв у сфері гендерної рівності є безумовною вимогою для просування на шляху до членства в ЄС і НАТО.

Зрозуміло, що основи суспільного устрою базуються на таких соціальних інститутах як освіта і сім'я. Україна маючи великий рівень освіченості населення може похвалитися і паритетним доступом до вищої освіти у гендерному розрізі

Однак проблема диспаритету проявляється вже під час побудови професійного шляху. Статистика за різні роки засвідчує наявність помітного диспаритету між чоловіками і жінками як у рівні оплати праці, так і визначенні кандидатур на керівні посади у різних сферах економічної діяльності.

Відтак вибудовування гендерної освіти на рівні вищої школи набуває зараз непересічного значення для виправлення вищезазначених диспаритетів. Присутність гендерних студій у вищій школі України можна окреслити наступними пунктами:

- Центри гендерної освіти
- Навчальні гендерні курси, програми
- Міжнародні ініціативи та інвестиції
- магістерська програма з гендерних студій в КНУ ім. Шевченка

Крім того уряд схвалив стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року, яка має п'ять визначальних рис:

- Стратегія як результат тривалої співпраці і вироблення спільного бачення між усіма зацікавленими сторонами; учасниками освітнього процесу, урядом, громадськістю, широкою експертною спільнотою, міжнародними профільними організаціями.

- Стратегія як візія трансформацій в сфері освіти (сприяння зростанню людського потенціалу, формування середовища рівності, різноманіття та інклюзії)

- Стратегія як дорожня карта практичних кроків (формування живих освітніх моделей, заснованих на рівності; вектор руху, проте який не обмежує академічних свобод)

- Стратегія як засіб соціальної реконструкції (творення в освітньому просторі суб'єктів, здатних бути стійкими до глобальних викликів та вирішувати завдання постконфліктного відновлення)

- Стратегія як імпульс переосмислення педагогічних практик з урахуванням критичного мислення та протистояння дегуманізації.

Усі ці принципи лягли в покроковий операційний план впровадження згаданої стратегії, в якому визначено конкретні результати, досягнення яких забезпечить поступове вирівнювання гендерного диспаритету для досягнення сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Акбаш К.С., Пасічник Н.О., Ріжняк Р.Я. Теоретико-прикладні основи гендерних досліджень: навчальний посібник. Кропивницький: Видавець Лисенко В.Ф., 2019. 340 с.

2. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: "К.І.С.", 2004. 535 с.

3. Гендерна рівність та освіта: <https://ukrainetonato.com.ua/henderna-polityka/henderna-rivnist-ta-osvita/> (дата звернення: 26.11.2024).

4. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80> (дата звернення: 26.11.2024).

Якименко Ксенія

студентка

Сидорович О.С

доктор історичних наук, доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В СІМЕЙНІЙ СФЕРІ

Гендерні відносини у сімейній сфері є важливою складовою соціального життя, що визначає рівень гармонійності в стосунках, впливає на розвиток суспільства та виховання дітей. В умовах сучасного світу значно змінилося сприйняття традиційних гендерних ролей. Це зумовлено глобалізацією, демократизацією суспільних процесів та боротьбою за гендерну рівність, що спричинило перехід від патріархальних моделей сім'ї до партнерських. Водночас такі зміни супроводжуються певними викликами, які ускладнюють реалізацію рівності у стосунках.

Традиційно у сім'ї роль чоловіка зводилася до забезпечення матеріальних потреб, тоді як жінка відповідала за домашнє господарство та виховання дітей. Однак з появою нових соціальних норм та можливостей ці межі почали розмиватися. Як зазначає Г.К. Авдєєва, сучасна жінка бере активну участь у професійній діяльності, одночасно залишаючись відповідальною за більшість хатніх обов'язків. Водночас чоловіки все частіше долучаються до виконання домашніх справ та виховання дітей [1, с.25]. Такий процес позитивно впливає на гармонію в родині, проте нерідко призводить до конфліктів через різні очікування партнерів.

Попри прогрес у гендерній рівності, сучасні дослідження вказують, що основний тягар домашньої праці досі покладається на жінок. За даними соціологічних опитувань, 64% хатніх обов'язків виконуються жінками, навіть якщо вони працюють нарівні з чоловіками. Це призводить до емоційного та фізичного виснаження, що може негативно впливати на стосунки у сім'ї. Як стверджує К.Г. Мішина, відсутність рівномірного розподілу обов'язків та збереження традиційних стереотипів часто стають джерелом внутрішньосімейних конфліктів [2, с.48].

Суттєвим бар'єром для гармонізації гендерних відносин є стереотипи, які формують соціальні очікування щодо чоловіків та жінок. Наприклад, досі поширеною є думка, що головною метою жінки є створення домашнього затишку, тоді як чоловіки мають зосереджуватися на кар'єрі. Ці уявлення часто не відповідають сучасним реаліям, коли обидва партнери працюють і прагнуть рівності. Як підкреслює А.І. Кунтій, вплив зовнішніх обставин, таких як тиск суспільства чи очікування родичів, також може негативно позначитися на сімейній гармонії [3].

Рішенням цих проблем може стати комплексний підхід до розв'язання питань гендерної рівності. Освітні програми, спрямовані на розвінчання стереотипів, відіграють важливу роль у формуванні нових моделей поведінки.

Законодавчі ініціативи, такі як впровадження декретної відпустки для обох батьків або розвиток інфраструктури для підтримки сімей, також сприяють зменшенню гендерної нерівності [4]. Важливо, щоб ці зміни супроводжувалися суспільною підтримкою, яка б заохочувала партнерство та баланс між професійною діяльністю і домашніми обов'язками.

Таким чином, гендерні відносини у сімейній сфері залишаються складним і динамічним явищем. Попри досягнутий прогрес, існує необхідність у подальшій роботі над усуненням стереотипів, створенням умов для гармонійного розподілу обов'язків і розвитку партнерських стосунків. Реалізація цих змін можлива лише через поєднання зусиль держави, суспільства і самих родин.

Список використаних джерел

1. Авдєєва Г.К. Проблеми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів в умовах воєнного стану. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022.
2. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Гендерний розподіл праці у сім'ї: виклики та перспективи. URL: idss.org.ua
3. Кунтій А.І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. Львів: ЛьвДУВС, 2016.
4. Мішина К.Г. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування вбивств. *Право і безпека*, 2022.

ЗМІСТ

СУЧАСНЕ ТВАРИННИЦТВО

Горбань Андрій, Литовченко Віктор ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОРГАНІЧНОГО БДЖІЛЬНИЦТВА.....	5
Горна Вікторія, Карпенко Богдан МІНЛИВІСТЬ ОЗНАК ДОВГОЛІТТЯ МОЛОЧНИХ КОРІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ВАРІАНТІВ ПІДБОРУ ЛІНІЙ.....	7
Карпенко Богдан ХАРАКТЕРИСТИКА КОРІВ-ПЕРВІСТОК ЧОРНО-РЯБОЇ ХУДОБИ ЗА ОЗНАКАМИ ЛІНІЙНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕКСТЕР'ЄРНОГО ТИПУ.....	10
Цап Світлана, Орещук Оксана, Михаліна Максим ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФЕРМЕНТНОГО ПРЕПАРАТУ В ГОДІВЛІ КУРЧАТ-БРОЙЛЕРІВ.....	13
Халак Віктор, Бордун Олександр РІВЕНЬ АДАПТАЦІЇ ТА ПРОДУКТИВНІСТЬ СВИНОМАТОК ВЕЛИКОЇ БІЛОЇ ПОРОДИ КОМПАНІЇ «АХІОМ».....	15
Хмельничий Леонтій, Пономарьов Юрій СИЛА ВПЛИВУ СПАДКОВИХ ЧИННИКІВ НА РОЗВИТОК ЛІНІЙНИХ ОЗНАК ТИПУ КОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ БУРОЇ МОЛОЧНОЇ ПОРОДИ	18

РОЗУМНА АГРОНОМІЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

Биковець Назар, Лавська Наталія ВИРОЩУВАННЯ ТОМАТІВ НА ГІДРОПОНЦІ В СПОРУДАХ ЗАКРИТОГО ГРУНТУ.....	23
Дмитренко Володимир, Лавська Наталія ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РОСЛИН ОГІРКА У ЗИМОВИХ СКЛЯНИХ ТЕПЛИЦЯХ.....	25
Калініченко Андрій, Лавська Наталія ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СПОРУДАХ ЗАКРИТОГО ГРУНТУ.....	28

Калініченко Андрій, Ілля Царук
МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ УРОЖАЙНОСТІ ЗА
ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ..... 30

Лавська Наталія
РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ТЕПЛИЧНИХ ГОСПОДАРСТВ
СВІТУ..... 32

Царук Ілля, Риженко Анатолій
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ТИФОНУ ЯК НОВОЇ
КУЛЬТУРИ..... 34

Яворов Віктор, Гаврилюк Валерій
ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ҐРУНТІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
МІКРОЕЛЕМЕНТАМИ..... 36

УПРАВЛІНСЬКІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ОБЛІКОВІ, АСПЕКТИ ПОЛІПШЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Stadnyk Victoriya
ENSURING ECONOMIC SECURITY THROUGH THE PRISM OF THE
INTEREST OF AGRICULTURAL ENTERPRISE..... 41

Боднар Ореста, Вітик Ігор
ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА, ЩО РЕГУЛЮЄ ПРОЦЕС РУХУ ВІДХОДІВ
ТА БРАКУ ВИРОБНИЦТВА..... 44

Власенко Дмитро, Есаулов В'ячеслав
РОЗВИТОК ЯК ОСНОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНУВАН-
НЯ ОРГАНІЗАЦІЇ..... 46

Герчанівська Світлана
СТРАТЕГІЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ
РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ..... 48

Дворник Інна
МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ
ПОТЕНЦІАЛОМ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА..... 50

Жданович Діана
ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА..... 53

Клименко Мирослава, Перетяцько Юлія ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОГО ПДВ...	55
Іванько Анатолій БАР'ЄРИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОФОРМУВАНЬ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	58
Коваленко Іванна СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	61
Македон Галина РОЗВИТОК АГРО-СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ.....	63
Маслак Юлія, Дворник Інна ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	66
Маслак Юлія, Царук Наталія ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВИХ САНКЦІЙ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ.....	69
Михайленко Анна РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	72
Муромець Яна, Іванько Анатолій РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	74
Рагулін Роман, Іванько Анатолій РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	77
Сердюк Владислава СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ПРОЦЕСАМИ У РОСЛИННИЦТВІ.....	79
Сливінська Оксана, Вовчук Оксана ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	81

Стемковська Ірина ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	84
Судомир Світлана КОНЦЕПЦІЯ РОЗУМНОГО МІСТА ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ.....	87
Сук Петро НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА ОБЕРНЕНИМ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ОСНОВНОЇ НЕОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	90
Тищенко Анастасія, Дворник Інна ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	93
Царук Наталія УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ В ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА ШЛЯХОМ АВТОМАТИЗАЦІЇ.....	96
Чередниченко Олександра, Іванько Анатолій КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА: КЛЮЧОВІ ЧИННИКИ ТА РОЛЬ МАРКЕТИНГУ	98
Шкарупа Олена, Власенко Дмитро СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	100
Шкарупа Олена, Власенко Дмитро ВПЛИВ КОГНІТИВНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В АГРОБІЗНЕСІ.....	102
Шпилька Анастасія, Хоменко Інна МАРКЕТИНГ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ БІЗНЕС-ЦІЛЕЙ.....	105
Шумінська Ольга ДІЛОВИЙ ПРОТОКОЛ ФАХІВЦЯ	107

ОСВІТНІ ТРЕНДИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Безпала Ольга РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ ТВАРИННИЦТВА: ПЕРСПЕКТИВИ НА РИНКУ ПРАЦІ.....	111
Головенко Діана, Кошарна Діана, Леміш Наталія ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНОМОВНИХ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ З ПЕРЕВІРКИ ПРАВОПИСУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ.....	113
Єркіна Катерина, Хоменко Інна ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО МАРКЕТИНГУ АГРАРНОЇ ОСВИТИ ЧЕРЕЗ ПАРТНЕРСТВА З МЕДІА ТА ТЕХНОЛОГІЧНИМИ КОМПАНІЯМИ	114
Іванченко Ірина ПРОФЕСІЙНА ОСВИТА І НАВЧАННЯ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	117
Клименко Анна, Сидорович Олександр МИСТЕЦТВО ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОБУДОВИ КАР'ЄРИ.....	119
Ковтун Катерина, Сидорович Олександр ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ВІДТВОРЮВАННЯ.....	121
Леміш Наталія МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ АГРОТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ.....	123
Литовченко Віктор ПРО КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ОСМИСЛЕННЯ АГРАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	125
Марченко Марина, Сидорович Олександр ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	127

Помаз Богдан, Леміш Наталія НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	129
Сидорович Олександр ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	131
Якименко Ксенія, Сидорович Олександр ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В СІМЕЙНІЙ СФЕРІ.....	133

Наукове видання

**Міжгалузеві наукові дослідження:
МОЖЛИВОСТІ ТА ВАРІАНТИ
ВПРОВАДЖЕННЯ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Видання друкується за авторським редагуванням

Підписано до друку 06.12.2024 р.
Гарнітура Times New Roman
Замовлення № 223

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 7,15
Ум. друк. арк. 6,05

Папір
офсетний
Тираж 70 прим.

Видавництво
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3А
(04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.